

RAPPORTAGE BASISKWALITEIT NATUUR DRENTHE

ATKB

voor natuur
en leefomgeving

RAPPORTAGE BASISKWALITEIT NATUUR DRENTHE

Kenmerk: P20379/03
Versie: Definitief – versie 1
Datum: 23 augustus 2021

Auteur: Alie Alserda, Casper Kuipers, Janneke Vedder
Projectleider: Alie Alserda
Kwaliteitscontrole: Douwe Schut, André Kloosterman
Opdrachtgever: Provincie Drenthe
Westerbrink 1
9405 BJ Assen

Contactpersoon: Gerko Arkema

Dit rapport is digitaal gegenereerd en derhalve niet voorzien van een handtekening. De inhoud van de rapportage is aantoonbaar gecontroleerd en vrijgegeven.

© ATKB voor natuur en leefomgeving. Gebruik en overname van gegevens alleen toegestaan met volledige bronvermelding.
Foto's: ATKB, Douwe Schut

ATKB ASSEN
STATIONSSTRAAT 29C
9401 KW ASSEN

ATKB MIDDELHARNIS
PRINS BERNHARDLAAN 147
3241 TA MIDDELHARNIS

ATKB WAARDENBURG
KOEWEISTRAAT 7
4181 CD WAARDENBURG

ATKB ZOETERMEER
BARON DE COUBERTINLAAN 3
2719 EN ZOETERMEER

KVK 27 1771 40
BTW NL 8076 36 757B01
IBAN NL53 RABO 0160177529

INHOUD

1.	Wat is Basiskwaliteit Natuur?	1
1.1	Algemeen	1
1.2	Uitdaging	1
1.3	Leeswijzer	2
2.	Methode en Werkwijze	3
2.1	Methodiek Landschapskwaliteit	3
2.2	Methodiek Overige Criteria	4
2.3	Methodiek Natuurkwaliteit	4
2.4	Landelijke Methodiek Basiskwaliteit Natuur	5
3.	huidige kwaliteit Landschap	7
3.1	Uitwerking landschapstypen	7
3.2	Huidige situatie Landschap	14
4.	Uitwerking overige criteria	17
4.1	Milieucondities	17
4.2	Beheer en Gebruik	26
5.	Basiskwaliteit Natuur	30
5.1	Selectie kenmerkende soorten	30
5.2	Huidige situatie Natuur – huidige Basiskwaliteit Natuur	30
6.	Uitwerking deelgebieden	38
6.1	Basiskwaliteit De Kop van Drenthe	38
6.2	Basiskwaliteit Drentsche Aa	40
6.3	Basiskwaliteit Hondsrug	42
6.4	Basiskwaliteit Smildervenen	44
6.5	Basiskwaliteit Drentse Monden	46
6.6	Basiskwaliteit Hartje Drenthe	48
6.7	Basiskwaliteit Odoornerveen	50
6.8	Basiskwaliteit Wapserveense Aa	51
6.9	Basiskwaliteit Mars en Westerstroom	53
6.10	Basiskwaliteit Emmervenen	55
6.11	Basiskwaliteit Hogeveen	57
6.12	Basiskwaliteit Rug van Zuidwolde	59
6.13	Basiskwaliteit Lage Landen	61
7.	Aandachtspunten en kansen	63
7.1	Aandachtspunten	63
7.2	Kansen en belemmeringen	66
8.	Bronnen en Literatuur	68

B 1 Bijlage 1: Soortenlijst geselecteerde algemene soorten Basiskwaliteit Natuur Drenthe	1
---	----------

B 2 Bijlage 2; Overzicht aantal waarnemingen per uur-hok ten behoeve van analyses BKN Drenthe	7
B 3 Bijlage 3; Overzicht landschapselementen en structuren o.b.v. de BGT	9

I. WAT IS BASISKWALITEIT NATUUR?

I.1 ALGEMEEN

De Provincie Drenthe heeft ATKB | Buro Bakker gevraagd een deskstudie analyse uit te voeren naar de Basiskwaliteit Natuur voor de provincie Drenthe.

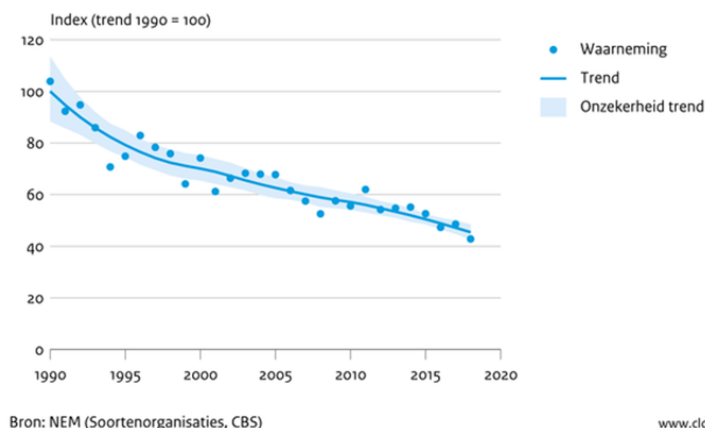
Met Basiskwaliteit Natuur Drenthe (BKND) wordt bedoeld een minimale kwaliteit van het landelijk gebied zodat de voor dat landschap karakteristieke en algemene soorten algemeen zijn en algemeen blijven. De bepalende factoren daarbij zijn de kwaliteit van het landschap, het milieu en het beheer en gebruik. Deze factoren moeten aan minimum vereisten voldoen om de **Basiskwaliteit Natuur** duurzaam te garanderen.

Basiskwaliteit Natuur is geïntroduceerd door de Vogelbescherming Nederland, met als doel meer gerichte inzet op behoud en herstel van biodiversiteit (Basiskwaliteit Natuur | Vogelbescherming)

I.2 UITDAGING

In de afgelopen decennia is de biodiversiteit in landelijk gebied, maar ook in stedelijk gebied, aan het afnemen. Bijzondere soorten, zoals weidevogels en akkervogels, maar ook kleine marterachtigen en verschillende insecten en ongewervelden zijn in diversiteit en in aantallen aan het afnemen (figuur 1). Soorten die eerder konden worden aangemerkt als algemeen, zoals de spreeuw, vallen in aantallen terug.

Fauna in agrarisch gebied

Figuur 1 Weergave trend van fauna in agrarisch gebied t.o.v. situatie in 1990 (landelijke situatie).

De ontwikkeling van deze algemene soorten en daarmee de basiskwaliteit van de natuur in het landelijk gebied heeft een duidelijke relatie met de huidige kwaliteit van het landschap, het huidige gebruik en de huidige milieucondities (bodem, water en lucht). Daarom kijken we in deze uitwerking van de Basiskwaliteit Natuur niet alleen naar de ontwikkeling van de algemene soorten, maar in de eerste plaats ook naar de kwaliteit van het landschap en de huidige milieumomstandigheden. Wanneer de algehele kwaliteit van het landelijk gebied niet op orde is staat de Basiskwaliteit Natuur onder druk en zal de huidige negatieve trend verder doorzetten. Voor het formuleren van een handelingsperspectief is het van belang om dus ook de landschapskwaliteit, huidige gebruik & beheer en de milieucondities (bodem, water, lucht) in beschouwing te nemen.

De uitgevoerde analyse geeft inzicht in de huidige basiskwaliteit natuur voor de provincie Drenthe en geeft een doorkijk naar een handelingsperspectief voor herstel van de Basiskwaliteit Natuur. Deze inzichten vormen de basis voor een toekomstige gebiedsuitwerking en een plan van aanpak om de Basiskwaliteit Natuur te versterken.

I.3 LEESWIJZER

Hoofdstuk 1 omvat een toelichting op de aanleiding en uitdaging om aan de slag te gaan met de Basiskwaliteit Natuur voor de provincie Drenthe. De methodiek en werkwijze wordt toegelicht in hoofdstuk 2. Waarna in hoofdstuk 3 de uitwerking van de huidige kwaliteit van het landschap is opgenomen. Hoofdstuk 4 geeft een toelichting op de overige criteria, waarna hoofdstuk 5 ingaat op de huidige Basiskwaliteit Natuur voor de gehele provincie Drenthe. Hierin is ook een uitwerking opgenomen van de Basiskwaliteit voor de verschillende landschapstypen die beschouwd worden in deze uitwerking van de Basiskwaliteit Natuur. Een nadere uitwerking van de verschillende deelgebieden is opgenomen in hoofdstuk 6. De aandachtspunten en kansen die uit deze analyse van de Basiskwaliteit Natuur naar voren zijn gekomen zijn opgenomen in hoofdstuk 7.

2. METHODE EN WERKWIJZE

Voor het bepalen van de Basiskwaliteit Natuur en de kwaliteit van het landschap vormen de zes landschapstypen, zoals benoemd in de Omgevingsvisie (Omgevingsvisie provincie Drenthe, d.d. 3-10-2018) de basis. Verder is Drenthe voor de uitwerking van de Basiskwaliteit Natuur opgedeeld in deelgebieden. Hierbij sluiten we aan bij de bestaande deelgebieden voor de Kernkwaliteiten van de provincie Drenthe. De aanwezige landschapstypen per deelgebied en de bijhorende kenmerken en waarden zijn het uitgangspunt voor het bepalen van de huidige basiskwaliteit per deelgebied. Hieronder wordt een nadere toelichting gegeven op de gehanteerde methodieken.

2.1 METHODIEK LANDSCHAPSKWALITEIT

Voor het bepalen van de landschapskwaliteit is een kaartanalyse (GIS) uitgevoerd en zijn aanvullend gesprekken gevoerd met medewerkers van de Provincie Drenthe en Landschapsbeheer Drenthe. In het programma QGIS is bepaald welke landschapselementen per kilometerhok aanwezig zijn.

Hiervoor is gebruik gemaakt van de Basisregistratie Grootschalige Topografie (BGT) en de agrarische typen uit de SNL. De laatste zijn meegenomen omdat ze buiten de echte natuur vallen, maar wel een meerwaarde hebben voor de landschapskwaliteit.

Benchmark Basiskwaliteit Landschap

De kwaliteit van het landschap is uitgedrukt als:

- De oppervlakte landschapselement, ha / km-hok.

Op basis van deze uitwerking is een globaal beeld gegeven van de huidige kwaliteit van het landschap. Hierbij is volgende verdeling gemaakt van kwaliteitsklasse 's:

- Goed = dichtheden 23 – 37,5 ha per km-hok
- Matig = dichtheden 14 – 23 ha per km-hok
- Slecht = dichtheden 0 – 14 ha per km-hok

Deze werkwijze geeft een beeld van de landschapskwaliteit. De waarden (ha per km hok) zijn niet de streefwaarden of omvatten nog geen toekomstige ambitie en zijn enkel indicatief om de huidige kwaliteit (op kaart) in beeld te brengen. Er zijn echter een aantal punten die kunnen zorgen voor een vertekend beeld:

- De km-hokken aan de randen van de provincie en op de grens van de NNN scoren laag. Dit randeffect komt doordat deze km-hokken als volledig meetellen, maar altijd minder oppervlakte hebben.
- De botanisch waardevolle graslanden en akkers zijn in de BGT niet te onderscheiden van reguliere graslanden en akkers. Daarom zijn de graslanden buiten de analyse gelaten.
- De kwaliteit van de elementen is met de gekozen werkwijze niet te bepalen. De kwaliteit van een hele goede en slechte houtwal wordt in deze methode als hetzelfde beoordeeld. Alleen de oppervlakte telt.

2.2 METHODIEK OVERIGE CRITERIA

Naast de landschaps- en natuurkwaliteit zijn de Milieucondities en beheer & gebruik als overige criteria in de basiskwaliteit meegenomen.

Onder deze twee hoofdcategorieën vallen de volgende sub classificaties:

Milieucondities: Vermesting, Verzuring, Verdroging en Waterkwaliteit

Beheer & Gebruik: Maaibeheer, Gebruik (Agrarisch)

Bij de uitwerking van deze huidige milieucondities maken we gebruik van bestaande meetgegevens en eerder uitgevoerde analyses van de milieukwaliteit binnen de provincie Drenthe. Hierbij wordt enkel de huidige situatie weergegeven (op kaart) en uitgewerkt en heeft er geen analyse plaats gevonden naar een huidige kwaliteit op basis van een benchmark.

2.3 METHODIEK NATUURKWALITEIT

Per landschapstype is bepaald welke kenmerkende soorten verder worden uitgewerkt als basis voor de Basiskwaliteit Natuur. Zie bijlage 1 voor de complete lijst. Het betreft algemene soorten uit de volgende soortgroepen: Amfibieën – Reptielen – Bijen – Dagvlinders – Flora – Vogels – Zoogdieren. In totaal zijn 155 soorten geselecteerd.

De geselecteerde soorten zijn toegewezen aan een specifiek element of structuur, behorende bij een van de landschapstypen, waarvoor ze karakteristiek zijn. De selectie heeft plaats gevonden op basis van de volgende criteria:

- De soort past bij de basiskwaliteit, deze soorten dienen minimaal aanwezig te zijn.
- De soorten is indicatief voor de algehele kwaliteit van een element en kan daarmee ook iets zeggen over aanwezigheid van andere algemene soorten (ook van andere soortgroepen).
- De soort is (bij voorkeur) goed te inventariseren.

Selectie waarnemingen

Voor de gehele provincie is een eerste indruk verkregen van de huidige basiskwaliteit. Hiervoor zijn alle waarnemingen van de doelsoorten uit de NDFF gebruikt. Het betreft waarnemingen die:

- In de periode 2007-2020 zijn gedaan.
- Nauwkeurig zijn ingevoerd, minimaal met een onnauwkeurigheid van 1000 bij 1000 meter.
- Liggen buiten de NNN.

Benchmark Basiskwaliteit natuur

Buiten de NNN zijn relatief weinig bruikbare waarnemingen beschikbaar (in vergelijking tot de NNN-gebieden) om te gebruiken voor de analyse van de Basiskwaliteit Natuur. In bijlage 2 is een overzicht opgenomen van het aantal waarnemingen per uur-hok. De beschikbare data kunnen vaak niet worden ingezet voor de gevraagde analyse, omdat deze data ook niet voor dit doel zijn verzameld. Het betreft bijvoorbeeld vaak losse waarnemingen en geen volledig dekkende inventarisatie. Het is bekend dat bij losse waarnemingen algemene soorten vaak niet zijn ingevoerd. De gebruikte data geeft dus naar alle waarschijnlijkheid geen compleet beeld van alle aanwezige soorten, maar is wel voldoende indicatief.

Door de analyse uit te voeren op basis van uur-hokken kan wel een voldoende betrouwbaar beeld worden gegeven van in welke gebieden het relatief beter of relatief slechter gaat. Per uur-hok (5 bij 5 kilometerhok) is bepaald hoeveel van de kenmerkende algemene soorten aanwezig zijn.

Er heeft eerst een analyse plaats gevonden voor de gehele provincie. Hierbij is binnen de uur-hokken nog geen hard onderscheid gemaakt tussen de aanwezige landschapstypen maar is het totaal genomen van alle geselecteerd

algemene soorten. Reden om hiervoor te kiezen is enerzijds het gebrek aan voldoende bruikbare data en anderzijds omdat er anders aan de randen en overgangsgebieden van landschapstypen vertekende resultaten uit de analyse op de kaarten kwamen.

Een deel van de algemene soorten komt in meerdere landschapstypen voor, maar wordt in het totaal aantal soorten per uur-hok maar één keer meegeteld. De gekozen uitwerking geeft in voldoende mate weer wat de conditie is van de Basiskwaliteit Natuur in de provincie Drenthe en in welke gebieden het beter of juist slechter gaat.

Het is zeer belangrijk hierbij helder voor ogen te houden dat het hier gaat om een relatieve beoordeling van de Basiskwaliteit Natuur op basis van de huidige situatie. De Basiskwaliteit Natuur is bereikt, er is sprake van een goede Basiskwaliteit Natuur, wanneer 100% van de geselecteerde soorten aanwezig zijn. Op basis van de huidige gegevens wordt nergens in Drenthe 100% van de geselecteerde soorten waargenomen en kan nog nergens gesproken worden over een goede Basiskwaliteit Natuur. Wel zijn er delen van Drenthe die het relatief beter of juist slechter doen dan gemiddeld en de analyse geeft hier inzicht in. Ook de gehanteerde categorieën zijn hierop gebaseerd.

Voor het duiden van de huidige kwaliteit hanteren we vier categorieën; beter – matig – slechter of onvoldoende data. Op basis van de vastgestelde soortenlijsten per landschapstypen wordt bekeken hoeveel van de kenmerkende soorten (nog) aanwezig zijn (zijn waargenomen in de huidige situatie) in de betreffende landschapstypen binnen de verschillende deelgebieden. Op basis hiervan bepalen we de relatieve huidige Basiskwaliteit Natuur. Waarbij we de volgende benchmark hanteren voor de drie kwaliteitscategorieën:

- Onvoldoende data: 0-30 soorten: onvoldoende data.
- Slechter: 30-70 soorten
- Matig: 71-100 soorten
- Beter: 100 – 120 soorten
- Goed: > 130 soorten

De bovenstaande klassen zijn gebaseerd op de spreiding in de actuele kwaliteit in de uur-hokken en zijn een relatieve weergave van de huidige Basiskwaliteit Natuur. De gehanteerde klassen zijn dus nog geen weergave van de gewenste Basiskwaliteit Natuur.

Naast een provincie brede analyse is ook specifiek gekeken naar de huidige Basiskwaliteit Natuur voor de zes onderscheiden landschapstypen. Hierbij zijn wel enkel de soorten gebruikt die voor dat betreffende landschapstype zijn geselecteerd. Er hier worden dezelfde 4 categorieën gehanteerd maar de exacte onderverdeling kan per landschapstype verschillen, omdat niet alle landschapstypen dezelfde hoeveelheid basissoorten heeft.

2.4 LANDELIJKE METHODIEK BASISKWALITEIT NATUUR

De methodiek zoals gehanteerd voor de uitwerking van de Basiskwaliteit Natuur voor de provincie Drenthe wijkt op een aantal punten af van de landelijk voorgestelde methodiek door Naturalis. Reden hiervoor is dat de uitwerking voor de Basiskwaliteit Natuur voor de provincie Drenthe plaats heeft gevonden toen de methodiek van Naturalis nog in ontwikkeling was. Daarnaast is er op bepaalde onderdelen een bewuste keuze gemaakt de methodiek van Naturalis niet exact te volgen.

Selectie van algemene soorten

Ten aanzien van de selectie van algemene soorten adviseert Naturalis dit te doen op basis van de Rode lijsten, waarbij rekening wordt gehouden met het moment (ijkpunt) waarop een soort als algemeen kon of mocht worden beschouwd. Hierbij worden meer soortgroepen meegenomen (15 soortgroepen) en daarna wordt bepaald welke van de algemene soorten van deze soortgroepen bij welke landschapstypen behoren. Waarmee per landschapstype een totaalijst opgesteld kan worden van algemene soorten. Vervolgens kan nog een selectie worden gemaakt van indicatorsoorten.

In de huidige uitwerking voor de provincie Drenthe zijn niet de Rode lijsten als uitgangspunt genomen maar de aanwezige landschapstype. Op basis van het landschapstype is door ecologen van ATKB | Buro Bakker en de Provincie Drenthe, bepaald welke soorten als algemeen beschouwd mogen worden. Waarbij de landschapstypen onderverdeeld zijn in kenmerkende elementen en structuren. Hierbij is er gewerkt met 7 soortgroepen waarbij gericht geselecteerd is op de mate waarin deze soorten indicatoren zijn voor de kwaliteit van het landschapstype en de kenmerkende elementen van het landschapstype. Daarmee zijn deze soorten ook indicatief voor het voorkomen van algemene soorten uit andere soortgroepen. Daarnaast zijn het soorten die je toch minimaal wilt hebben voor een goede basiskwaliteit. Tevens is rekening gehouden met de beschikbare data ten behoeve van de gewenste ruimtelijke analyse. De keuze om de relevante landschapstypen en bijhorende elementen en structuren als basis te nemen voor de selectie van algemene soorten komt voort uit het inzicht dat de basiskwaliteit direct gekoppeld is aan de Basiskwaliteit Landschap.

Selectie relevante landschapstypen en bijhorende elementen en structuren

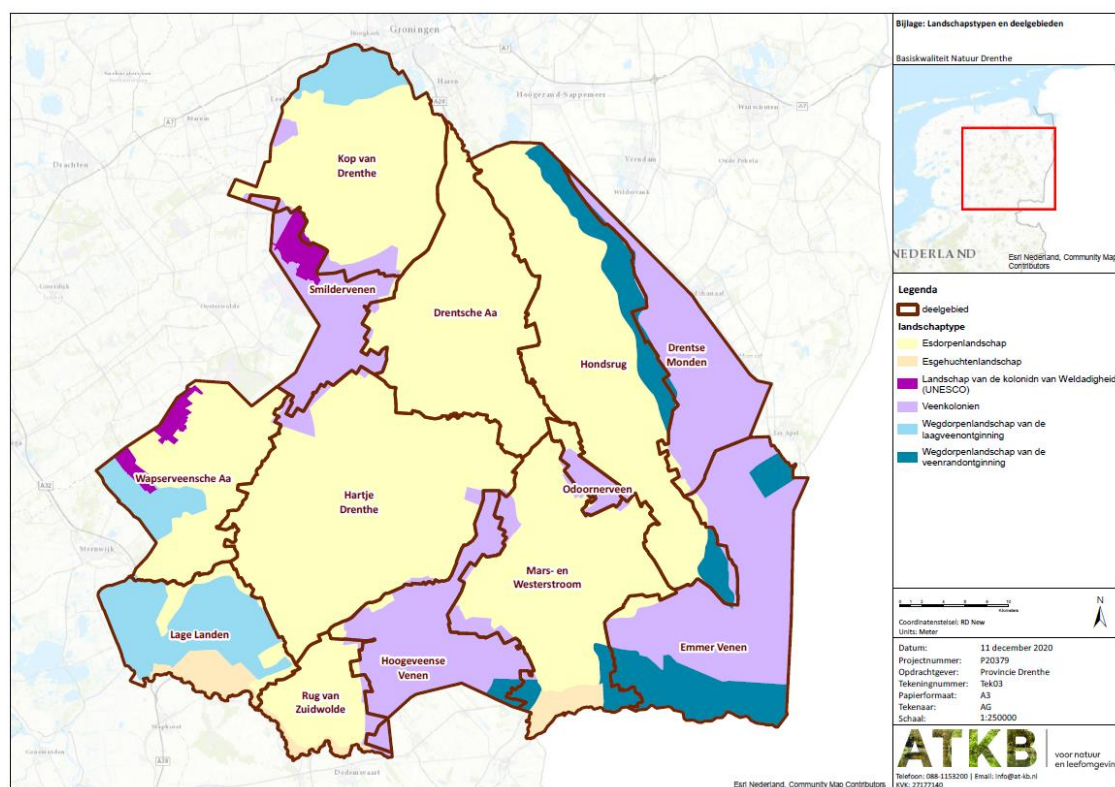
Ook ten aanzien van de geselecteerde landschapstypen is voor de uitwerking van de BKN Drenthe een iets andere insteek gekozen. Bij de methodiek van Naturalis dient de Index Natuur en Landschap als basis voor de te onderscheiden landschapstypen en bijhorende natuurtypen en beheertypen. Maar aangezien deze methodiek sterk gericht is op natuurtypen en minder aansluit op algemene natuurwaarden in het landelijk gebied, is voor de huidige uitwerking van de BKN Drenthe gekozen aan te sluiten bij de zes landschapstypen zoals ook onderscheiden worden in de Omgevingsvisie. Voor deze zes landschapstypen zijn kenmerkende elementen en structuren geïdentificeerd die de basis vormen voor een goede landschappelijke kwaliteit. Met het vaststellen van deze kenmerkende structuren en elementen wordt ook gelijk een voorzet gedaan voor het nog uit te werken handelingsperspectief.

3. HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

3.1 UITWERKING LANDSCHAPSTYPEN

Binnen de provincie Drenthe worden zes landschapstypen onderscheiden die de basis vormen voor de Basiskwaliteit Natuur:

1. Esdorpenlandschap;
2. Esgehuchtenlandschap;
3. Wegdorpenlandschap van de laagveenontginning;
4. Wegdorpenlandschap van de randveenontginning;
5. Landschap van de veenkoloniën;
6. Landschap van de Koloniën van Weldadigheid (UNESCO)

Figuur 2 Deelgebieden en landschapstypen binnen de provincie Drenthe

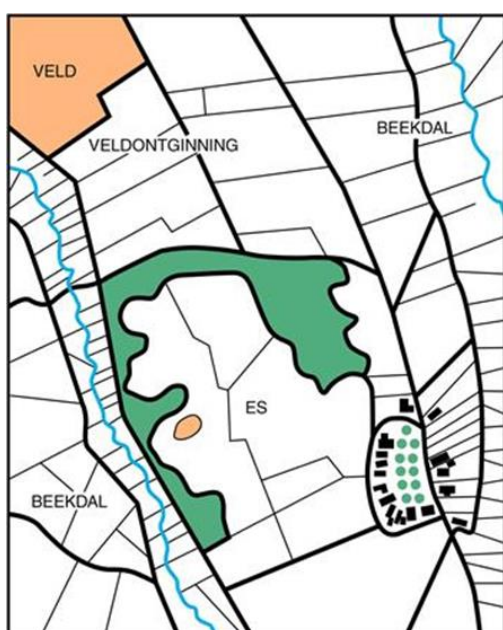
Uit bovenstaande kaart (figuur 2) is op te maken dat het overgrote deel van Drenthe behoort tot het Esdorpenlandschap, veelal gekoppeld aan de beekdalsystemen van de hogere zandgronden (Drentse Plateau en Hondsrug). Aan de oostzijde van de provincie vinden we daarnaast het voor Drenthe kenmerkende Landschap van de Veenkoloniën, ontstaan vanuit hoogveenontginningen. Dit landschapstype vinden we ook aan de grens met Friesland, ter hoogte van het Fochtelooverveen en nabij Hoogeteense. Op de randen van de veenkoloniën vinden we het Wegdorpenlandschap van de veenrandontginningen. Veelal ontstaan door het ontginnen van de randen van het toenmalige immense hoogveengebied. Het Wegdorpenlandschap van de laagveenontginningen is juist ontstaan vanuit de ontginning van laagveen gebieden, in de laagst gelegen delen van de provincie, waar in de benedenloop van de beekdalen laagveen kon ontstaan. Dit landschapstype vinden we dan ook in het uiterste noorden van de provincie en in het zuidwesten, aan de randen van het Drents Plateau. Het laatste landschapstype dat in Drenthe wordt onderscheiden, het Landschap van de Kolonie van

Weldadigheid, is van de buitencategorie. Vooral vanuit cultuurhistorisch perspectief is dit type uniek voor Nederland. Er zijn verschillende Koloniën van Weldadigheid in Drenthe, met ieder hun eigen sfeer en karakter, maar qua landschap zij er veel vergelijkbare kenmerken.

Voor de verschillende landschapstypen zijn kenmerkende structuren en elementen te benoemen die bepalend zijn voor de landschapskwaliteit van deze landschapstypen. Hieronder wordt een omschrijving gegeven van de onderscheiden landschapstypen en de bijbehorende kenmerkende landschapselementen en structuren die van belang zijn voor de kwaliteit van het landschapstype. In onderstaande paragrafen worden alle landschapstypen verder toegelicht en uitgewerkt. In de uitwerking van de deelgebieden gaan we dieper in op de kenmerken en karakteristieken specifiek voor dat betreffende deelgebied (hoofdstuk 6).

3.1.1 ESDORPENLANDSCHAP

Vanaf de ijzertijd (600 voor Christus) vindt kleinschalige landbouw plaats. In deze tijd vond de omschakeling plaats naar de meer permanente landbouw en ontstonden de celtic fields. Drenthe was grotendeels nog begroeid met bos en hoogveen. Het esdorpenlandschap is ontstaan in de 10de eeuw met de ontwikkeling van de eerste essen en vanaf dit moment is er ook sprake van een toenemende continuïteit in de locatie van nederzettingen. Aan het einde van de middeleeuwen is de bevolkingsgroei zo groot geweest dat bijna het hele Drentse landschap ontbost was en ten dienste stond van de landbouw. Het landschap veranderende ingrijpend onder invloed van de potstalsystemen. Kenmerkende landschapsonderdelen zijn de heidevelden, de groenlanden, de essen, de esdorpen en de holten.

Dit landschapstype bevat enkele telkens terugkerende onderdelen, namelijk het dorp, de es, het beekdal en de velden/bossen/heide (figuur 3). Het esdorpenlandschap is een agrarisch cultuurlandschap ten voeten uit. Elk onderdeel van het landschap komt voort uit het agrarisch gebruik en is gerelateerd aan het functioneren van de lokale agrarische dorpsgemeenschap, met de boermarken als het oorspronkelijke gezag. De esdorpen vormen vanouds de ontginningsbasis van het landschap. Ze liggen veelal op landschappelijke overgangen van nat (beekdal) naar droog (es/heide/bos).

Figuur 3 Terugkerende onderdelen Esdorpenlandschap

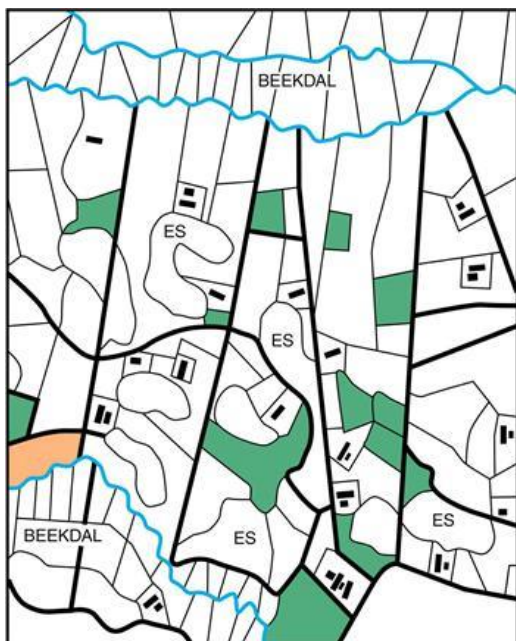
KENMERKENDE STRUCTUREN EN ELEMENTEN VAN HET ESDORPENLANDSCHAP

- Open essen met es-randbeplanting
- Esbosjes - geriefhoutbosje
- Dwars- en lengtewallen en singels
- Lange beekdalstructuren (bomen – struiken – etc.)
- Beekdalen met graslanden – onder invloed van kwel
- (Voormalige) heide velden
- Veentjes en Pingo ruïnes
- Zandpaden met schrale bermen
- Grote (stuifzand)bosgebieden

- Havezate (Zuid – Drenthe)
- Oude lanen met laanbeplanting (eiken)
- Oude loofbos percelen

3.1.2 ESGEHUCHTENLANDSCHAP

Het Reestdal en omgeving is alom erkend als een bijzonder gaaf deel van het esgehuchten- of hoevenlandschap op de grens van Drenthe en Overijssel. Het kleinschalige gebied langs de Reest wordt gekenmerkt door een aantal kleine nederzettingen (gehuchten), ontstaan op de flanken van het beekdal.

Op zandruggen en koppen liggen hier de boerderijen bij kleine (eenmans)essen. Op een aantal plaatsen gaat het beekdal via hei en bos prachtig over in het veld; zeer fraaie en waardevolle plekken. Vooral het westelijk deel van het gebied heeft door de aanwezige havezaten en voorname boerderijen met de daarbij behorende bossen en lanen een uitstraling van allure.

Provinciaal gezien zijn vooral de eenmansessen, de kleine, kenmerkende open ruimten, omgeven met esrand beplanting, van belang. Samen de beekdalen waarin onbebouwd gebied haaks gelegen is op kleinschalige beplantingstructuren en/of beekdal(rand)beplanting (figuur 4).

Figuur 4 Terugkerende onderdelen Esgehuchtenlandschap

KENMERKENDE STRUCTUREN EN ELEMENTEN VAN HET ESGEHUCHTENLANDSCHAP

- Kleinschalige Essen met es-randbeplantingen
- Oude veldontginningen rond het dorp (goorns)
- Beekdal
- Veel wallen en singelstructuren (houtwallen en elzensingels)
- Zware eiken erfbeplanting
- Kleinschalige bospercelen en (ontgonnen) heidevelden
- Besloten kleinschalige agrarische percelen

3.1.3 WEGDORPENLANDSCHAP VAN DE LAAGVEENONTGINNING

Figuur 5 Terugkerende onderdelen Wegdorpenlandschap van de laagveenontginning

Het wegdorpenlandschap van de laagveenontginning (figuur 5) is aanwezig op de laagste gelegen plekken van de provincie aan de west- en noordzijde, waar in de benedenlopen van de beekdalen laagveen is ontstaan. Kenmerkend zijn de ontginningsassen, de langgerekte lintdorpen en de grote, open weidegebieden met de smalle, langgerekte verkaveling en het slotenpatroon haaks op de ontginningsas. Sommige delen hebben door de kavelgrensbeplanting een min of meer besloten karakter, maar verder is dit landschapstype gekenmerkt door een vrij open landschap. Waarbij vooral de beplanting langs erven en de lintdorpen karakter geeft aan het landschap. Van provinciaal belang is het open weidegebied en de smalle verkaveling met het fijnmazige slotenpatroon.

KENMERKENDE STRUCTUREN EN ELEMENTEN VAN HET WEGDORPENLANDSCHAP VAN DE LAAGVEENONTGINNINGEN

- Smalle rechtlijnige kavels
- Wegbeplanting met eiken en kavelgrensbeplanting
- Slotenpatroon haaks op ontginnings-as
- Hakhoutbosjes en -wallen
- Kleinschalige graslandpercelen (slagen)
- Watergangen met half natuurlijke oevers
- Broekbossen (multifunctioneel bos)
- Ruigten en rietvegetaties
- Wallen en singels

3.1.4 WEGDORPENLANDSCHAP VAN DE RANDVEENONTGINNING

De randveenontginningen zijn ontstaan door het ontginnen van de randen van het toenmalige immens grote hoogveenpakket (figuur 6) wat zich uitstrekte tot voorbij de grenzen met Duitsland en Groningen. Het is een bijzonder landchapstype met de dorpen bestaande uit slingerende bebouwingslinten met dwars daarop een smalle, onregelmatig optrekkende verkaveling. Het omringende open landelijke gebied is zichtbaar tussen de bebouwing van de wegdorpen.

Het verder vooral open landschap wordt afgewisseld met de erfbeplanting van de grotere en kleine boerderijen en de kenmerkende beplanting van opgaande bomen langs de wegen. Typisch is de ligging op de lichtglooiende rand van een hoogveenontginning en veelal een stroomdal.

Van provinciaal belang is de typische langgerekte en slingerende ontsluitingsstructuur. Veelal is deze aan weerszijden beplant. Het is de hierop dwarsliggende, onregelmatige verkavelingsstructuur die de maat en schaal van de omliggende openheid bepaalt.

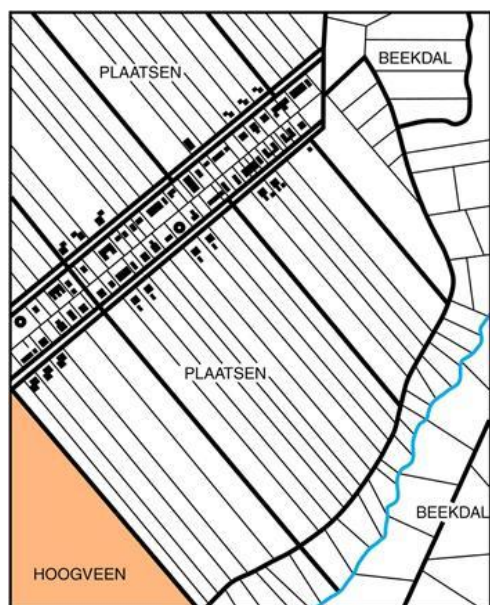
Figuur 6 Terugkerende onderdelen Wegdorpenlandschap van de randveenontginning

KENMERKENDE STRUCTUREN EN ELEMENTEN VAN HET WEGDORPENLANDSCHAP VAN DE RANDVEENONTGINNING

- Onregelmatig opstrekkende percelen
- Kleinschalige bospercelen
- Bosschages en struweel
- Open akkerbouwgebieden
- Wegbeplanting met eiken

3.1.5 LANDSCHAP VAN DE VEENKOLONIËN

Het landschap van de Veenkoloniën beslaat in totaal bijna een kwart van de oppervlakte van de provincie en is daarmee het meest voorkomende landschapstype. Naast de Drents-Groningse Veenkoloniën, gelegen aan de oostzijde van de provincie behoren ook het Odoornerveen, Hoogeveen-Hollandscheveld, Smilde en enkele kleinere gebieden bij Dalen en Roden tot dit landschapstype. De meeste veenontginningen in Drenthe zijn onderling verbonden door kanalenstelsels.

Kenmerkend voor deze hoogveengebieden is de strakke orthogonale ('haakse') verkaveling, de bebouwingslinten langs kanalen en monden en de grote, weidse ruimtes met wijken (figuur 7). De Veenkoloniën omvat ook vanuit wereldperspectief een enorm stelsel aan kanalen en watergangen (wijken). Vooral ontstaan vanuit de noodzaak om goederen vlot en gemakkelijk te kunnen vervoeren. De ontginning heeft bovendien zijn eigen specifieke kenmerken, waaraan de tijd en de manier van ontginning is af te lezen. De kleinere gebieden in het noorden en zuidoosten van Drenthe kennen een iets kleinschaliger en besloten karakter. Zo heeft het gebied rond Hollandscheveld een kleinschalig, besloten karakter met veel verspreid voorkomende bebouwing en bosstroken. In Smilde vormt de Drentse Hoofdvaart de ruggengraat van de ontginningen en zijn de Oude Veenkoloniën kleinschaliger dan de veenkoloniën in de omgeving van Emmen.

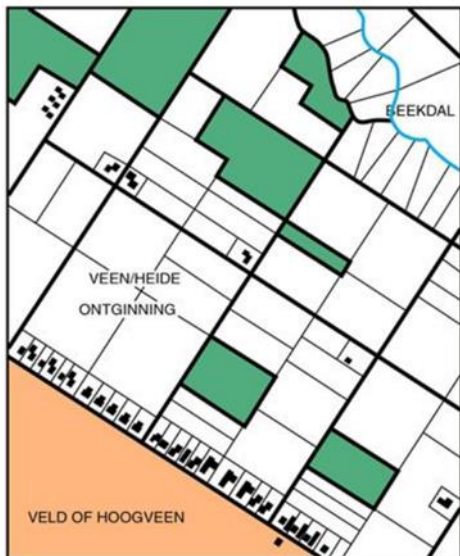
Van provinciaal belang is de orthogonale samenhang tussen het systematische ontginningspatroon van grootschalige openheid met kenmerkende wijkenstructuur en de bebouwingslinten met daaruit opgaande percelen.

Figuur 7 Terugkerende onderdelen landschap van de Veenkoloniën

KENMERKENDE STRUCTUREN EN ELEMENTEN VAN HET LANDSCHAP VAN DE VEENKOLONIËN

- Strakke verkaveling en rechte lijnen
- Langgerekte percelen
- Wijken met half natuurlijke oeverzones - soortenrijke watervegetaties
- Enkel- en dubbelkanaalsystemen
- Lang gerekte wegen - met laanbeplanting (lindes en eiken)
- Schrale wegbermen
- Open akkerland – grootschalige open landbouwgebied (Drentse Monden)
- Grote blokvormige percelen (open akkerland – open grasland) (Emmervenen)
- Hoogveenbebouwing (Elsen en berkenbossen) en veenrestanten
- Wijken met laanbeplanting
- Besloten graslandpercelen
- Bebouwingslinten met groenstructuren
- Jonge bosstroken (bijvoorbeeld tussen Gasselternijveen en Stadkanaal)
- Vloeiervelden (Drentse Monden)

3.1.6 LANDSCHAP VAN DE KOLONIËN VAN WELDADIGHEID (UNESCO)

De Koloniën van Weldadigheid zijn uniek voor Nederland en verdienen bijzondere aandacht. Hoewel elk van de gebieden zijn eigen karakter en sfeer heeft, hebben de koloniën ook een aantal gemeenschappelijke kenmerken (figuur 8). De hoofdstructuur wordt bepaald door orthogonale ('haakse') lijnen. De (hoofd)ontsluitingswegen worden begeleid door beplanting (lanen) en soms door kanalen of waterlossingen. Langs deze wegen bevindt zich karakteristieke bebouwing, in een ijle of dichtere concentratie. De orthogonale structuur resulteert in karakteristieke boscomplexen en open ruimten met bijbehorend een grootschalige of kleinschalige (veelal blokachtige) verkaveling.

Figuur 8 Terugkerende onderdelen landschap van de Koloniën van weldadigheid (UNESCO)

KENMERKENDE STRUCTUREN EN ELEMENTEN VAN HET LANDSCHAP VAN DE KOLONIËN VAN WELDADIGHEID

- Bomenlanen
- Kleine bosjes
- Kleinschalige agrarische percelen (grasland)
- Sloten met half natuurlijke vegetaties
- Verboste heideterreintjes
- Productiebossen
- 'Verwaarloosde en/of verlande' wijken met half natuurlijke oeverzones
- Blokvormige groenstructuren

3.2 HUIDIGE SITUATIE LANDSCHAP

3.2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het algemene beeld over de huidige situatie van het landschap in Drenthe is vooral dat van een versnipperd landschap, waarin het kenmerkende landschap met afwisseling van verschillende structuren en gebruiksfuncties in de laatste decennia sterk is afgenomen. De basis structuur is nog wel grotendeels behouden gebleven wat ook blijkt uit de aanwezige watergangen die vaak nog wel een kleinschalig karakter hebben. Zie hiervoor ook de toegevoegde overzichtskaart met bestaande landschapselementen en structuren van Drenthe in bijlage 3.

De huidige versnippering, het gebrek aan aaneengesloten structuren en landschapselementen (leefgebieden), is bepalend voor de huidige situatie van de landschapskwaliteit. Reeds in een studie uit 1986 blijkt dat de landschapselementen in de voorgaande 15-20 jaar met 25-50 % aan oppervlakte was afgenomen (Ecologie van kleine landschapselementen – studie WUR studie 409008, 1986). Daarnaast speelt ook verandering in beheer van deze elementen mee in de huidige kwaliteit van het landschap. De resterende elementen en structuren zijn veelal sterk uitgedund en het huidige beheer is vaak niet meer optimaal voor biodiversiteit en veelal gericht op verbetering van het functioneel gebruik van het landschap (landbouw, verkeer, recreatie etc.).

De kwaliteit van het landschap en daarmee de belangrijkste voorwaarde voor behoud en herstel van biodiversiteit is in zeer grote mate afhankelijk van de aanwezigheid (kwantiteit) van kenmerkende structuren en elementen en de kwaliteit van deze elementen en structuren. Waarbij met landschapselementen de groene elementen in het landschap zoals houtwallen en rietkragen wordt bedoeld en met landschapsstructuren meer geologische en cultuurhistorische structuren in het landschap, zoals zandruggen en watergangen – beekdalen. De kwaliteit van het landschap is daarmee de directe sleutel voor de uitdaging ten aanzien van het behoud en herstel van de biodiversiteit in Drenthe.

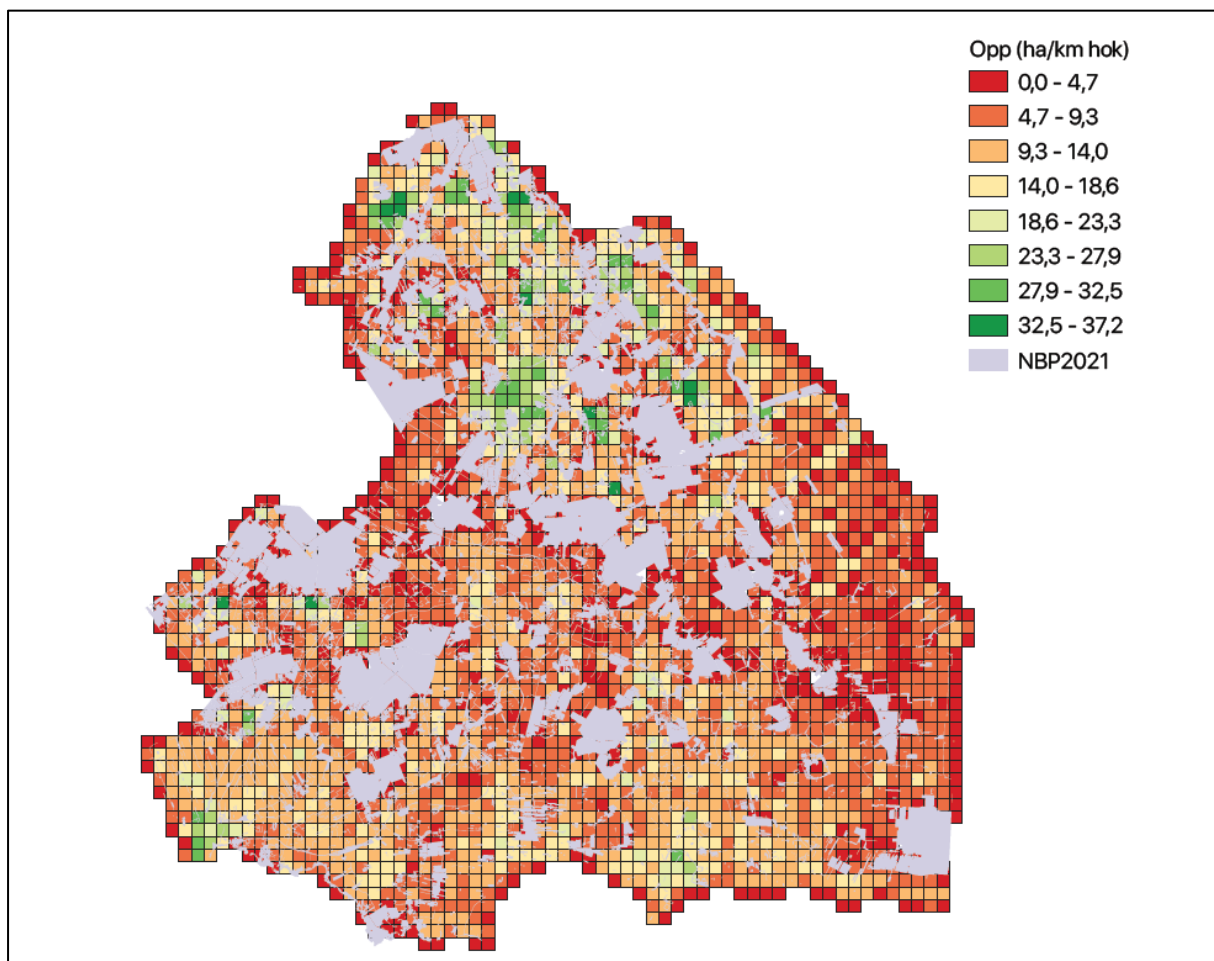
Na de jaren 80 van de vorige eeuw is deze afname van landschapselementen verder doorgezet en dat is ook het belangrijkste aandachtspunt dat is meegegeven vanuit consultatiegesprekken met Landschapsbeheer Drenthe en de verschillende medewerkers van de provincie Drenthe.

Het zijn juist de watergangen met bijhorende oevers, houtwallen, bossen en andere ruigte structuren, die van groot belang zijn voor de landschappelijk kwaliteit en het duurzaam voortbestaan van “algemene soorten”. Deze zogenaamde droge en natte dooradering van ons landschap maakt uitwisseling tussen populaties mogelijk; de elementen bieden beschutting, broed- en foerageergebied en overwinteringsbiotoop. Het vormt de basis voor een duurzaam voortbestaan van populaties van verschillende soorten planten en dieren.

In onderstaande figuur 9 is het huidige oppervlak aan kenmerkende elementen en structuren weergegeven. Hierbij hanteren we drie hoofd categorieën:

- Goed : licht groen – donker groen (23 – 37,5)
- Matig: geel – licht groen (14 – 23)
- Slecht: rood – oranje (0 -14)

Voor de leesbaarheid van de kaart en om voldoende onderscheidend vermogen te kunnen realiseren binnen de huidige kwaliteit van het landschap zijn de drie hoofdcategorieën nog onderverdeeld in enkele subklassen.

Figuur 9 Huidige Basiskwaliteit Landschap o.b.v. oppervlak aan kenmerkende elementen en structuren per km-hok.

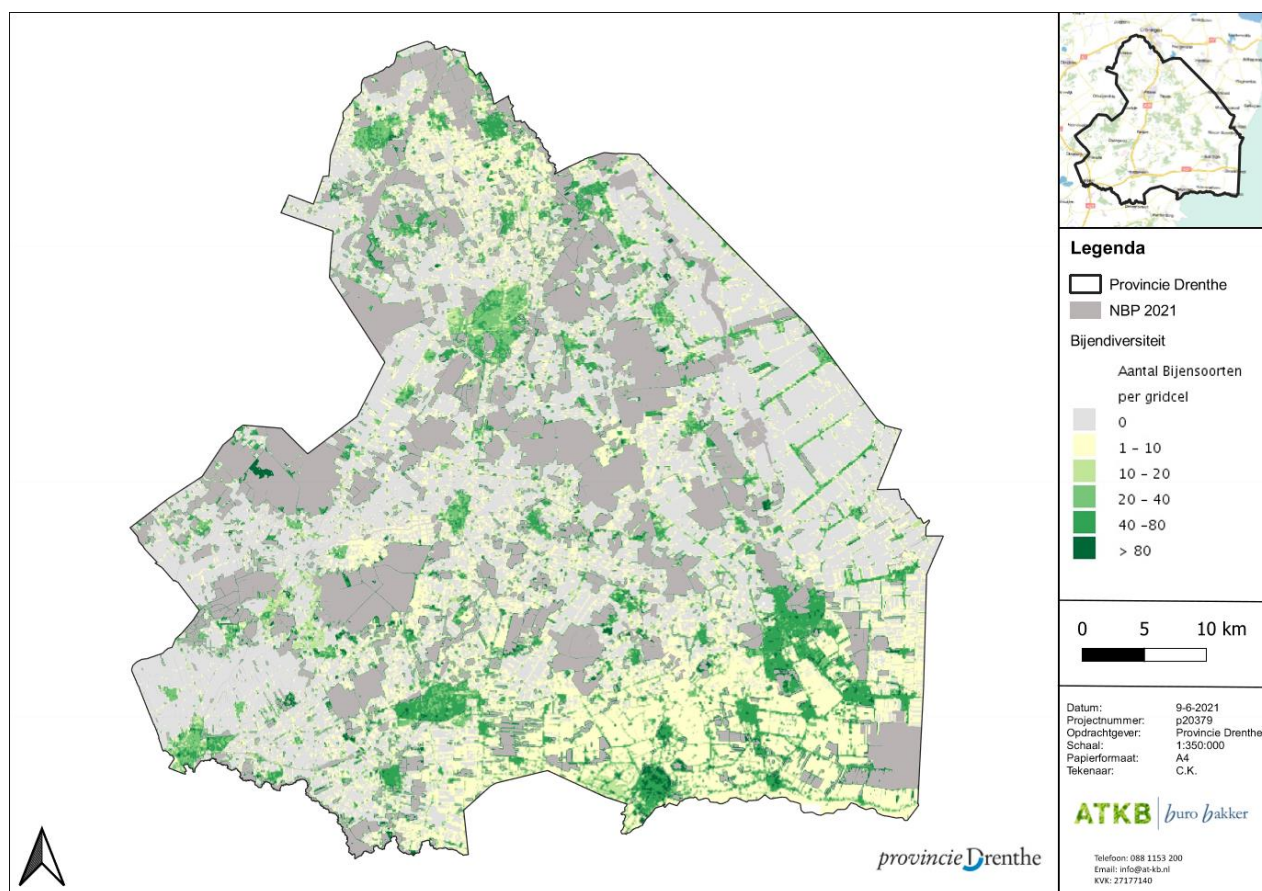
Uit de overzichtskaarten komt duidelijk naar voren dat in Drenthe het dat enkele gebieden beduidend beter scoren dan andere gebieden.

De gebieden die groen kleuren omvatten ook vaak stedelijk gebied, waar juist een diversiteit te vinden is aan elementen en structuren (parken, landgoederen en groene randzones. Dit geeft mogelijk wel een vertekend beeld van de werkelijke landschappelijke kwaliteit. Anderzijds zijn stedelijke gebieden, waarin groenstructuren en groene randzones aanwezig zijn, vaak wel belangrijk voor een heel groot deel van de algemene soorten en kunnen veel algemene soorten daar een prima leefgebied vinden - juist vanwege de grote mate van diversiteit aan structuren en elementen.

De andere gebieden die nog een relatief goede basiskwaliteit landschap hebben, liggen onder meer in de Kop van Drenthe en in het Drentsche Aa gebied. Ook uit de verschillende consultatiegesprekken komt naar voren dat dit gebieden zijn waar de kenmerkende elementen en structuren relatief goed behouden zijn gebleven. In het gebied rondom de Drentsche Aa hangt dit deels samen met de instelling van het Nationaal Park Drentsche Aa, waarmee de bescherming van kenmerkende structuren en elementen beter geborgd zijn dan in andere delen van de provincie Drenthe. Juist omdat het Nationaal Park Drentsche Aa een combinatie is van natuur- en cultuurgronden.

In de Kop van Drenthe is vanuit historisch oogpunt altijd aandacht geweest voor het kleinschalige landschap, waardoor de bescherming en het beheer van deze kenmerkende structuren en elementen ook hier beter geborgd is. Wat ook terug te zien is in de huidige kwaliteit van het landschap in de Kop van Drenthe.

Voor het overgrote deel van het landelijk gebied zijn de dichtheden aan kenmerkende structuren en elementen dus relatief laag. Wat ook het beeld onderschrijft dat deze kenmerkende elementen en structuren de laatste decennia sterk zijn afgenomen. Door de afname van geschikt leefgebied en door het ontbreken van verbindingen tussen leefgebieden komen populaties steeds verder onder druk te staan. Als voorbeeld is in figuur 10 de bijendiversiteit weergegeven. Hieruit blijkt dat de diversiteit van bijen sterk samenhangt met de aan- of afwezigheid van groene structuren en elementen. Gebieden waar minderstructuren en elementen aanwezig zijn in het landschap zijn ook die gebieden waar de bijendiversiteit minder groot lijkt te zijn.

Figuur 10 Overzicht van bijendiversiteit binnen de provincie Drenthe (RIVM, 2017)

4. UITWERKING OVERIGE CRITERIA

4.1 MILIEUCONDITIES

De milieumcondities en de kwaliteit van de leefomgeving (ecosysteem), zijn van grote invloed op het duurzaam voortbestaan van populaties. Vanuit de basis zijn de mate van Vermesting, Verzuring (pH), Verdroging en de algehele Waterkwaliteit bepalend voor de milieumcondities. Waarbij dient te worden opgemerkt dat de manier waarop de milieumcondities doorwerken in de kwaliteit van natuur en landschap een complex samenspel is van meerdere factoren. In onderstaande paragrafen is de huidige situatie is ten aanzien van de milieumcondities uitgewerkt.

De huidige situatie van de milieumcondities is in beeld gebracht aan de hand van de dataset Bodemkwaliteit 2010 van de provincie Drenthe. De waardes worden uitgedrukt als percentage overschrijding op basis van de normen zoals gehanteerd in het vigerende Drinkwaterbesluit (Drinkwaterbesluit BWBR0030111). De huidige situatie betreffende de overige criteria is enkel op provinciaal niveau inzichtelijk gemaakt en is bij de verschillende deelgebieden niet apart uitgewerkt of opgenomen.

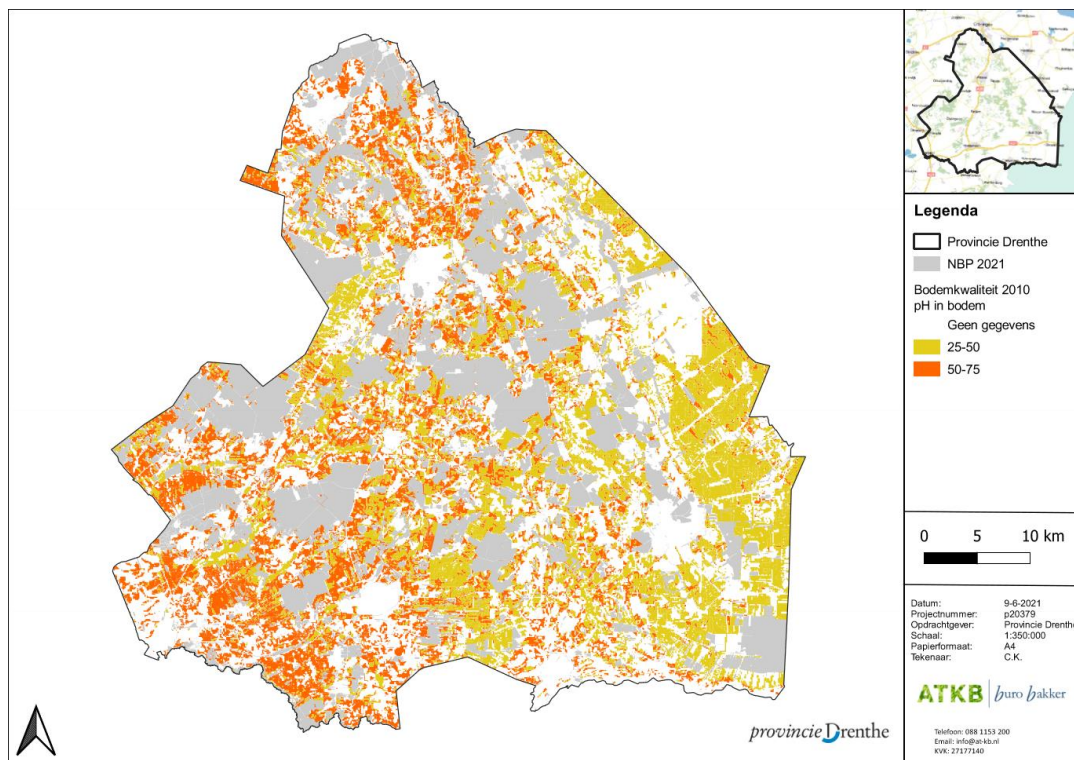
4.1.1 HUIDIGE SITUATIE VERZURING

Verzuring treedt op als gevolg van zure depositie van onder meer ammoniak (NH_3), zwaveldioxide (SO_2), stikstofoxiden (NO_x) stikstofdioxide (NO_2) - en vluchtige organische stoffen (VOS). Deze verzurende stoffen komen via lucht of water in de grond terecht en zijn veelal het gevolg van industriële activiteiten, landbouw en verkeer. Planten worden hierdoor aangetast in de opbouw van de wortelstructuur en kwaliteit van de bladeren. Indirect heeft dit invloed op de mate waarin de bodem water kan bufferen en droogteschade kan voorkomen.

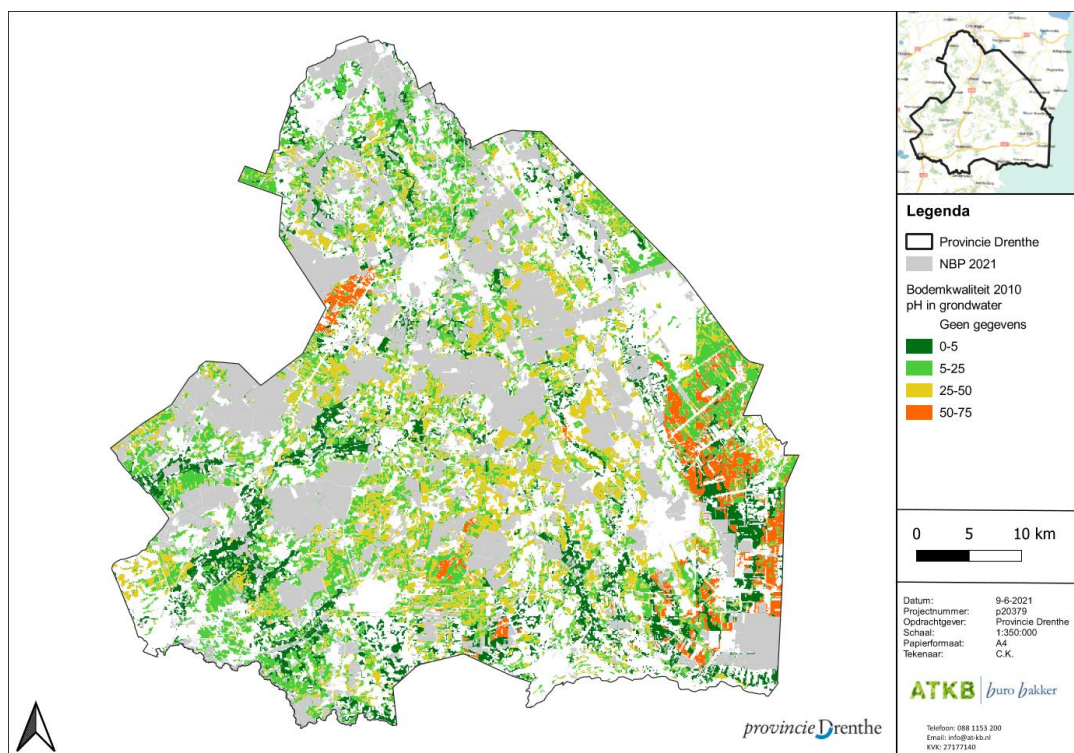
Verzuring van de bodem resulteert verder in disbalans van nutriënten en bufferende elementen, maar ook sporenelementen en mineralen kunnen in disbalans raken. Wanneer deze disbalans lang aan de orde is, kan er sprake zijn van vergiftiging van de bodem en dan kan het herstellen van de mineralenhuishouding lang duren. Dit heeft een indirecte invloed op verschillende diersoorten. Bij veel insecten, maar ook vogels en andere diersoorten vervullen kalk en andere mineralen en sporenelementen een belangrijke rol bij de voortplanting en overige vitale processen. Maar ook voor agrarische gebruik is een disbalans in nutriënten, mineralen en sporenelementen zeer onwenselijk. Bij verzuring van de bodem kan een overschot van ijzer ontstaan bij de grazers die het gewas eten en bij opstapeling van ijzer kunnen diverse gezondheidsproblemen ontstaan bij deze grazers. Wanneer er sprake is van verzuring verdwijnt de kalk uit de bodem, neemt de buffercapaciteit af en kunnen bepaalde vitale processen niet goed plaatsvinden. De aanwezigheid van een overmaat aan stikstof verstoort het aanmaken van essentiële aminozuren. Evenzo heeft de kwaliteit en de weerbaarheid van veel ecosystemen een directe relatie met de kwaliteit van de bodem en het bodemleven. Denk onder meer aan de invloed van schimmels en overige micro-organismen op de kwaliteit van bomen etc.

Zowel de bodem als het grondwater in Drenthe zijn te zuur vanuit het oogpunt van de gehanteerde normwaarden. In vrijwel de gehele provincie Drenthe worden de normen hiervoor overschreden (zie ook figuur 11 en 12). De zuurgraad overschrijdt de norm met 25% tot 75%. De zuurgraad van het grondwater is wat positiever. Bij het grootste deel blijft de normoverschrijding beneden de 25%. In sommige gebieden blijft de normoverschrijding zelfs onder de 5%. De hoge zuurgraad (lage pH) van de bodem resulteert in hoge aluminiumconcentraties in vooral het oppervlakkige (freatisch) grondwater. Dit is aan de orde in natuurgebieden maar ook in het overige landelijke gebied al blijkt wel dat de concentraties aluminium onder agrarische gronden lager zijn dan onder de natuurgonden (Alterra rapport 2419, 2013).

Door de vele aanwezige zandgronden, die gevoeliger zijn voor verzuring vanwege hoge mate van uitspoeling, is verzuring in Drenthe ook buiten de bestaande natuurgebieden een belangrijk punt van aandacht. Een ander belangrijk punt is de verarming van de grond door het verlies van organische stof in de bodem. Veel veengronden in Drenthe zijn door afgravingen en oxidatie (o.a. door verlaagde grondwaterstanden) nu verdwenen en omgevormd tot moerige zandgronden. Een lager organische stofgehalte betekent dat minder mineralen worden vastgehouden en dat deze gemakkelijker uitspoelen naar het grondwater. Ook daar treed gemakkelijker verzuring op, wat ook blijkt uit de overzichtskaarten in figuur 11 en 12.

Figuur 11 Overzichtskaart Bodemkwaliteit – pH van de bodem in percentage klassen overschrijding van normwaarden (Provincie Drenthe, 2011)

Figuur 12 Overzichtskaart Bodemkwaliteit – pH van het grondwater (freatisch grondwater) in percentage klassen overschrijding van normwaarden (Provincie Drenthe, 2011)

4.1.2 HUIDIGE SITUATIE VERMESTING

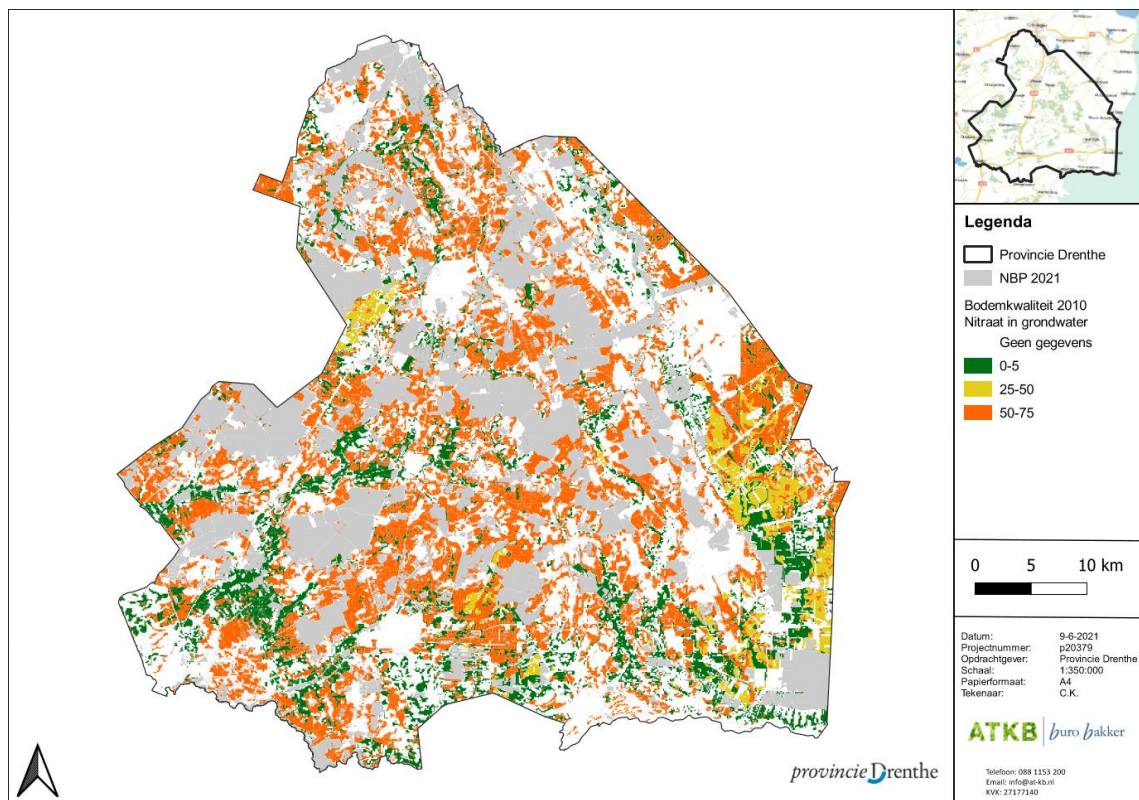
Vermesting van de bodem betreft het toevoegen van externe meststoffen (vooral N, P en K). Deze nutriënten kunnen van verschillende bronnen komen en via verschillende wegen toegevoegd worden aan het systeem. Enkele sectoren die als bron functioneren zijn: industrie, transport en landbouw. Bij een te hoge vermesting is er een risico dat (water)planten van voedselrijke omstandigheden gaan domineren, wat kan leiden tot een verlies van biodiversiteit. Niet alleen in beschermde natuurgebieden maar juist ook in het overige landelijke gebied. Het hoge aanbod van nutriënten kan bijvoorbeeld gevolgen hebben voor soorten van de kenmerkende structuren en elementen zoals houtsingels, houtopstanden. Elementen die een belangrijke rol kunnen spelen bij behoud van biodiversiteit, zoals bermen en houtopstanden, vergrassende en stikstofminnende soorten gaan domineren.

Samen met veranderend beheer en gebruik van het landelijk gebied heeft dit geresulteerd in afname van biodiversiteit in het landelijk gebied (zie ook figuur 1). Vermesting via stikstofdepositie heeft met name op de voedselarme zandgronden die extra gevoelig zijn voor stikstofdepositie, een grote invloed op de kwaliteit van de milieucondities. Net als bij verzuring is ook vermesting een belangrijk aandachtspunt voor de zandgronden die veel aanwezig zijn in Drenthe.

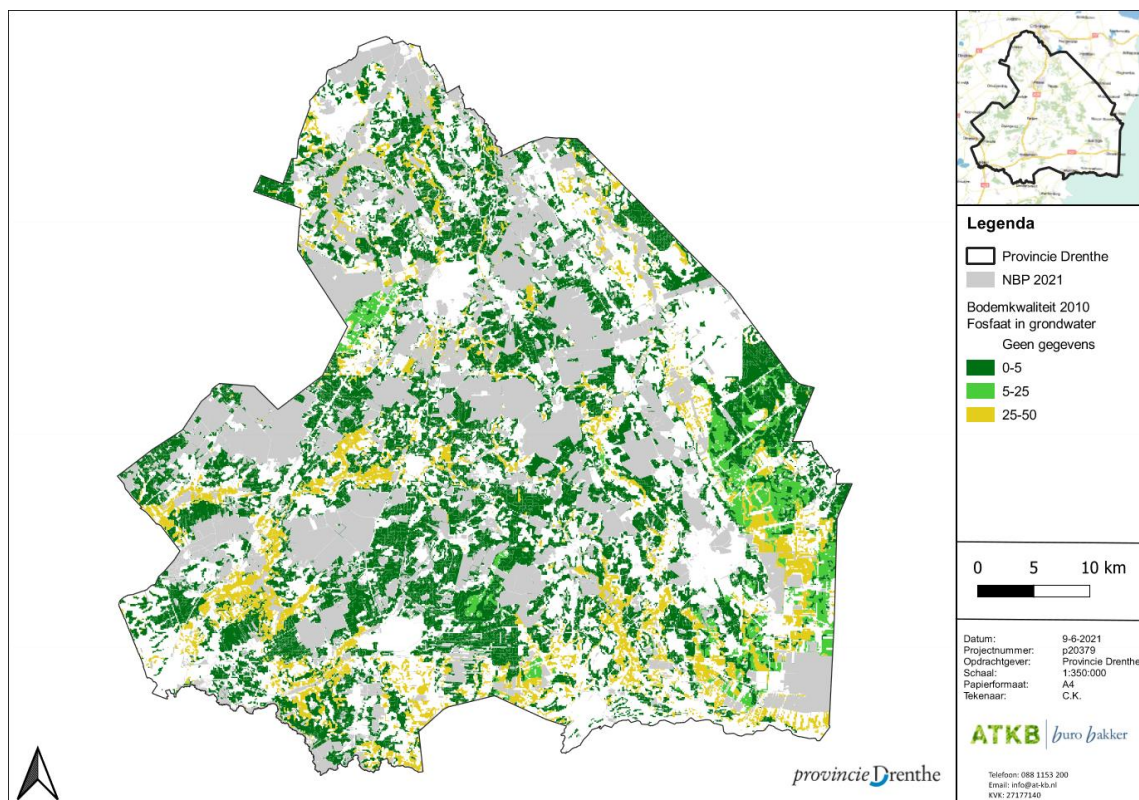
Ook in de provincie Drenthe treedt vermesting van de bodem en het (grond)water met nitraat en fosfaat op. Er zijn duidelijke verschillen binnen de provincie in de mate waarin vermesting optreedt. Een toelichting voor nitraat en fosfaat van de huidige situatie binnen de provincie Drenthe wordt onderstaand gegeven.

Voor de concentraties van nitraat in het freatische grondwater valt op dat voor het overgrote deel de norm wordt overschreden met 50 tot 75% (zie figuur 13). Er zijn slechts enkele gebieden waar de normoverschrijding onder de 5% blijft. Ook in het diepere grondwater (ruim 20 meter onder maaiveld) wordt de norm voor nitraat (50 mg.l-1 NO₃) regelmatig overschreden voor met name de zandgronden in landbouwgebieden binnen de infiltratiegebieden. – Nagevoeg alle locaties op de zandgronden hebben een nitraatverzadigingsgraad die 50% boven de streefwaarde ligt.

Voor de concentraties fosfaat in het freatische grondwater is er Drenthe minder sprake van overschrijding van de normwaarden (zie figuur 14). Voor fosfaat blijven de normoverschrijding in de meeste gebieden beneden de 5%. Opmerkelijk is dat de twee kaarten een tegenovergesteld beeld weergeven: de meeste gebieden met hoge nitraatconcentraties lijken lage fosfaatconcentraties te hebben en andersom.

Figuur 13 Overzichtskaart Bodemkwaliteit – Nitraat in het grondwater (freatisch grondwater) in percentage klassen overschrijding van normwaarden (Provincie Drenthe, 2011)

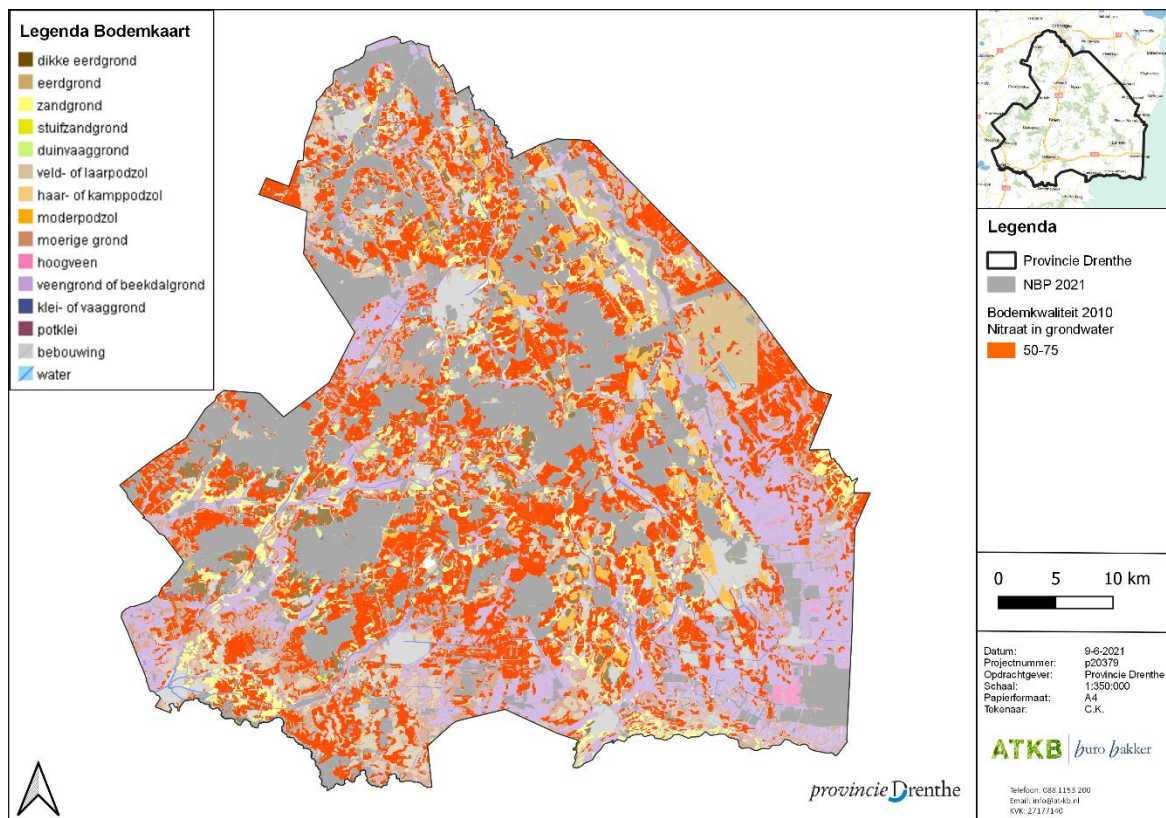
Figuur 14 Overzichtskaart Bodemkwaliteit – Fosfaat in het grondwater (freatisch grondwater) in percentage klassen overschrijding van normwaarden (Provincie Drenthe, 2011)

Nitraatuitspoeling is een bekend probleem op zandgronden, omdat een stikstofoverschot niet wordt vastgehouden door de bodem (bv. lutum en humus) of opgenomen door de vegetatie. Dit kan worden gecontroleerd door de gebieden met 50-75% normoverschrijding voor nitraat over een bodemtypen-kaart te leggen (zie figuur 15). Het valt op dat deze gebieden inderdaad vooral op de zandgronden liggen en nauwelijks op de veen- of kleigronden liggen.

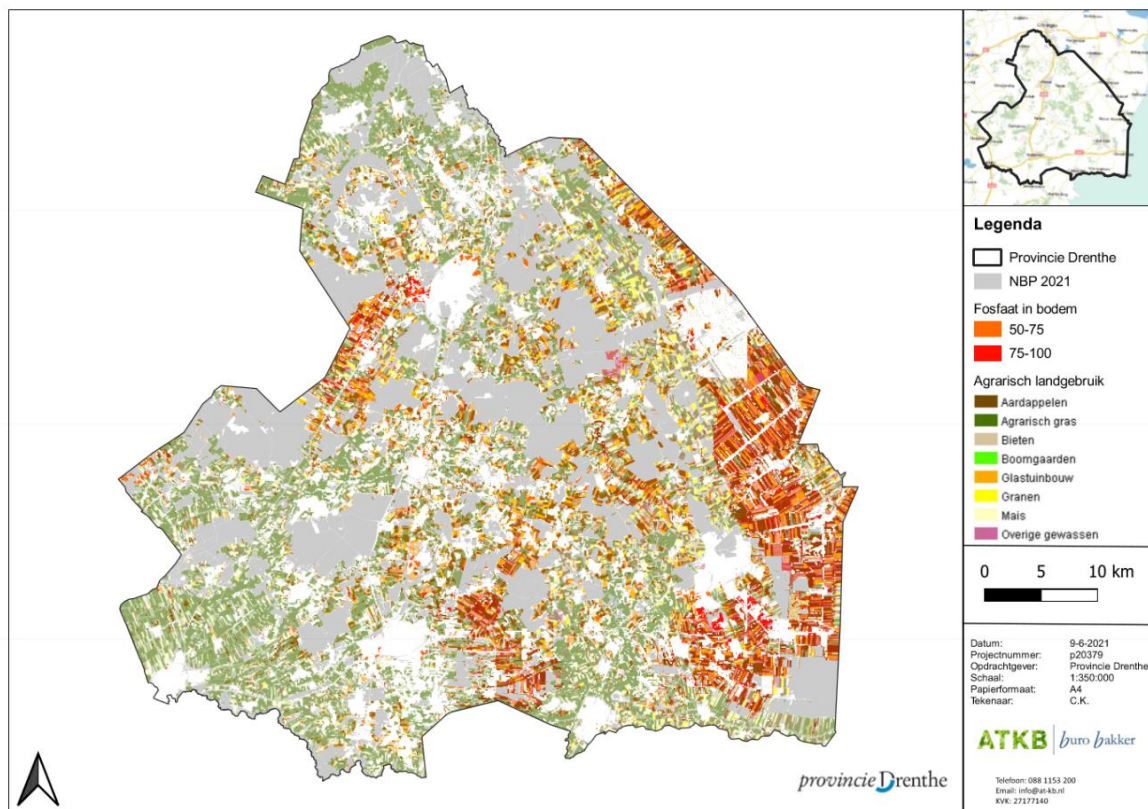
De normoverschrijding van fosfaat in de bodem laat een ander beeld zien dan de concentraties in het freatische grondwater van fosfaat en ook nitraat. Voor fosfaat zijn in bodem waardes gemeten die de norm met 75-100% overschrijden. Deze gebieden zijn sterk geclusterd in het oosten. Daarnaast is er één cluster in het westen (Smildervenen) en één cluster in het zuiden (Hoogeveense venen).

De lagere uitspoeling van fosfaat kan komen door de lagere mobiliteit van fosfaat. Fosfaat wordt snel opgenomen en vastgelegd door bodemorganismen of minerale bodemdeeltjes (bv. lutum, ijzer, aluminium of calcium). Door de snelle vastlegging en trage afgifte spoelt fosfaat relatief weinig uit. Bij vernatting en/of verzuring neemt de beschikbaarheid van fosfaat toe.

De clusters kunnen suggereren dat de fosfaatconcentraties in de bodem hoger zijn op veengronden. Dit is echter niet het geval op alle moerige- of veengronden, waardoor de relatie niet erg sterk lijkt of in ieder geval niet 1 op 1 te relateren is aan veen als grondsoort. Toch geeft de clustering een onderliggende factor aan. Deze factor lijkt te liggen bij het landgebruik. De gebieden met 50-75% en 75-100% normoverschrijding liggen in gebieden met veel akkerbouw: aardappelen, bieten en granen. Ditzelfde beeld komt ook uit de Integrale rapportage bodem- en grondwaterkwaliteit Drenthe van de Wageningen Universiteit (Alterra rapportnummer 2419, 2013). Hieruit lijkt dat vooral in bouwland hoge waarden van fosfaat worden aangetroffen. Daarbij wordt voor enkele meetlocaties in het bodemkwaliteitsmeetnet Drentse Aa een significante stijging van de fosfaatverzadiging van de bodem vastgesteld. Dit geldt vooral voor de meetlocaties op bouwland. Mogelijk is er dus een relatie – verband met het soort grondgebruik en deze hogere overschrijding van de fosfaatsnormen (zie ook figuur 16).

Figuur 15 Overzichtskaarten Bodemkwaliteit Nitraat in grondwater en onderliggende bodemtypen met alleen de percentage klasse 50-75 overschrijding van normwaarden weergegeven (Provincie Drenthe, 2007; 2011)

Figuur 16 Overzichtskaarten Bodemkwaliteit Fosfaat in bodem en onderliggende bodemtypen (Provincie Drenthe, 2011; 2015)

4.1.3 HUIDIGE SITUATIE VERDROGING

Ook de hydrologische omstandigheden spelen een belangrijke rol bij de milieukwaliteit en de kwaliteit van biotopen voor flora en fauna. In veel ecosystemen heeft kalkrijk grondwater een bufferende werking. Maar door een veranderende waterhuishouding is de invloed van dit kalkrijk grondwater in veel gebieden sterk afgenomen. Ook de veenoxidatie en de mate van organisch stofgehalte in de bodem heeft een relatie met lagere waterstand. Evenzo is de kwaliteit van het oppervlaktewater van invloed op het bufferend vermogen van de bodem. Daarnaast is een te natte bodem of een te droge bodem slecht voor de bodemkwaliteit.

Het waterbeheer in Nederland is veelal ingericht op agrarisch gebruik van het landelijk gebied. Daardoor zijn de grondwaterstanden in het landelijk gebied vaak lager gehouden dan wat ze van nature zouden zijn. Maar ook de waterwinning die in verschillende delen van de provincie Drenthe plaatsvindt is van invloed op de grondwaterstanden. Daarnaast zorgt de verandering in het neerslag patroon ervoor dat water steeds meer onevenredig verdeeld over het jaar neervalt en niet altijd meer in overeenstemming met het groeiseizoen van planten. Zowel de pieken als de dalen in de neerslag versterken, waardoor droge periodes droger en langer worden en meer neerslag in een kortere tijd valt. Waardoor natte en droge periodes elkaar steeds vaker zullen afwisselen. Het kunnen bufferen en vasthouden van water zal daarvoor steeds belangrijker worden.

De verdroging van natuurgebieden is al vele jaren een onderwerp van discussie, maar vormt ook steeds vaker een knelpunt in het landelijk gebied. Evenals het afvoeren van water tijdens natte periodes en het bufferen en kunnen vasthouden van water ten behoeve van drogere periodes. Het agrarische gebruik komt onder druk te staan bij een gebrek of een overschot aan water. Ook de kwaliteit van de natuur buiten de natuurgebieden komt als gevolg van deze verandering in neerslagpatroon steeds meer onder druk te staan.

Verdroging is in Drenthe een groter probleem dan in veel andere provincies, ook de gevolgen van een hoge water afvoer in een korte periode is een aandachtspunt in het waterbeheer van de provincie. Beide hebben een relatie met de afwisseling van zandgronden en veengronden die beiden veel voorkomen in Drenthe. Vanuit dat gegeven hoort een bepaalde mate van droge omstandigheden bij de natuurlijke situatie. Echter wanneer de waterstand steeds verder wegvallen levert dat in gebieden die van nature droog zijn natuurlijk ook het snelste knelpunten op ten aanzien van verdere verdroging. Aanvullend zal juist op de zandgebieden de afvoer van piekbelasting en/of het vasthouden van water een grotere uitdaging zijn, zeker richting de toekomst.

In het verleden zijn er zogenaamde TOP-gebieden verdroging aangewezen waarvoor gerichte doelstellingen zijn geformuleerd om verdroging terug te dringen. Ondanks de vele maatregelen die op regionaal en lokaal niveau genomen worden lijkt er nog steeds sprake te zijn van verdroging.

Binnen het bestaande beleid wordt vooral ingezet op vasthouden van water in natuurgebieden, terwijl de laatste jaren ook verdroging in agrarische gebieden een steeds grotere uitdaging begint te worden. In het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer wordt daarom ook ingezet op aangepast waterbeheer om waterstand binnen agrarische gebieden beter te kunnen reguleren. De komende jaren zullen waterschappen, provincie en boerenorganisaties verder invulling moeten gaan geven aan andere vormen van waterbeheer. Verdroging en verandering van neerslag patronen zijn hiermee belangrijk aandachtspunten voor het realiseren van een basiskwaliteit natuur. Zeker ook vanuit het oogpunt van klimaatadaptatie en het duurzaam behoud van populaties die juist sterk beïnvloed worden door verdroging en/of piekbelastingen van water (neerslag).

Uit de gegevens van de actuele grondwaterstanden wordt bovenstaand beeld bevestigd (<https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>). Op de zandgronden zit het grondwater van nature redelijk diep (GHG >0,8 m-mv, GLG >1,0 m-mv), maar de afgelopen jaren laten een wintergrondwaterstand zien beneden de GLG. In het veld is dit waarneembaar door roestvorming binnen de gereduceerde zone. Doordat het grondwater in veel gevallen te diep zit voor opname, speelt neerslag, mits vastgehouden, een belangrijkere rol in de waterhuishouding. Een verandering in neerslagpatroon kan dan een grote bedreiging vormen voor het huidige systeem. Op de veengronden lijkt het wegzakken van de grondwaterstanden, in absolute waarden, minder aan de orde te zijn. Echter kunnen de ecologische effecten op het huidige systeem van een kleine daling hier groter zijn dan een grote daling op de zandgronden. De grondwaterstanden op de veengronden staan dicht op het maaiveld (GHG <0,4 m-mv en GLG <1,0 m-mv), waardoor het systeem sterk afhankelijk

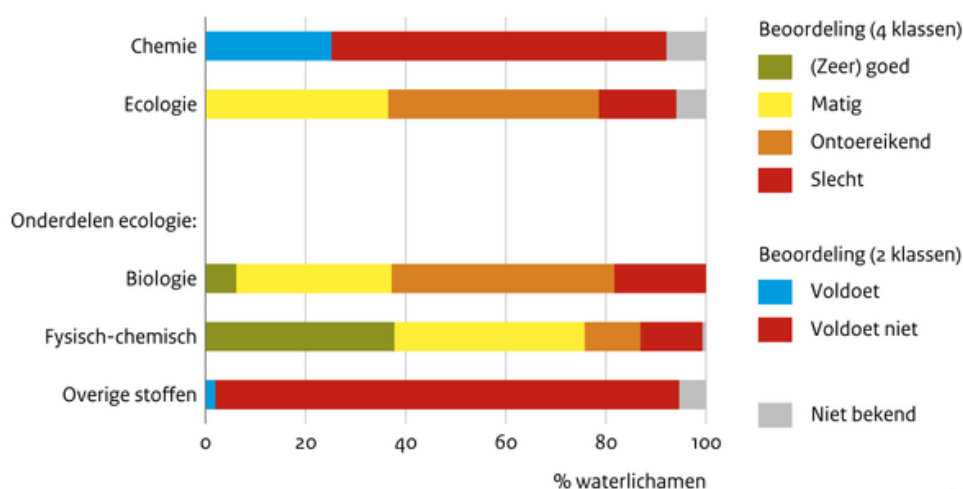
is van de beschikbaarheid van het grondwater. Op de veengronden zal vooral verdroging een groot ecologische effect hebben.

4.1.4 HUIDIGE SITUATIE WATERKWALITEIT

De ecologische en chemische Waterkwaliteit in het landelijk gebied is verankerd in de Kader Richtlijn Water (KRW). Hierin is een methode vastgesteld voor de beoordeling van het oppervlaktewater gebaseerd op het voorkomen van planten- en diersoorten en de gehalten aan toxische stoffen. De kwaliteit van het oppervlaktewater wordt uitgedrukt in een chemische kwaliteit en een ecologische kwaliteit.

Nederland is verplicht om de resultaten van deze onderzoeken te rapporteren naar Europa in zogeheten Stroomgebied Beheerplannen. De eerste twee Stroomgebied beheerplannen zijn opgesteld in 2009 (SGBP 1) en 2015 (SGBP 2). Hierin staat per waterlichaam de kwaliteitsbeoordeling weergegeven. In SGBP 2 werden de beheermaatregelen voor de periode 2016-2021 benoemd. Het volgende eindrapportage wordt in 2021 verwacht. Aan de hand van deze rapportages kan de kwaliteit in de tijd gevolgd worden. In 2019 is een tussenrapportage uitgebracht met een algemeen beeld van de Nederlandse watergangen.

Op basis van de uitkomsten van deze Stroomgebied Beheerplannen blijkt dat de meeste wateren in Drenthe niet voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen. De chemische kwaliteit voldoet meestal niet en de ecologische kwaliteit is matig, ontoereikend of slecht. Dit is ook het algemene beeld van de waterkwaliteit in Nederland (zie figuur 17).

Bron: IHW (Waterschappen, RWS); bewerking PBL

PBL/jul20
www.clo.nl/nh43808

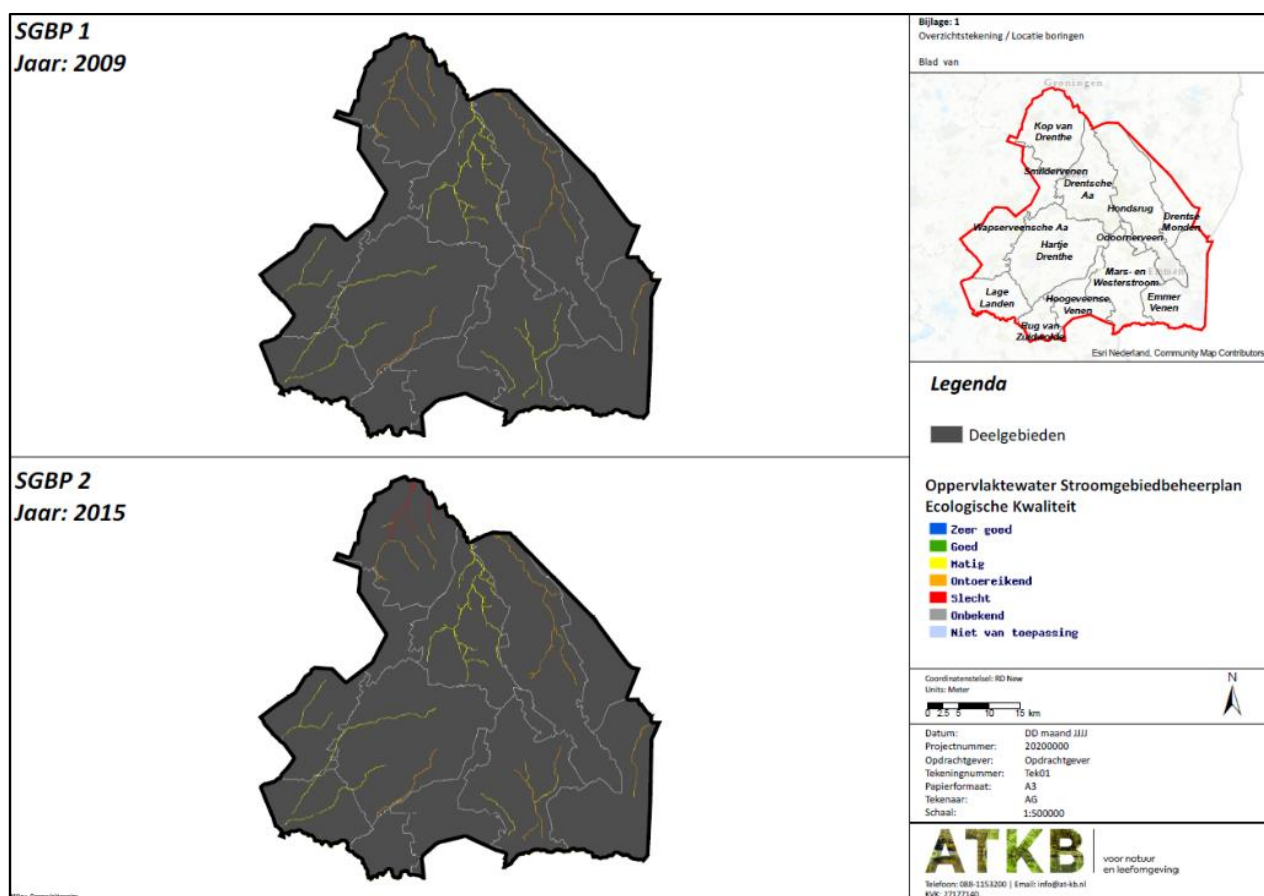
Figuur 17 Beoordeling kwaliteit oppervlaktewater in heel Nederland volgens Kaderrichtlijn Water anno 2019.

De ecologische waterkwaliteit voor de provincie Drenthe was in zowel 2009, 2015 als in 2019 nog veelal matig of onvoldoende (figuur 18). Volgens 2de Stroomgebied Beheerplan uit 2015 was de kwaliteit van de meeste waterlichamen "Matig" of "Ontoereikend". In het noorden was er zelfs een watergang met een slechte kwaliteit. Tijdens de kwalificering in 2015 waren veel maatregelen genomen om de ecologische kwaliteit te verbeteren. Bijvoorbeeld is voor de Hunze (NL33HU) als maatregel genomen om de meandering te herstellen. Bij dit soort maatregelen is het onmogelijk om direct resultaat te zien. Verder heeft er een verandering plaatsgevonden in de beoordeling van waterflora en vis, waardoor de kwaliteit lager gewaardeerd kon worden.

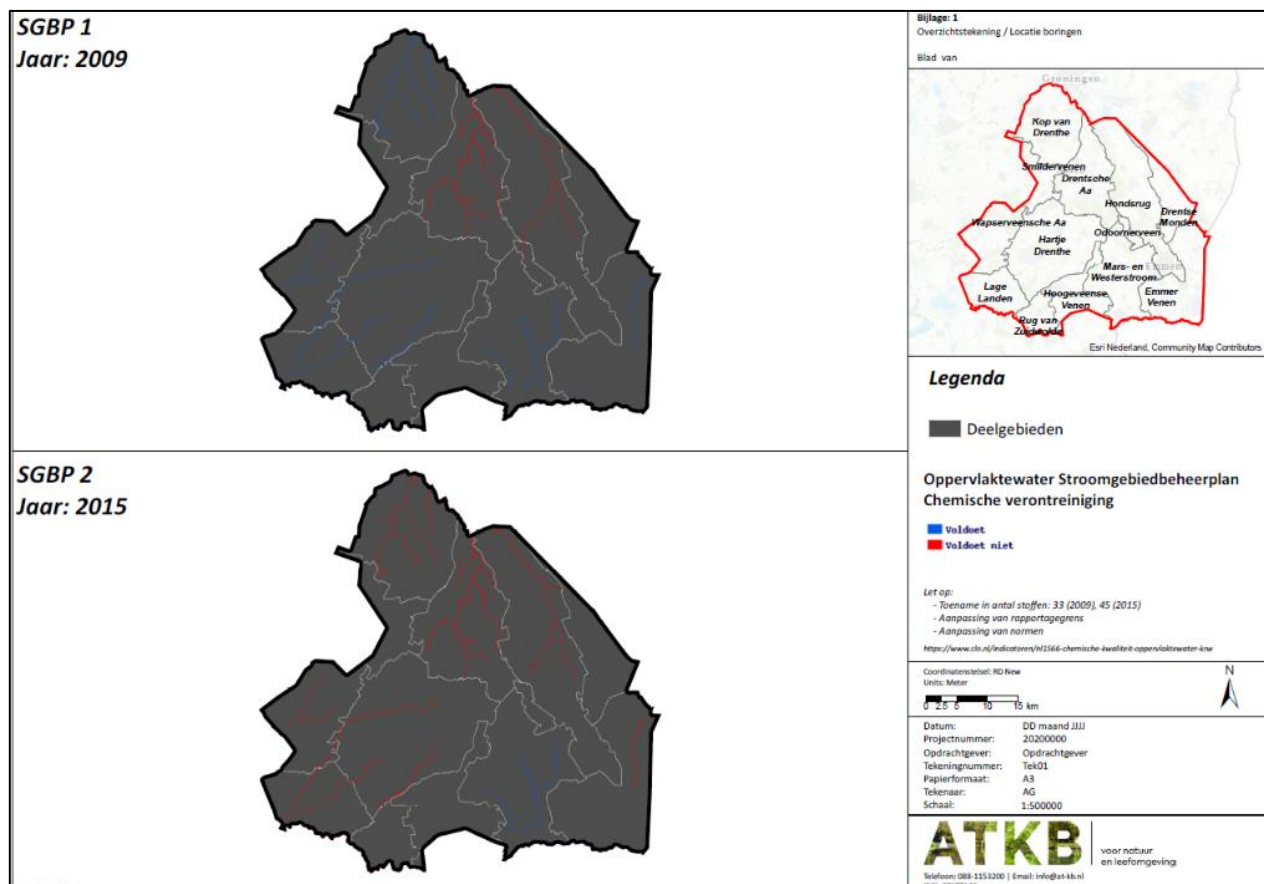
Volgens het 2de Stroomgebied Beheerplan uit 2015 voldeed de chemische waterkwaliteit in de provincie Drenthe in 2015 niet aan de normen. De situatie in 2015 was een verslechtering ten opzichte van het 1ste Stroomgebied Beheerplan uit 2009. Alleen het deelgebied Mars- en Westerstroom voldeed in 2009 aan de norm (figuur 19). Bij deze resultaten moet worden vermeld dat de normen en chemische analyses zijn aangepast tussen SGBP-1 en SGBP-2, hierdoor kregen veel waterlichamen in Nederland een slechtere beoordeling in 2015.

Ten aanzien van de kwaliteit van het grondwater (grondwaterlichaam) kon in 2017 worden gesteld dat de kwaliteit als geheel goed op orde is, maar dat er nog wel overschrijdingen worden gemeten van de normen voor nitraat en gewasbeschermingsmiddelen (Siemonsma, 2017).

De stoffen nitraat en gewasbeschermingsmiddelen vormen voor de waterkwaliteit in Drenthe de belangrijkste knelpunten. Maar er zijn ook steeds meer zogenaamde nieuwe stoffen die van invloed zijn op de waterkwaliteit, zoals farmaceutica (medicijnresten), oplosmiddelen en weekmakers. Inmiddels wordt ook steeds duidelijker dat kwelstromen en vegetaties in beekdalen die afhankelijk zijn van kwelstromen steeds vaker “verrijkt” zijn met een overdaad aan stikstof en fosfaat.

Figuur 18 Overzicht Ecologische kwaliteit in het kader van de KRW voor de relevante watersystemen binnen de provincie Drenthe (waterkwaliteitsportaal, 2016b; 2016d)

Figuur 19 Overzicht Chemische kwaliteit in het kader van de KRW voor de relevante watersystemen binnen de provincie Drenthe (waterkwaliteitsportaal, 2016a; 2016c)

4.2 BEHEER EN GEBRUIK

Binnen de hoofdcategorie Beheer & Gebruik werken we de volgende criteria verder uit;

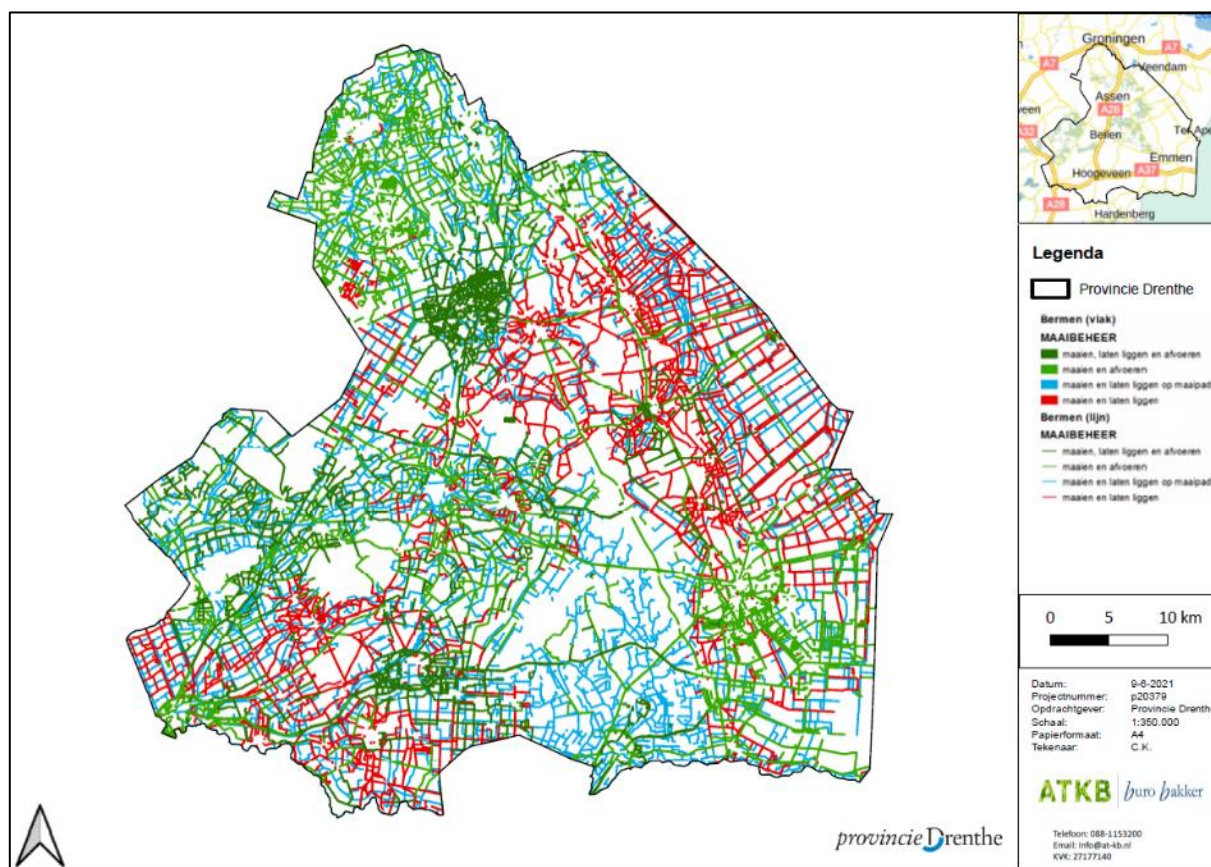
- Maaibeheer
- Agrarisch grondgebruik

In de analyse van het beheer en het gebruik kijken we naar het maaibeheer in de provincie Drenthe en het agrarisch gebruik. Hierbij maken we gebruik van beschikbare data vanaf het GeoPortaal van de provincie Drenthe.

4.2.1 HUIDIGE SITUATIE MAAIBEHEER

In 2017 hebben Provinciale Staten van Drenthe de motie Boerenlandvlinders aangenomen, waarin verschillende activiteiten zijn benoemd om de biodiversiteit in de provincie Drenthe te verbeteren. Eén daarvan heeft betrekking op het landelijk gebied en dan met name op het ecologisch beheren van bermen, taluds, oevers en overhoeken. Ecologisch beheer draagt bij aan het verbeteren van de biodiversiteit en de leefomgeving van bijen, vlinders en overige insecten in Drenthe. De verantwoordelijkheid voor het beheer van bermen, oevers, taluds en overhoeken in het landelijk gebied van Drenthe ligt bij de eigenaren, zoals gemeenten, waterschappen en provincie, RWS en ProRail. Gemeenten, provincie en waterschappen hebben op 29 november 2018 de gezamenlijke ambitie uitgesproken om de biodiversiteit te verbeteren door ecologisch beheer van bermen, taluds, oevers en overhoeken. Deze ambities zijn verder uitgewerkt

via het Programma Berggoud. Op onderstaande kaart (figuur 20) is te zien hoe deze afspraken uitwerken ten aanzien van het uitgevoerde bermbeheer in de provincie Drenthe.

Figuur 20 Overzicht beoogde maaibeheer naar aanleiding van de motie Boerenlandvlinders (Provincie Drenthe, 2020)

Binnen het maaibeheer zoals uitgewerkt in het kader van het Programma Berggoud worden 4 categorieën van bermbeheer onderscheiden.

- Maaien, laten liggen en afvoeren
- Maaien en afvoeren
- Maaien en laten liggen op maai-pad
- Maaien en laten liggen

Er wordt bij de uitwerking op provinciaal niveau geen onderscheid gemaakt tussen de wijze van maaien (klepelen, maai-zuiginstallatie of messenbalk) en verder wordt er ook geen onderscheid gemaakt tussen de periode van maaien en de frequentie van maaien. Deze nadere uitwerking wordt door de gemeenten en overige eigenaren en beheerders zelf opgepakt. Op dit moment hebben nog niet alle beheerders deze uitwerking doorgevoerd in bermbeheerplannen. Het is nog niet mogelijk om de resultaten van het aangepaste beheer in bermen binnen de provincie Drenthe terug te zien in de huidige Basiskwaliteit Natuur. Wel kunnen er koppelkansen gecreëerd worden door het bermbeheer in gebieden met een potentiële hoge botanische waarden in de bermen te richten op verhogen van deze botanische waarden en bij beheer rekening te houden met ongewervelden. Aanvullend kan het botanische bermbeheer ruimtelijk aansluiten op botanisch en landschappelijk waardevolle houtwallen, oeverzones of andere structuren en elementen.

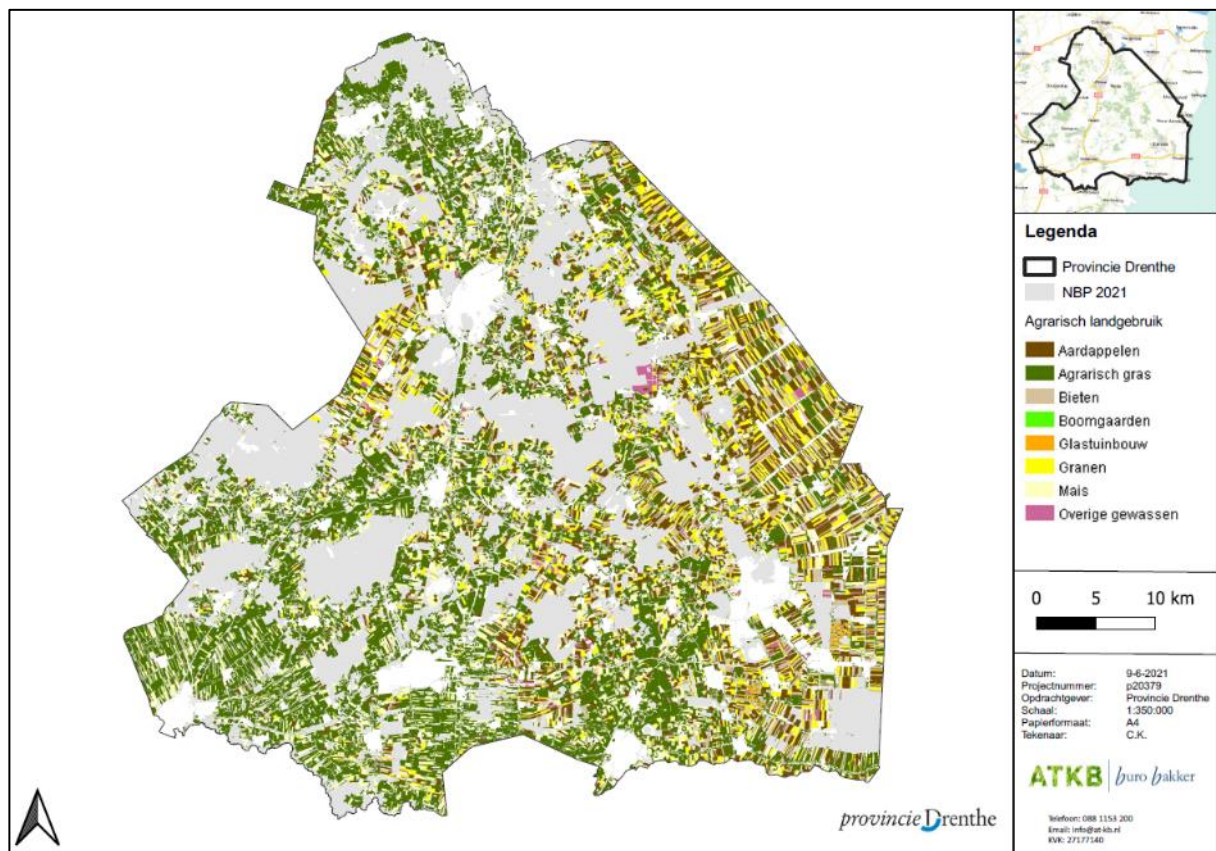
4.2.2 HUIDIGE SITUATIE AGRARISCHE GRONDGEBRUIK

Het overgrote deel van het landelijkgebied in Drenthe is in gebruik als agrarische gronden. Hiermee heeft de wijze van Agrarisch gebruik in grote mate invloed op de basiskwaliteit van de natuur en het landschap.

In Drenthe worden verschillende vormen van (grondgebonden) agrarisch gebruik toegepast (figuur 21). Al vanuit historisch landgebruik speelt het agrarische gebruik een belangrijke rol in de ontwikkeling van het landschap. Het gebruik van essen nabij de Esdorpen en de ontginning van de woeste veengronden t.b.v. agrarisch gebruik hebben in grote mate het huidige landschap en grondgebruik bepaald. Vaak was er in het verleden sprake van extensief gebruik door relatief grote gemengde bedrijven (begin 17de eeuw). Er werd veelal rogge en tarwe verbouwd en er werden voornamelijk runderen en schapen gehouden. Pas na de 17de eeuw werden er steeds meer schapen gehouden, vooral voor de mestproductie. De relatief arme zandgronden in Drenthe dienden bemest te worden om te kunnen intensiveren en te voorzien in benodigde voedselvoorziening. Verder vond er verdere specialisatie plaats, waarmee de akkerbouwtek op de gemengde bedrijven steeds meer in het teken kwam te staan van ondersteuning van de veehouderij. In bepaalde delen van Drenthe, veelal op de veengronden gingen bedrijven zich specialiseren in de melkveehouderij (Zuidwest-Drenthe, met name in De Wijk, Ruinerwold, Kolderveen en Nijeveen, maar ook omgeving Erm – Zuidoost Drenthe). Nog steeds bevinden zich in deze delen van Drenthe de grotere melkveehouderijen en de grotere oppervlaktas graslanden. Terwijl op de zandgronden ook nog grote delen akkerbouwgebied aanwezig is, evenzo in de Veenkoloniën. Typisch Drents is verder de uitruil van gronden tussen akkerbouw en melkveehouderijen. Waarmee grasland voor een bepaalde tijd wordt ingezet als akkerbouwperceel, waarbij de voedingsstoffen uit het gras benut worden voor de akkerbouwgewassen.

De verdere intensivering van de agrarische sector en de bijkomende ruilverkaveling heeft een grote stempel gedrukt op bepaalde delen van het landschap in Drenthe. Veel kenmerkende structuren zijn komen te vervallen en het extensieve gebruik, waar veel kenmerkende soorten van afhankelijk zijn, is vervangen door meer intensief grondgebruik.

In Drenthe is circa 70% in gebruik als agrarische gronden, waarvan de verdeling akkerbouw en grasland circa 50%-50% is. In Drenthe zijn er circa 2765 agrarische bedrijven (814 akkerbouw – 1.656 veehouderij) actief. Hiervan is een klein deel, slechts 3,7%, biologisch (d.d. 2019). Uit onderstaande kaart (figuur 21) van het agrarische grondgebruik valt op te maken dat er in Drenthe enkele duidelijke akkerbouw-kerngebieden te vinden zijn, veelal gelegen aan de oostzijde van de provincie. De graslandpercelen zijn vooral te vinden in de kop van Drenthe en aan de zuidwest kant van de provincie.

Figuur 21 Overzicht Agrarische grondgebruik provincie Drenthe (Provincie Drenthe, 2015)

5. BASISKWALITEIT NATUUR

5.1 SELECTIE KENMERKENDE SOORTEN

Voor de verschillende landschapstypen zijn in afstemming met de beleidsmedewerkers en ecologen van de provincie Drenthe soorten benoemd die als algemeen beschouwd mogen worden en toch ook voldoende kenmerkende zijn voor de kwaliteit van de landschapstypen en bijhorende elementen en structuren. In de tabel in bijlage 1 is een overzicht gegeven van de geselecteerde soorten voor de verschillende landschapstype. Naast algemene soorten zijn er ook am-bities soorten benoemd, die veelal aansluiten op de Drentse soorten.

5.2 HUIDIGE SITUATIE NATUUR – HUIDGE BASISKWALITEIT NATUUR

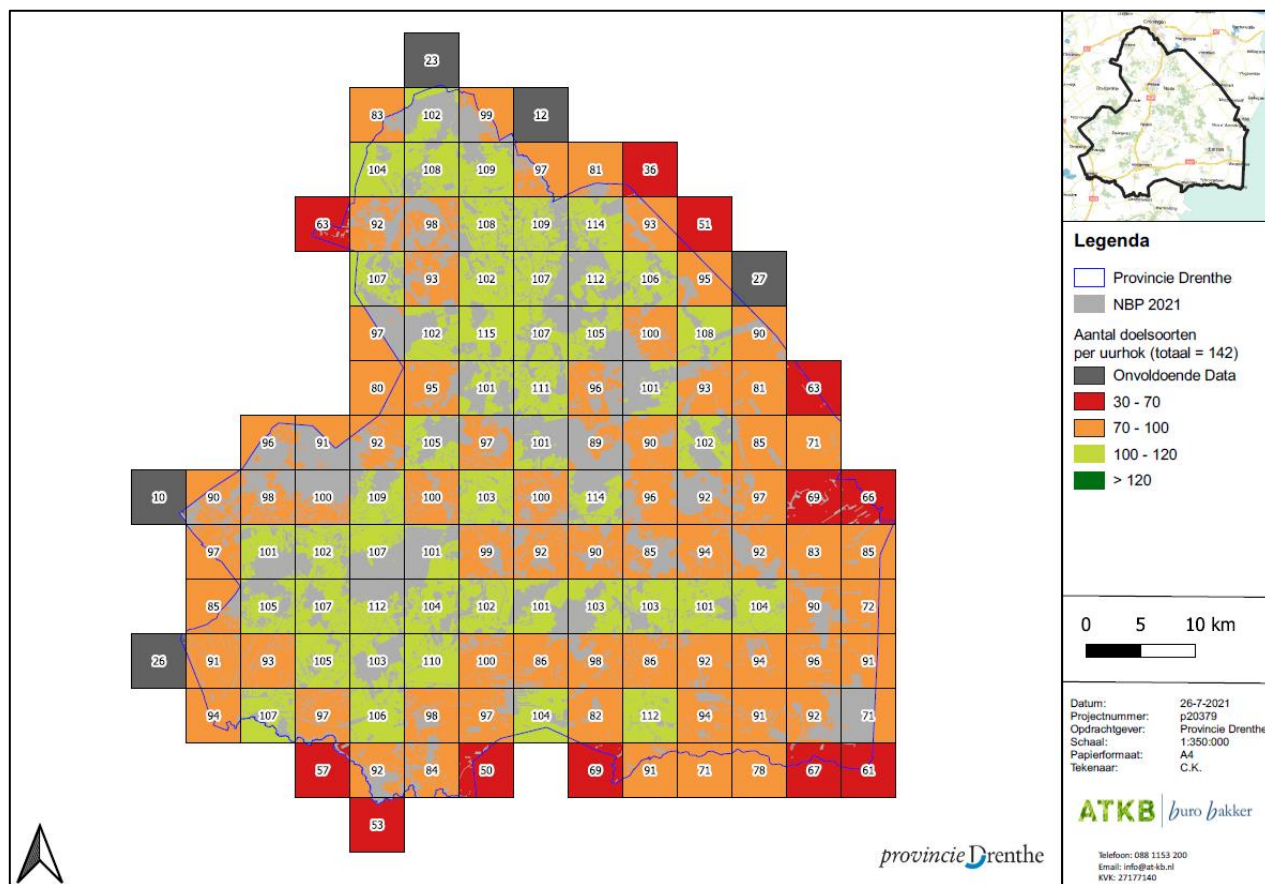
Op basis van de beschikbare data is gekeken hoeveel soorten per 5 km – hokken voorkomen (uur-hokken) in de provincie Drenthe. De uitkomsten van deze analyse staan in figuur 22 uitgewerkt. Uit de analyse blijkt dat voor het overgrote deel van Drenthe meer dan 70 van de algemene soorten voorkomen, circa 50% van de soorten die je voor een goede basiskwaliteit zou verwachten. Daarmee kan gesteld worden dat de Basiskwaliteit voor de provincie Drenthe over het algemeen matig is en dat er ook delen zijn waar de kwaliteit beter is. Enkele delen lijken juist ook een relatief slechte basiskwaliteit te hebben. Maar ook in die gebieden waar de Basiskwaliteit Natuur relatief beter scoort komt in geen van de gevallen 100% van de soorten voor die je voor een goede Basiskwaliteit Natuur mag verwachten.

De gebieden die relatief beter scoren op de huidige basiskwaliteit zijn ook de gebieden die nog relatief goed scoren op de huidige kwaliteit van het landschap. Dit zijn onder meer het Drentse Aa gebied, de Kop van Drenthe, het noordelijk deel van de Hondsrug en het Zuidwestelijk deel van de provincie. Daarnaast zijn er nog een aantal andere gebieden die relatief beter scoren waaronder de omgeving rondom Veenhuizen, Meppel en ten noorden van Coevorden. Ook hier is de kwaliteit van het landschap in de huidige situatie nog relatief beter dan in andere delen van de provincie.

Hiermee blijkt nogmaals dat er een directe koppeling is tussen de huidige kwaliteit van het landschap en de huidige kwaliteit van de natuur (biodiversiteit). Dit zijn ook de gebieden waar nog een hogere mate aan diversiteit van verschillende type elementen voorkomt (# type elementen per km-hok) en dus ook een hogere diversiteit aan leefgebieden omvat voor verschillende algemene soorten.

De gebieden die er uit springen met een relatief matige tot soms slechte huidige kwaliteit zijn de Veenkoloniën, omgeving Emmen en een deel van Hartje Drenthe. Dit zijn ook gebieden die minder goed scoren op de huidige kwaliteit van het landschap.

Het gebied rond de Reest scoort ook relatief slecht, maar dat is zeer waarschijnlijk een vertekend beeld omdat hier de 5 km hokken grotendeels buiten de provincie liggen en daarvan een deel van de data niet is meegenomen in de uitwerking. De verwachting is dat daar de kwaliteit van zowel het landschap als de natuurkwaliteit minimaal als matig en zelf wel beter mag worden beschouwd in plaats van slechter dan gemiddeld. Voor de overige randzones waar “te weinig waarnemingen” zijn om een goede analyse te kunnen uitvoeren is de kwaliteit niet verder uitgewerkt.

Figuur 22 Overzicht aanwezige algemene soorten per 5 km hokken binnen de provincie Drenthe

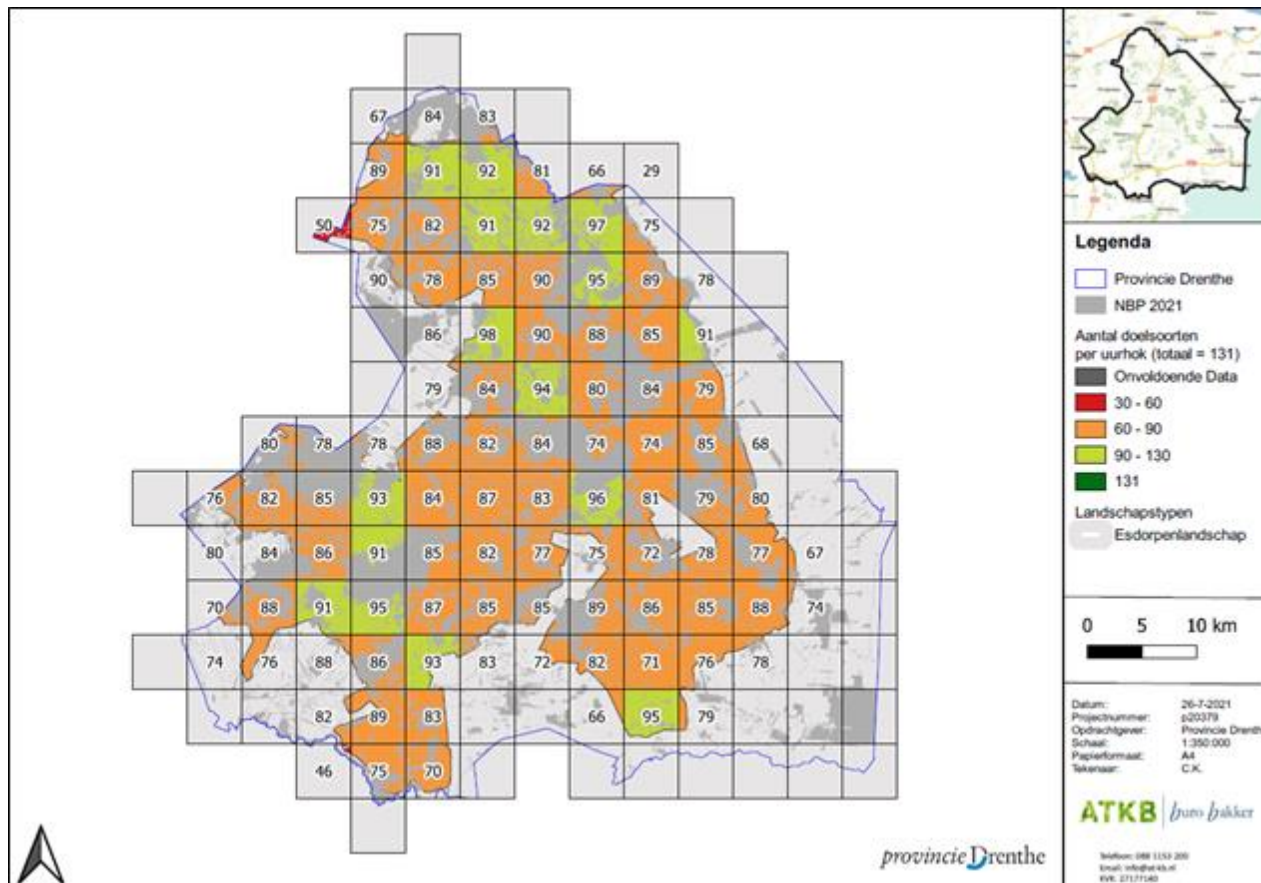
Samenvattend

De huidige Basiskwaliteit Natuur voor de provincie scoort in de meeste delen van Drenthe matig of beter dan gemiddeld. Maar nergens worden 100 % van de gewenste geselecteerde soorten waargenomen. Die gebieden die in de huidige analyse dus relatief beter scoren, scoren dan ook beter t.o.v. de gemiddelde huidige Basiskwaliteit en zitten nog niet op de mogelijk gewenste Basiskwaliteit. Voor de gewenste toekomstige Basiskwaliteit Natuur is het streven dat er 100% van de geselecteerde algemene soorten voorkomt in het betreffende landschap.

Die gebieden die relatief beter scoren op de huidige Basiskwaliteit Natuur zijn ook de gebieden die nog relatief goed scoren op de kwaliteit van het landschap. Een nadere uitwerking en toelichting per landschapstypen volgt in de volgende paragrafen. In hoofdstuk 6 is ook nog een nadere uitwerking en toelichting gegeven voor de verschillende deelgebieden binnen de provincie Drenthe. Hierbij sluiten we aan op de deelgebieden zoals die ook voor de Drentse Kernkwaliteit worden gehanteerd.

5.2.1 BASISKWALITEIT NATUUR – ESDORPENLANDSCHAP

In onderstaande figuur (figuur 23) is de huidige Basiskwaliteit Natuur weergegeven voor het landschapstype Esdorpenlandschap. Voor deze analyse zijn enkel de geselecteerde soorten voor dat betreffende landschapstype gebruikt.

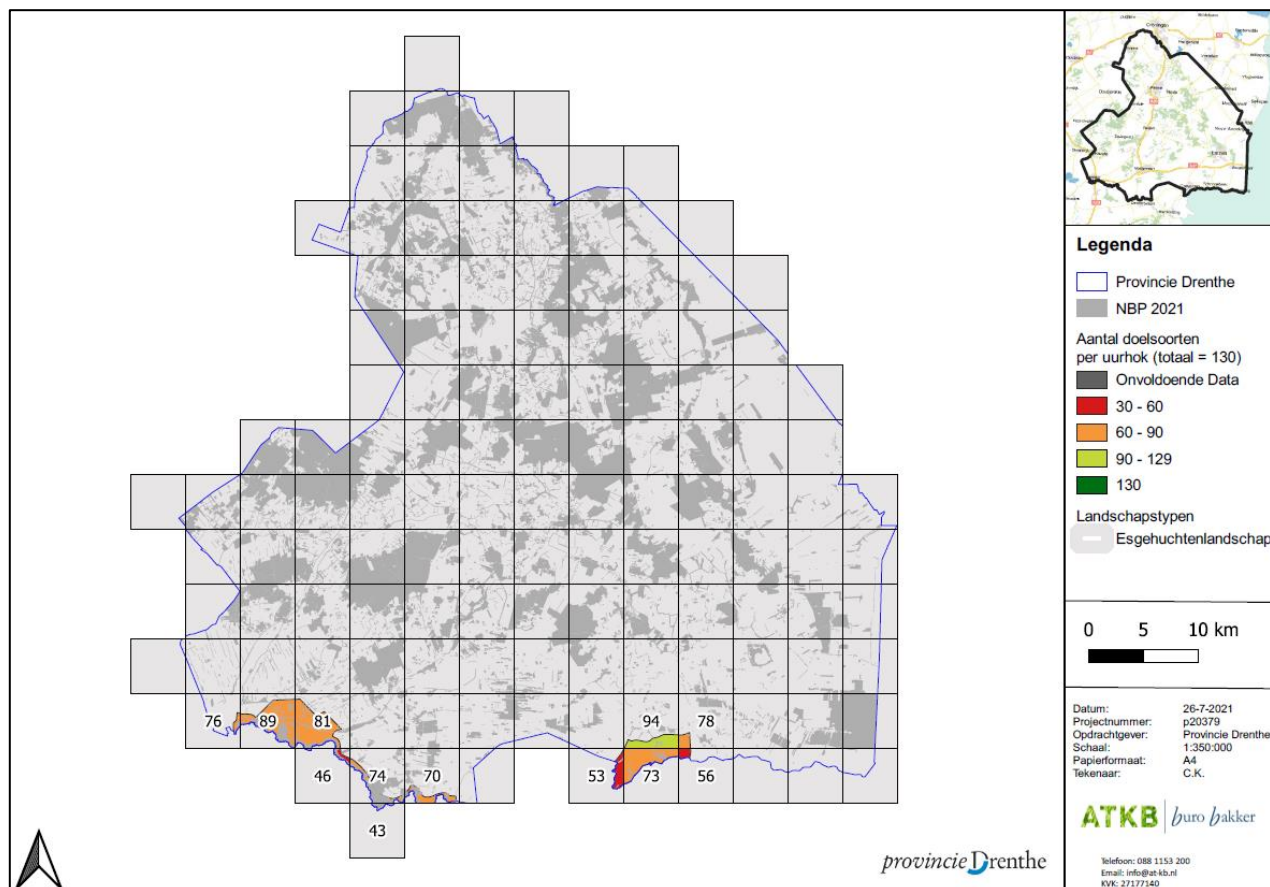
Basiskwaliteit Natuur Esdorpenlandschap

Uit de analyse van het landschapstype Esdorpenlandschap op basis van de voor dit landschapstype geselecteerde soorten blijkt dat dit landschapstype iets minder goed te scoren dan wanneer je alle Drentse algemene soorten meeneemt in de analyse. De huidige Basiskwaliteit is matig tot iets beter dan gemiddeld, waarbij vooral het Drentsche Aa gebied relatief beter scoort. Ook het gebied rondom het Dwingelderveld scoort relatief beter, net als de omgeving van Dalen en Coevorden, waar dit landschapstype overgaat in het Egehuchtenlandschap. Er zijn twee kleine stukken die slechter lijken te scoren maar dit zijn randzones waarmee de analyse een vertekend beeld geeft. Ook hier zal de huidige Basiskwaliteit voor het landschapstype Esdorpenlandschap relatief matig of beter dan gemiddeld zijn. Nergens scoort de huidige Basiskwaliteit Natuur goed voor het Esdorpenlandschap.

De huidige Basiskwaliteit voor het Esdorpenlandschap is daarmee veelal matig, maar er zijn ook gebieden waar de huidige Basiskwaliteit Natuur relatief beter is dan gemiddeld. De potentie voor verdere verbetering van de Basiskwaliteit Natuur voor dit landschapstype is wel groot. Verbetering van de Basiskwaliteit Natuur voor het Esdorpenlandschap zal vooral gezocht moeten worden in herstellen en behouden van de voor dit landschap typische elementen en structuren (zie paragraaf 3.1.1.). Verder zijn kansen gelegen in het realiseren van de verbinding tussen verschillende grotere en kleinere natuurgebieden (NNN-gebieden) en het omliggende landelijk gebied, waarmee ook de leefgebieden van algemene soorten in dit landschapstype sterk zullen verbeteren.

5.2.2 BASISKWALITEIT NATUUR – ESGEHUCHTENLANDSCHAP

In onderstaande figuur (figuur 24) is de huidige Basiskwaliteit Natuur weergegeven voor het landschapstype Esgehuchtenlandschap. Voor deze analyse zijn enkel de geselecteerde soorten voor dat betreffende landschapstype gebruikt.

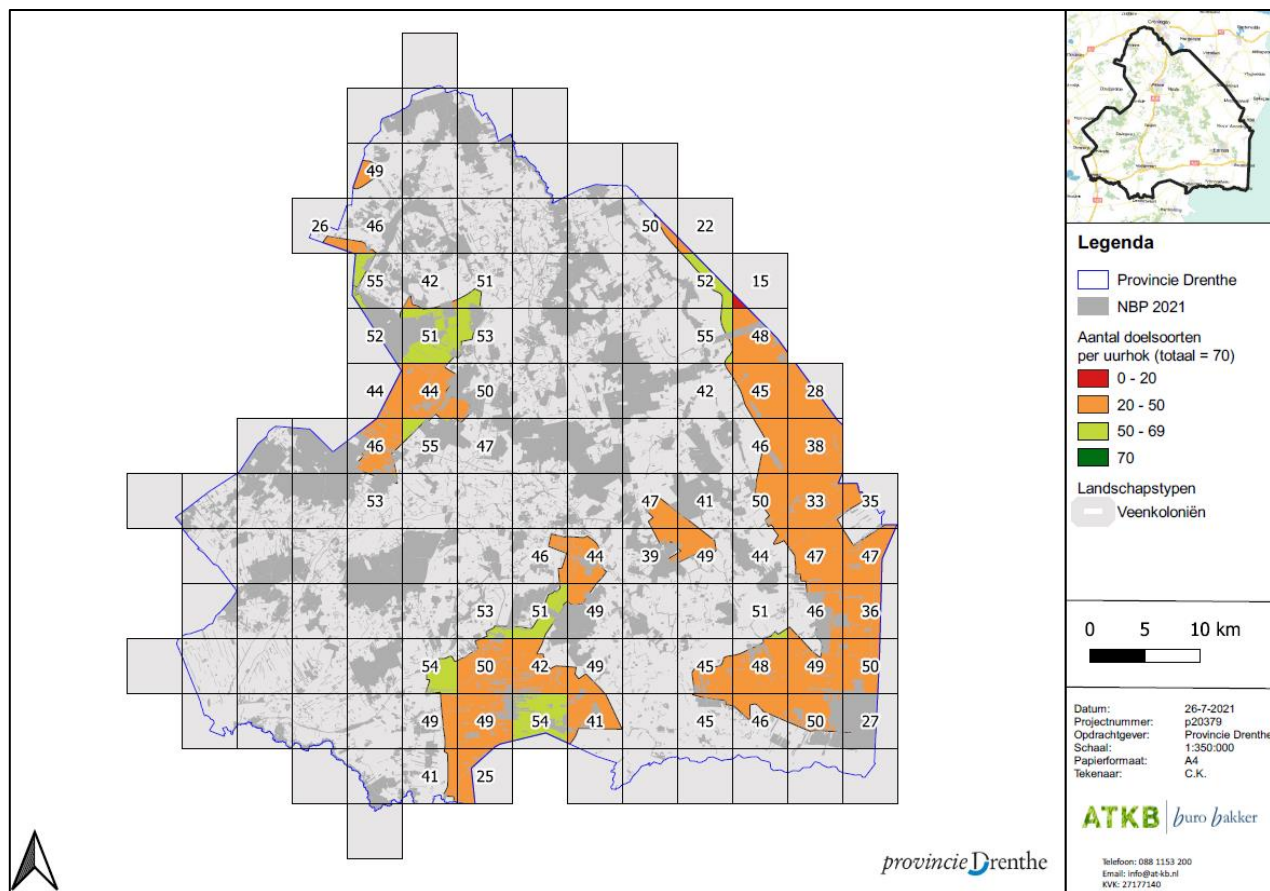
Figuur 23 Basiskwaliteit natuur - Esgehuchtenlandschap

Uit de analyse van het landschapstype Esgehuchtenlandschap op basis van de voor dit landschapstype geselecteerde soorten blijkt dat de huidige Basiskwaliteit Natuur voor dit landschapstype matig scoort en nabij Coevorden relatief beter dan gemiddeld. Dat is in lijn met de uitkomsten van de analyse van de huidige Basiskwaliteit Natuur voor de gehele provincie Drenthe. Dit landschapstype betreft maar een heel klein deel van Drenthe. De kwaliteit van het landschap is relatief goed.

De potentie voor verdere verbetering van de Basiskwaliteit Natuur voor dit landschapstype is dan ook groot. Verbetering van de Basiskwaliteit Natuur voor het Esgehuchtenlandschap zal vooral gelegen zijn in bescherming en behoud van de bestaande landschappelijke elementen en structuren (zie paragraaf 3.1.2). Daarnaast liggen er kansen in de verdere verbinding van de natuurwaarden binnen de aanwezige NNN-gebieden en de waardevolle gebieden buiten de NNN. Waarbij specifiek hier de koppeling met de Overijsselse kant van de Reest heel belangrijk is voor een succesvol verbeteren van de Basiskwaliteit Natuur.

5.2.3 BASISKWALITEIT NATUUR – VEENKOLONIËN

In onderstaande figuur (figuur 25) is de huidige Basiskwaliteit Natuur weergegeven voor het landschapstype Veenkoloniën. Voor deze analyse zijn enkel de geselecteerde soorten voor dat betreffende landschapstype gebruikt.

Figuur 24 Basiskwaliteit natuur – Veenkoloniën

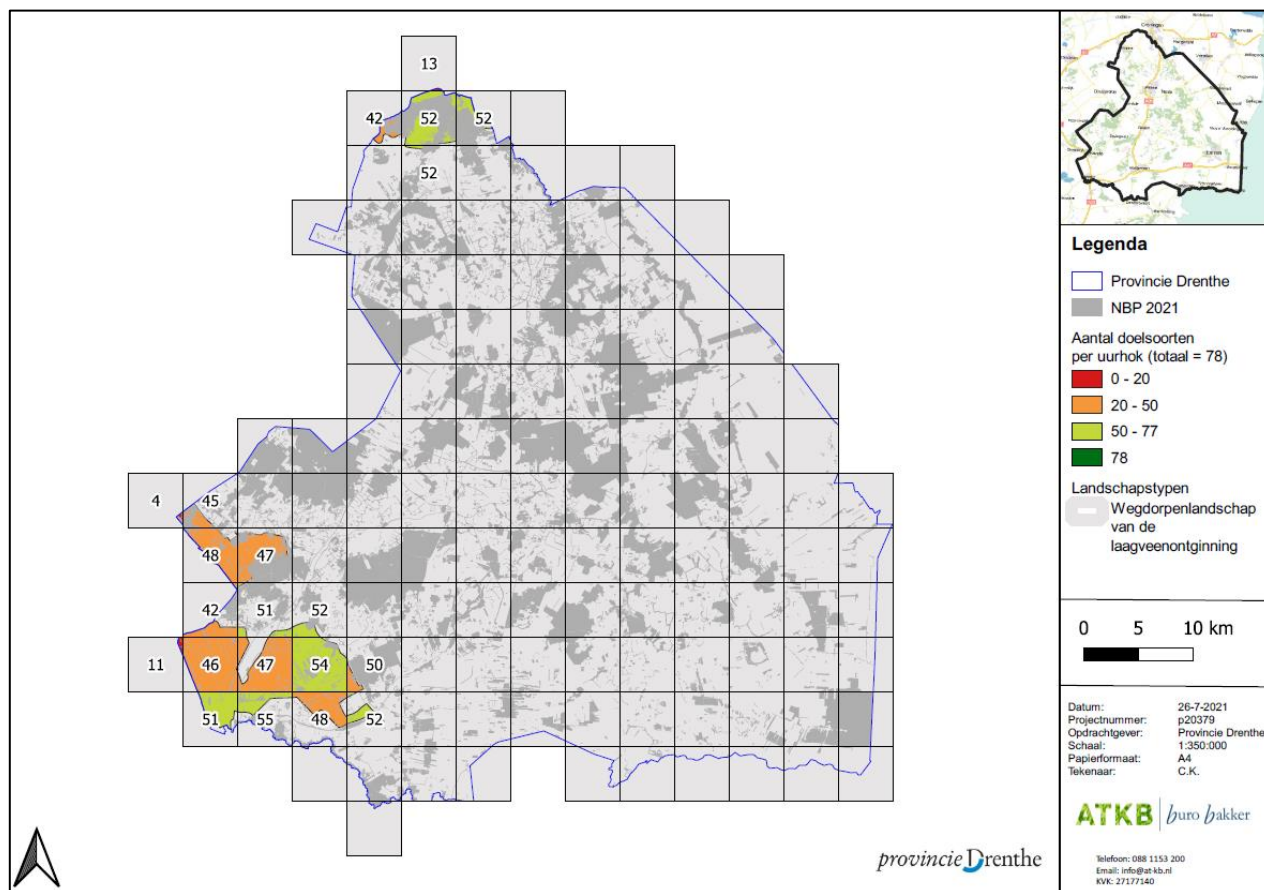
Uit de analyse van het landschapstype Veenkoloniën op basis van de voor dit landschapstype geselecteerde soorten blijkt dat de huidige Basiskwaliteit Natuur voor dit landschapstype veelal matig scoort en dat er ook delen zijn waar dit landschapstype beter dan gemiddeld scoort. Dit is onder meer het gebied nabij Hollandsche Veld en Dalerpeel, maar ook het gebied tussen Norg en Assen scoort relatief beter. Het deel aan de oostzijde van de provincie scoort bij deze analyse iets beter dan wanneer je alle Drentse algemene soorten meeneemt in de analyse. Maar nog steeds is hier de huidige Basiskwaliteit voornamelijk relatief matig. Aan de noordzijde, nabij Eexterveen is de score wel weer relatief beter.

Uit de analyse van de landschapskwaliteit is al gebleken dat de Veenkoloniën aan de oostzijde van de provincie relatief minder goed scoren dan de Veenkoloniën in andere delen van de provincie. Dit komt ook terug in de score voor de huidige Basiskwaliteit Natuur. De gebieden die relatief beter scoren zijn ook iets kleinschaliger van aard, waardoor grootschalige akkerbouw hier minder goed tot uitvoering kan worden gebracht. Daarmee zijn kenmerkende elementen en structuren (zie paragraaf 3.1.3), waaronder de wijken en bijhorende ruigte begroeiingen, juist in die gebieden beter bewaard gebleven.

De potentie voor verdere verbetering van de Basiskwaliteit Natuur voor dit landschapstype is vooral gelegen in het terugbrengen, realiseren van, ruigtes en oeverzones langs de vele wijken in het oostelijke deel van de provincie. In die gebieden waar de Basiskwaliteit nog relatief beter is dan gemiddeld is zal vooral ingezet moeten worden op behoud en bescherming van beslaande elementen en behouden van de nog aanwezige kleinschaligheid.

5.2.4 BASISKWALITEIT NATUUR – WEGDORPENLANDSCHAP VAN DE LAAGVEENONTGINNING

In figuur 26 is de huidige Basiskwaliteit Natuur weergegeven voor het landschapstype Wegdorpenlandschap van de Laagveenontginning. Voor deze analyse zijn enkel de geselecteerde soorten voor dat betreffende landschapstype gebruikt.

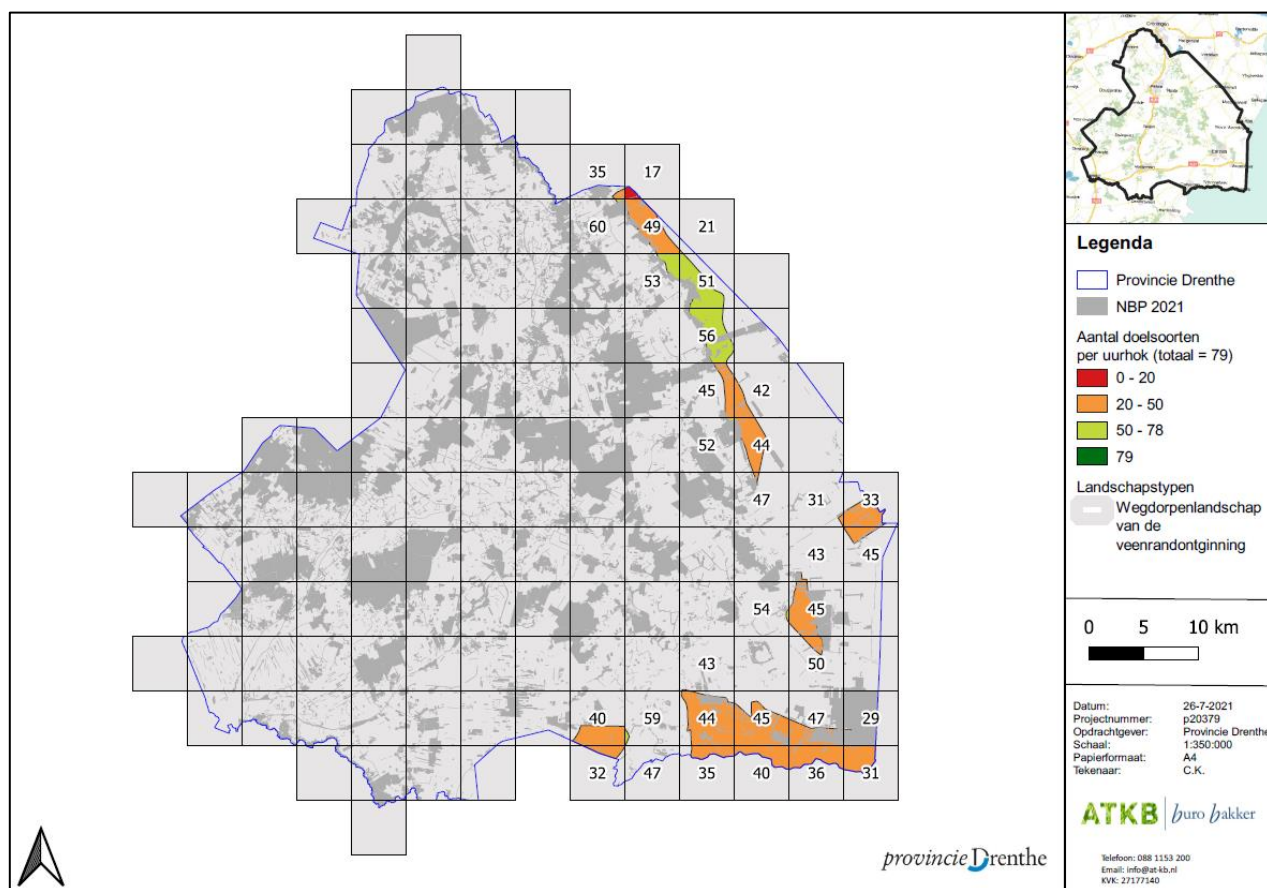
Figuur 25 Basiskwaliteit natuur – Wegdorpenlandschap van de laagveenontginning

Uit de analyse van het landschapstype Wegdorpenlandschap van de Laagveenontginning op basis van de voor dit landschapstype geselecteerde soorten blijkt dat de huidige Basiskwaliteit Natuur voor dit landschapstype matig tot beter dan gemiddeld scoort. Dat is in lijn met de uitkomsten van de analyse van de huidige Basiskwaliteit Natuur voor de gehele provincie Drenthe. In de Kop van Drenthe is een klein deel van dit landschapstype gelegen, maar wel een deel wat relatief beter scoort dan overige delen van de provincie. Wat ook in lijn is met de kwaliteit van het landschap die in dat deel van Drenthe ook relatief goed scoort. Ook de omgeving van Meppel en Ruinen scoren relatief beter dan gemiddeld voor de huidige Basiskwaliteit Natuur.

De potentie voor verdere verbetering van de Basiskwaliteit Natuur voor dit landschapstype is dan ook groot. Verbetering van de Basiskwaliteit Natuur voor het Wegdorpenlandschap van de Laagveenontginning zal vooral gelegen zijn in bescherming en behoud van de bestaande landschappelijke elementen en structuren (zie paragraaf 3.1.4). Voor het gebied tussen Nijeveen en Oosteind, waar een meer grootschalige landschapsstructuur is ontstaan, kan ingezet worden op herstel van de kleinschaligheid of er kan gekeken worden naar verhogen van de biodiversiteit binnen de nu aanwezige grotere graslandpercelen.

5.2.5 BASISKWALITEIT NATUUR – WEGDORPENLANDSCHAP VAN DE RANDVEENONTGINNING

In figuur 27 is de huidige Basiskwaliteit Natuur weergegeven voor het landschapstype Wegdorpenlandschap van de Randveenontginning. Voor deze analyse zijn enkel de geselecteerde soorten voor dat betreffende landschapstype gebruikt.

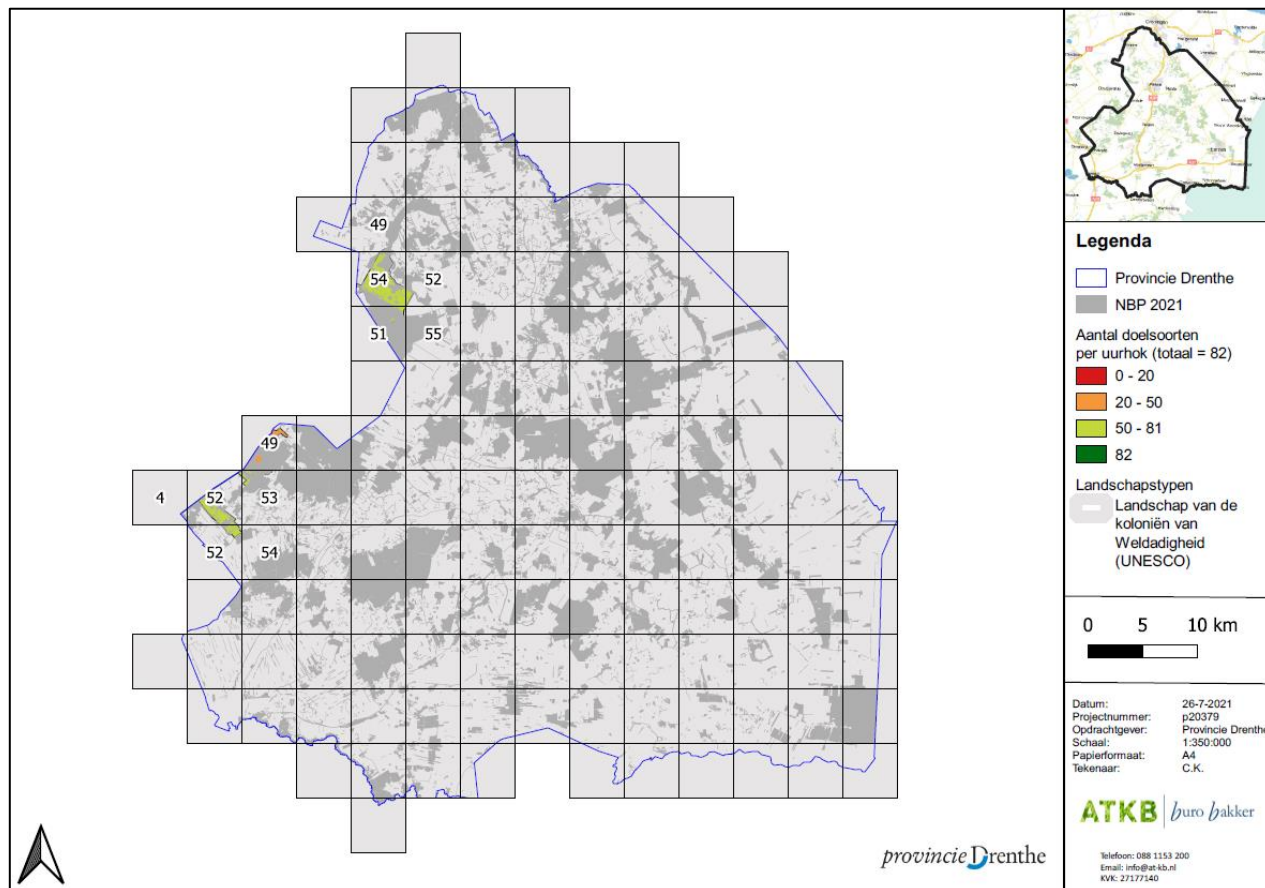
Figuur 26 Basiskwaliteit natuur – Wegdorpenlandschap van de randveenontginning

Uit de analyse van het landschapstype Wegdorpenlandschap van de Randveenontginning op basis van de voor dit landschapstype geselecteerde soorten blijkt dat de huidige Basiskwaliteit Natuur voor dit landschapstype in het zuiden en oosten van de provincie Drenthe veelal matig is. Nabij Gasselternijveen en Gieterveen ligt een deel wat relatief beter scoort op de huidige Basiskwaliteit Natuur. Dit is ook in dezelfde lijn als de uitkomsten van de analyse voor de gehele provincie. Daarnaast scoren de aangrenzende gebieden in het landschap van de Veenkoloniën in dat deel van de provincie ook relatief beter op de huidige Basiskwaliteit Natuur.

Het Zuidelijke deel, tussen Emmen en Coevorden scoort matig en dat sluit ook aan op de matige kwaliteit van het landschap in die regio. De potentie voor verdere verbetering van de Basiskwaliteit Natuur voor dit landschapstype is gelegen in het terugbrengen en herstellen van de kenmerkende structuren en elementen (zie paragraaf 3.1.5). Hierbij zijn de landschapsstructuren vaak nog in de basis aanwezig in het landschap. Bij herstel van deze structuren en elementen speelt het huidige (agrarische) gebruik ook een belangrijke rol. Daarin is ook veel potentie aanwezig voor verdere verbetering van de Basiskwaliteit Natuur.

5.2.6 BASISKWALITEIT NATUUR – KOLONIËN VAN WELDADIGHEID

In figuur 28 is de huidige Basiskwaliteit Natuur weergegeven voor het landschapstype Koloniën van Weldadigheid. Voor deze analyse zijn enkel de geselecteerde soorten voor dat betreffende landschapstype gebruikt.

Figuur 27 Basiskwaliteit natuur – Koloniën van Weldadigheid

Uit de analyse van het landschapstype Koloniën van Weldadigheid op basis van de voor dit landschapstype geselecteerde soorten blijkt dat de huidige Basiskwaliteit Natuur voor dit landschapstype eigen overal relatief beter dan gemiddeld scoort. Dit is ook in lijn met de uitkomsten van de analyse voor de gehele provincie, waarin deze gebieden ook relatief beter scoren dan andere delen van de provincie. Juist vanwege de cultuurhistorische waarde van deze gebieden en de samenhang van deze waarden met het bijzondere landschap zijn veel kenmerkende elementen en structuren goed behouden gebleven.

Voor dit landschapstype zal verbetering van de Basiskwaliteit Natuur in de eerste plaats een zaak zijn van behoud en verbetering van de bestaande landschappelijk elementen en structuren (paragraaf 3.1.6). Daarnaast zal behoud en verbetering van de verbinding tussen nabij gelegen NNN-gebieden en het omliggende landschap van belang zijn voor verbetering van de Basiskwaliteit Natuur.

6. UITWERKING DEELGEBIEDEN

6.1 BASISKWALITEIT DE KOP VAN DRENTH

De Kop van Drenthe is het gebied gelegen tussen het Fochtelooerveen, het Leekstermeer en het stroomgebied van de Drentsche Aa. Door de overgang van het Drents Plateau via een potkleigebied naar een laagveengebied biedt het kansen voor ontwikkeling van belangrijke natuurwaarden.

Vanuit aardkundige waarden zijn in dit deelgebied de volgende hoofdlandschappen te onderscheiden; Hondsrug, Drents Plateau en het Hunzedal. De beken Peizer- en Eelderdiep en Lieverensche Diep stromen vanaf het Drents Plateau beide naar het lagere Leekstermeer en zijn daarmee kenmerkend voor het landschap. De geologische opbouw van de bodem, mede het resultaat van de laatste drie ijstijden geeft het unieke karakter aan dit deelgebied. Deze bodemopbouw heeft zowel gevolgen voor de natuurwaarden als voor de cultuurhistorie van het gebied. Door de bodemopbouw heeft grootschalige landbouw hier minder goed tot ontwikkeling kunnen komen en is het landschap nog veelal kleinschalig.

Ten noorden van Roderwolde bij het plaatsje Sandebuurt vinden we in de bodem de restanten van het oerbos Roderwolde dat circa 8000 jaar geleden daar aanwezig was, zwarte Stobben liggen in het laagveen bewaard.

6.1.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

Hoofdzakelijk bestaat de Kop van Drenthe uit het *Esdorpenlandschap*. Bij Nieuw-Roden is een deel *Veenkoloniën* gelegen en het dakje van de Kop van Drenthe van Leek naar Peize en richting Haren bestaat uit het *Wegdorpenlandschap van de laagveenontginning*.

Esdorpenlandschap

In de omgeving van Norg en Roden (plateau van Norg) bevindt zich op sommige plaatsen een zeer moeilijk doordringbare potkleilaag, waardoor dit landschap voor grootschalige landbouw minder aantrekkelijk was. Hierdoor is in deze omgeving een kleinschalig en besloten landschap ontstaan. Houtwallen, singels en kleinschalige bosjes bepalen hier nog steeds in grote mate het landschap. Het Norgerholt is een restant van een oud bos en komt onder andere al voor op de oudste topografische kaarten van Drenthe. Het gebied is botanisch van bijzondere betekenis vanwege de oude bosbodem wat terug te zien is in de boomlaag met de daarin voorkomende hulstbomen.

Op de flanken van de Hondsrug nabij de dorpen Paterswolde – Peize en Vries bevinden zich van oorsprong verschillende landgoederen. De aanwezige landgoederen zijn in grote mate beeldbepalend voor het landschap. Vanuit de landgoederen, gelegen op de hogere gronden, werden onder meer bossen aangeplant en werden tuinen en parken aangelegd.

Veenkoloniën (Kop van Drenthe)

Het veenkoloniale landschap bestrijkt een relatief klein deel van de Kop van Drenthe. Ten westen van Roden, tussen Oostindie en Nieuw-Roden, liggen de wijken met laanbeplanting. Opmerkelijk is de ongelijke percelering, een verschil met de systematische veenkoloniën elders in Drenthe. Waar het overige veenkoloniale landschap in Drenthe voornamelijk bestaat uit akkerbouw bestaat dit stukje veenkoloniaal landschap in de Kop van Drenthe uit graslandpercelen, begrensd door watergangen, veelal met half natuurlijke oevers.

Wegdorpenlandschap van de laagveenontginning

Het wegdorpenlandschap van de laagveenontginning is het meest noordelijk gelegen landschapstype van Drenthe. De vroege veenontginning heeft het landschap gevormd met haar lange, smalle kavels, gescheiden door sloten. Hier en daar staan eilandjes van groen in een verder open landschap zoals het Kleibosch. Het Kleibosch bij Roden is een van de zeldzame plaatsen in Drenthe waar de potklei aan de aardoppervlakte komt. De wegdorpen Roderwolde, Sandebuurt en Leutingewolde werden gesticht op de zandruggen en -koppen die boven het veen uitstaken. Het gevolg is een slingerend bebouwingslint in het laagveenlandschap.

Samenvattend

In de Kop van Drenthe zijn in de basis nog relatief veel structuren en elementen aanwezig die kenmerkend zijn voor het esdorpenlandschap, wegdorpenlandschap van de laagveenontginning en de smalle strook veenkoloniaal landschap (westzijde). Kleine omsloten grasland percelen aan de buitenzijde van de brinkdorpen Norg en Roden, afgewisseld met heide en bospercelen en beekdalen.

Waar er aan de noordzijde juist de typerende basisstructuur aanwezig is van de lange lintdorpen met een meer open kleinschalige grasland percelen. Maar de kwaliteit van de nog aanwezige kenmerken en structuren staat ook hier onder druk. Opvallend is bijvoorbeeld de afname van kenmerkende elzensingels in bepaalde delen van dit deelgebied (ten zuiden van Peest / rondom Donderen), waar deze wel van belang zijn voor de landschapskwaliteit voor het esdorpenlandschap. In de landgoederenzone rondom Eelde zijn deze structuren wel beter behouden gebleven. Ook het ruimtelijke kwaliteit van het kenmerkende slotenpatroon van het wegdorpenlandschap van de randveenontginning is afgenomen, maar de basis structuur is hier nog wel grotendeels aanwezig.

6.1.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

Uit de analyse van de kwaliteit van het landschap in de Kop van Drenthe blijkt dat kenmerkende structuren en elementen van het overheersende Esdorpenlandschap nog aanwezig zijn. Ook wanneer gekeken wordt naar waargenomen algemenen soorten scoort dit deelgebied relatief beter dan gemiddeld op de Basiskwaliteit Natuur. De delen die matig scoren hebben we nog allemaal 80 – 90 van de algemene soorten die hier worden waargenomen.

Het overgrote deel van het deelgebied scoort dus beter op de huidige Basiskwaliteit Natuur dan veel andere delen van de provincie. Die delen die iets matiger scoren zijn ook de delen die iets minder goed scoren op de kwaliteit van het landschap. Dit zijn ook de gebieden waar uit de consultatiegesprekken is gebleken dat landschapskwaliteit onder druk staat.

Voor de Basiskwaliteit in de Kop van Drenthe is er een goede potentie om deze in de toekomst nog verder te verbeteren. Hierbij kan vooral ingezet voor op verbinden van bestaande elementen en leggen van de verbinding tussen de verschillende kleinschalige natuurgebieden in de Kop van Drenthe. Maar het meest belangrijke aandachtspunt voor dit deelgebied is de bescherming en het behoud van bestaan de landschapselementen. Zie ook de eerder opmerkingen over de afname van kenmerkende elzensingels in de afgelopen jaren. Juist het hier nog aanwezige kleinschalige landschap en de overgang van het Esdorpenlandschap naar het Wegdorpenlandschap van de laagveenontginning maakt dat de huidige Basiskwaliteit in dit deelgebied nog relatief beter dan gemiddeld is.

6.2 BASISKWALITEIT DRENTSCHE AA

Het stroomgebied van de Drentsche Aa is een uniek agrarische cultuurlandschap met hoge natuurwaarden. De Drentsche Aa is een verzamelnaam voor een waaier aan talloze beekdalen. Samen vormen de beekdalen het totale stroomgebied en vormen het landschap. Een ogenschijnlijk onaangestast gebied dat voor velen het beeld is van het natuurlijke Drentse landschap. Niets is minder waar, want al duizenden jaren is het Drentsche Aa-gebied bewoond. Waarmee er via een subtiel spel tussen cultuur en natuur een uniek gebied is ontstaan. Het deelgebied Drentse Aa kenmerkt zich verder door een grote geomorfologische variatie wat resulteert in een grote diversiteit aan grondsoorten en een grote diversiteit aan landschappelijke kenmerken en structuren; hooilanden, de bollende essen, houtwallen – elzensingels en een meanderende beek. Deze kenmerkende structuren bepalen in het bijzonder de rust, stilte en de sfeer.

6.2.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

Het deelgebied Drentsche Aa bestaat eigenlijk volledig uit het *Esdorpenlandschap*. Langs de westelijke rand is een zeer klein stukje landschap van de veenkoloniën gelegen. Dit oppervlakte is dusdanig klein en sluit direct aan op het landschap van de Veenkoloniën in het deelgebied Smildervenen dat we dit landschapstype in het deelgebied Drentsche Aa niet verder meenemen in de uitwerking.

Esdorpenlandschap

In tegenstelling tot andere grote beekdalsystemen zijn de beken in de Drentsche Aa grotendeels in tact gebleven en niet rechtgetrokken als gevolg van grootschalige ruilverkavelingen. Naast de beekdalen zijn er ook andere grootschalige landschapsstructuren behouden gebleven zoals het Balloërveld. De grote boswachterijen en het Balloërveld staan in contrast met het kleinschalig esdorpenlandschap. Staande op het Balloërveld overvalt je het uitgestrekte, weidse heideveld afgewisseld met stuifduintjes, vliegdennen en bosstroken.

De beek heeft een stroomgebied van 30.000 hectare, met een lengte van 26 kilometer en verval van 16 meter stroomt hij van het Drents Plateau naar het noorden. In de huidige situatie eindigt de Drentsche Aa in het Noord Willemskanaal, maar vroeger stroomde de Drentsche Aa tot voorbij de stad Groningen waar het zich samenvoegde met de Hunze loop ter hoogte van het huidige Adorp.

De verschillende ijstijden hebben ieder op hun eigen wijze het landschap gevormd en mede daar door hebben de verschillende beken een eigen karakter. Van het bredere beekdal van de hoofdtak van het systeem tot de smallere beekdalen van het Zeegser Loopje. Enkele andere smalle beekdalen zijn het Deurzerdiep, dat overgaat in het Looner Diep en vervolgens weer in het Taarlosche-, Oudemolensche- en Schipborgsche Diep. Vooral het Taarlosche Diep is erg smal omdat de ondergrond hier bestaat uit potklei, welke veel minder erosie gevoelig is.

Het brede beekdal van de hoofdtak heeft een vrij vlakke en brede beekdalbodem, die begrensd wordt door houtsingels/wallen en bosschages. De hooilanden aan weerszijden van de waterloop kennen een drainage van vrij smalle, parallel aan elkaar lopende greppeltjes. In de smallere beekdalen bevinden zich beek begeleidende houtwallen en nabij het Taarlosche diep bevinden zich paraboolduintjes.

Samenvattend

Van het deelgebied **Drentse Aa** is een groot deel begrensd als natuur- en/of nationaal landschap waarmee behouden van elementen en structuren hier beter geborgd is geweest in de afgelopen decennia. Maar ook hier is buiten de begrensde natuurgebieden afname geweest van de kenmerkende structuren en elementen. Uit de analyse komt naar voren dat het deelgebied Drentse Aa nog relatief goed scoort op landschapskwaliteit. Maar dat het gebied wat het beste scoort de omgeving van de stad Assen is. Juist omdat hier relatief veel landschapselementen per km-hok aanwezig zijn. Een situatie die steeds meer optreedt, waarbij randstedelijk gebied meer groene elementen heeft dan het overige landelijk gebied en dus ook meer leefgebied omvat voor algemene soorten dan het overige landelijk gebied.

Verder worden ook hier problemen ervaren die vooral samenhangen met het landgebruik, zoals het telen van uien, die een grote druk kunnen leggen op de kwaliteit van de resterende elementen. Vooral aan de oostzijde van het deelgebied is de kenmerkende structuur van de veldontginning beïnvloed door het huidige agrarische grondgebruik en zijn de kleinere percelen in de loop der jaren groter geworden ten behoeve van effectiever agrarisch gebruik. Hier zijn de groenstructuren zoals houtwallen, kleine bospercelen en zandwegen met schrale bermen dan ook veelal verdwenen.

Vooraf de onderlinge samenhang van de verschillende elementen en structuren in dit deel gebied is een belangrijk aandachtspunt voor de verbetering van de landschapskwaliteit.

6.2.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

Voor het deelgebied Drentse Aa scoort het overgrote deel van het deelgebied relatief beter dan gemiddeld op de huidige Basiskwaliteit Natuur. Het gebied rondom Assen scoort ook relatief beter op de huidige Basiskwaliteit Natuur. Wat ook overeenkomt met een betere kwaliteit van het landschap in deze omgeving omdat juist de omgeving van Assen relatief veel landschapselementen bevat per km-hok. Het Zuidoostelijke deel scoort matig op de huidige Basiskwaliteit Natuur en dit is ook het deel wat relatief minder goed scoort op kwaliteit van het landschap.

Het deelgebied Drentse Aa omvat natuurlijk veel natuurgebieden en daarin ligt ook gelijk een enorme potentie om de Basiskwaliteit Natuur voor dit deelgebied verder te verbeteren. In potentie zijn veel algemene soorten in dit deelgebied al aanwezig en is het nu vooral de uitdaging om de uitwisseling tussen natuurgebieden en het overige landelijke gebied te verbeteren. Ook uit de analyse van de landschapskwaliteit voor dit deelgebied blijkt dat juist deze verbindingen de laatste jaren verminderd zijn. Daarnaast zal in dit deelgebied de milieucondities ook een belangrijke factor zijn voor het verbeteren van de Basiskwaliteit Natuur. Zo voldoet de chemische en ecologische kwaliteit in het kader van de KRW in dit deelgebied nog niet aan de landelijke gestelde normen in het kader van de KRW (zie paragraaf 4.1 – huidige milieucondities). Ook de norm waarden voor bodemkwaliteit worden in dit deelgebied nog veelal overschreden (zie paragraaf 4.1 – huidige milieucondities). Daarin zitten kansen om de Basiskwaliteit Natuur in het deelgebied Drentse nog verder te verbeteren. Want ook al scoort dit deelgebied relatief beter dan gemiddeld, ook in dit deelgebied wordt nergens 100% van de algemene soorten waargenomen in het kader van de gewenste Basiskwaliteit Natuur.

De huidige Basiskwaliteit Natuur in het deelgebied Drentse Aa is relatief beter dan gemiddeld en dat komt vooral omdat het landschap in dit deelgebied relatief goed bewaard en beschermd is gebleven. Maar ook hier nemen kenmerkende structuren af en dient bescherming van nog resterende elementen goed geborgd worden. De aanwezigheid van de vele natuurgebieden maakt ook dat er veel potentie is voor verder herstel van de Basiskwaliteit Natuur. In dit deelgebied is daarbij de uitdaging vooral gelegen is in het creëren van goede verbindingen vanuit de natuurgebieden naar het overige landelijke gebied en verbeteren van de milieucondities.

6.3 BASISKWALITEIT HONDSRUG

De Hondsrug is een uniek geopark, zelfs op Europees niveau, welke gevormd is door schuivende ijsmassa's uit verschillende ijstijden. Het is eigenlijk hét massief van de provincie Drenthe. Emmen ligt aan de zuidzijde van de Hondsrug en was eens een bescheiden esdorp en nu getransformeerd naar een stad waar naoorlogse wijken als Emmermeer, Angelslo en Emmerhout internationaal de aandacht trekken van architecten en stedenbouwers. Ga je via de N34 van Emmen naar het noorden, dan volg je het spoor van een eeuwenoude route, nu ook wel de Hunebed Highway genoemd. Aan weersijden van dit tracé liggen de hunebedden voor het 'oprapen'. In de periode ruwweg 4900 en 2750 v. Chr. Vonden de Drentse boeren uit de Trechterbekercultuur de grote stenen langs de stijlkanten van de Hondsrug en gebruikten deze voor hun grafkelders.

Verspreid over de Hondsrug ligt het kleinschalig landschap met esdorpen, bollende essen, maar ook de aangeplante naaldbossen. Deze bossen zijn in de jaren dertig van de vorige eeuw aangeplant in het kader van de werkverschaffing met onder andere het doel om de zandverstuivingen in het gebied tegen te gaan. Nu zijn het veel gebruikte recreatieoord en staat Drenthe erom bekend in Nederland.

Ten oosten van de Hondsrug ligt het Hunzedal. Gezamenlijk vormen ze een eenheid. Door de overgangen van hoog naar laag is er ruimte voor bijzondere flora en fauna. Het regenwater dat op de Hondsrug valt, komt als kwelwater weer omhoog in het Hunzedal. Op de overgangen van Hondsrug naar Hunzedal worden de verschillen in landschapstype extra duidelijk: hoog en laag, besloten en meer open, bebouwd en onbebouwd, grote en kleine percelen, meer en minder bos, grasland, akkers en houtwallen.

Het streefbeeld voor de Hondsrug is vanuit de gebiedsvisie gericht op behoud van huidige landschap, namelijk; een kleinschalig landschap met veel bossen, natuurgebieden en landschapselementen. Voor het Hunzedal is het streefbeeld vanuit de gebiedsvisie gericht op het ontwikkelen van grote delen natuur door moeras, drassige graslanden, struweel en broekbos te realiseren.

6.3.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

De Hondsrug bestaat voornamelijk uit het esdorpenlandschap terwijl voor het Hunzedal het wegdorpenlandschap van de veenrandontginning kenmerkend is. In het uiterste zuid oostelijke deel van het deelgebied Hondsrug is een zeer klein stukje Veenkoloniën gelegen. Dit oppervlakte is dusdanig klein en sluit direct aan op het landschap van de Veenkoloniën in het deelgebied Emmer Venen dat we dit landschapstype in het deelgebied Hondsrug niet verder meenemen in we uitwerking.

Esdorpenlandschap

Iconisch voor Drenthe is het esdorpenlandschap. Het esdorpenlandschap van de Hondsrug differentieert zich van de andere esdorpenlandschappen in Drenthe doordat van Emmen tot Groningen er steeds de herhaling is van dit landschap: dorp, es, veld en bos, vervolgens weer een es en dan het volgende dorp. Deze herhaling maakt het esdorpenlandschap van de Hondsrug tot een eenheid.

Ergens halverwege Emmen en Groningen, ter hoogte van Borger en Bronneger, wordt het ritme van het esdorpenlandschap van de Hondsrug onderbroken door een doorbraakdal. Middels dit doorbraakdal staat het lager gelegen Westdorperveld in verbinding met de Hunzelaagte. Hierdoor heeft het landschap rondom Westdorp zijn eigen kenmerken, namelijk een kleine es en esrandbosjes omgeven door een ontginningsgebied.

Wegdorpenlandschap van de veenrandontginning

Algemeen is kenmerkend voor het wegdorpenlandschap van de veenrandontginning de weg- en streekdorpen die het occupatiepatroon vormen. Haaks op de hoofdontginningsas liggen smalle, onregelmatige, opstreckende percelen. Op de hogere ruggen langs de Hunze ontstonden kleinschalige bebouwingslinten langs kronkelige wegen vaak met laan- en erfbeplanting. Er werd gebruik gemaakt van het natuurlijk reliëf en daardoor liggen deze kronkelige wegen op de hogere en drogere delen. De hoofdstructuur van deze veenrandontginning is grillig. Vanuit de Hondsrug zijn een min of meer aangesloten rij wegdorpen ontstaan vanaf de Zuidlaarder- tot de Exloërvenen.

Naast de lintbebouwing op de ruggen, is er op een enkele zandkop bebouwing te vinden in de vorm die varieert van individuele boerderijen, zoals de omgeving van Gieterveen, tot aan een kleinschalige agrarische nederzetting, zoals Veenhof.

Samenvattend

In het deelgebied van de **Hondsrug** zijn de kenmerkende elementen en structuren wel aanzienlijk gedecimeerd met uitzondering van de grotere bosgebieden die hier nog aanwezig zijn en begrensd zijn als natuur. Met het behoud van de grotere bosgebieden is er wel een groene ruggengraat behouden gebleven van waaruit herstel van elementen en structuren mogelijk is.

6.3.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

De huidige Basiskwaliteit Natuur scoort voor het overgrote deel van het deelgebied Hondsrug matig tot beter dan gemiddeld. Waarbij het noordelijke deel veelal beter scoort en het zuidelijke deel relatief matig scoort.

De omgeving van Gieten en ten noorden van Gieten scoort ook relatief beter op de huidige Basiskwaliteit Natuur. Waarbij ook de kwaliteit van het landschap in die omgeving goed scoort. De omgeving van Gieten omvat nog relatief veel landschapselementen die niet direct begrensd zijn als NNN gebied, wat maakt dat de huidige Basiskwaliteit Natuur hier relatief beter scoort. Daarnaast is dit een gebied waar een overgang plaatsvindt van het Estdorpenlandschap naar het Wegdorpenlandschap van de randveenontginning, wat maakt dat meer algemene soorten er een leefgebied kunnen vinden.

Er zijn ook stukken, vooral in het zuidelijk deel, die dus relatief matig scoren. Hier zijn ook relatief weinig waarnemingen die meegenomen konden worden in de analyse, maar ook de landschapskwaliteit scoort hier relatief slecht. Juist ook in die delen die matig scoren zijn veel kenmerkende structuren en elementen afgenomen, wat ook blijkt uit de analyse van de kwaliteit van het landschap. Wel zijn er in dit deelgebied nog grotere oppervlakte natuurgebieden, veelal bos- en heide gebieden, aanwezig. Hier lijkt het dus vooral te ontbreken aan de goede verbindingen en overgangen van deze grotere natuurgebieden naar het omliggende landelijk gebied.

De huidige Basiskwaliteit Natuur voor het deelgebied Hondsrug is over het algemeen matig tot beter dan gemiddeld. Vooral het noorden scoort relatief beter en het zuiden scoort relatief matig. Juist in het zuidelijke deel ligt de uitdaging in het opnieuw realiseren van een goede verbinding tussen de nog aanwezige natuurgebieden en het overige landelijke gebied. Daar waar het oppervlak aan kenmerkende elementen en structuren toe kan nemen zal ook de Basiskwaliteit Natuur aanzienlijk sterk kunnen verbeteren in dit deelgebied.

6.4 BASISKWALITEIT SMILDERVENEN

De Smildervenen (Smildiger venen) was eens bedekt door hoogveen; een hooggelegen plateau-hoogveen. Het Fochteloërveen is een restant hiervan en ligt half in Drenthe en half in Friesland. Tussen 1600 en 1990 heeft de grootschalige verveningen, ten behoeve van brandstofvoorziening, en daarna de ontginningen het gebied volledig van karakter doen veranderen. Het Fochteloërveen en het Witterveld zijn resten van het hoogveen welke als natuureservaat in stand worden gehouden. Het landschap van de Smildervenen behoort voornamelijk tot het landschapstype Veenkoloniën. Bij Veenhuizen is er een andere ontginning met een afwijkende ontstaansgeschiedenis. Dit deel behoort toe aan het landschapstype Landschap van de koloniën van Weldadigheid (UNESCO). De Smildervenen heeft een afwisselend open en meer besloten landschap.

6.4.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

Veenkoloniën

Voor de verveningen fungeerde de Drentse hoofdvaart als ontginningsbasis en transport-as. Tussen Assen en Hoogermilde heeft zich een nagenoeg aaneengesloten lintbebouwing ontwikkeld. Kenmerkend voor de Smildervenen zijn de strakke verkaveling, wijken en optisch grote weidse ruimtes. De blokverkaveling met wisselende perceelsrichting is op kaart goed te onderscheiden. In het veld bepalen de haaks op de hoofdvaart gelegen wijken en wegen met laanbeplanting het landschapsbeeld.

Het zuidelijk deel van de Smildervenen is grootschalig landbouwgebied, waar natuurwaarden zijn teruggedrongen tot wegbermen en de randen van het rechtlijnige wijken- en vaartenstelsel. Nog steeds is het een inziingsgebied met wateraanvoer in tijden van droogte. De waterkwaliteit in de hoofdwatgangen is mede daardoor zodanig dat bijzondere watervegetatie geen kans krijgt.

Landschap van de koloniën van Weldadigheid (UNESCO)

De start van de ontginning van Veenhuizen heeft een maatschappelijke basis. In de meeste andere ontginningsgebieden heeft de ontginning een basis voor de economische ontwikkeling, zowel agrarisch als industrieel.

De beleefbare samenhang tussen landschapsstructuur en architectuur is tot op heden kenmerkend voor het Landschap van de koloniën van Weldadigheid. De Kolonievvaart fungeert als ruimtelijke drager waarop alle wijken, wegen en lanen zijn georiënteerd. Rijksbouwmeester W.C. Metzelaar intensificeerde aan het eind van de negentiende eeuw de orthogonale, hiërarchische structuur door de plaatsing van de gebouwen in een vaste ritmiek en door laan- en individuele beplanting. De gehele kolonie Veenhuizen wordt ontsloten door de Kolonievvaart en de daaraan parallel gelegen N919. De bij Veenhuizen aangelegde productiebossen speelden een rol in de exploitatie van de Veenhuizerkoloniën. Verspreid liggen wat verboste heideterreintjes in het zuiden van het landschap van de koloniën van Weldadigheid.

Samenvattend

Het deelgebied **Smildervenen** heeft nog een aantal goed behouden gebieden waarin kenmerkende structuren en elementen van het Veenkoloniale landschap aanwezig zijn. Vooral ten westen van de Drentse Hoofdvaart zie je nog de kenmerkende lange percelen met bijhorende wijken, haaks gelegen op de hoofdvaart met kenmerkende lintdorpen. De openheid is behouden maar de kwaliteit staat vooral onder druk als gevolg van het landgebruik en de kwaliteit van resterende wijken en vaarten. Ruigten en de half natuurlijke oeverzones zijn niet overal meer aanwezig en de waterkwaliteit is niet optimaal. Ten westen (zuidwesten) van de Drentse Hoofdvaart zijn de percelen groter en meer aaneengesloten en daar is de kenmerkende structuur minder goed behouden.

Ook het landschap van de Koloniën van Weldadigheid (aan de noordzijde) heeft nog steeds de kenmerkende structuren en elementen, welke ook veelal begrensd zijn als natuurgebied of vanuit cultuurhistorisch oogpunt. Hier staat de landschapskwaliteit, mede door deze ruimtelijke bescherming aanzienlijk minder onder druk. Toch is kwaliteit van het landschap in het deelgebied Smildervenen minder hoog dan bijvoorbeeld in de aangrenzende Kop van Drenthe.

6.4.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

De huidige Basiskwaliteit Natuur in het deelgebied Smildervenen scoort matig tot beter dan gemiddeld. Waarbij de huidige Basiskwaliteit in de Koloniën van Weldadigheid (aan de noordzijde) relatief beter scoort. Rondom de Koloniën van Weldadigheid is de landschapskwaliteit ook nog relatief beter dan andere delen van de provincie.

De westzijde van dit deelgebied scoort relatief matig op de huidige Basiskwaliteit Natuur. Dit is het deel waar kenmerkende wijken nog aanwezig zijn, maar waar bijvoorbeeld de kenmerkende ruigtes en groene oeverzones veelal lijken te ontbreken. Dit komt veelal door het huidige agrarische gebruik waarin weinig ruimte over blijft voor dit soorten elementen en structuren. Terwijl juist deze elementen van groot belang zijn voor de aanwezigheid en verspreiding van algemenen soorten.

Mogelijke kansen voor verbetering van de Basiskwaliteit Natuur in het deelgebied Smildervenen is gelegen in het creëren van ruigtes en groene oeverzones langs de vele wijken in het gebied. Waarmee je naast nieuw leefgebied voor algemenen soorten ook eventuele bufferzones creëert om de invloed van eventuele gewasbeschermingsmiddelen op bijvoorbeeld de kwaliteit van het oppervlakte water te verminderen.

De huidige Basiskwaliteit Natuur in Smildervenen scoort matig tot beter dan gemiddeld. Waarbij de omgeving van de Koloniën van Weldadigheid relatief beter scoren, juist ook omdat dit landschap vanuit cultuurhistorisch perspectief waardevol is en daarom relatief goed behouden is gebleven. De voornaamst uitdaging voor herstel van de Basiskwaliteit Natuur in het deelgebied Smildervenen is gelegen in het creëren van meer ruigtes en oeverzones langs bestaande wijken en kanalen. Daarnaast is het behouden en beschermen van het landschap van de Koloniën van Weldadigheid van belang om de relatief goede Basiskwaliteit Natuur daar te behouden en eventueel te versterken.

6.5 BASISKWALITEIT DRENTSE MONDEN

De Drentse Monden is het gebied langs de oostelijke grens van Drenthe en is een onderdeel van de Veenkoloniën. Het noordelijke deel van de westgrens loopt langs het stromingsgebied van de Hunze en vervolgens het Groote- en Achterste Diep. Aan de zuidzijde wordt het gebied begrensd door de Weerdingerdijk. Het is een no-nonsens landschap waarbij de namen van dorpen zoals Gasselternijveenschemond, Eerste Exloërmond, Tweede Exloërmond verwijzen naar de ontginning van het veen vanaf het Stadskanaal richting de Hondsrug. Het karakteristieke landschap is uitgestrekt, overzienbaar en stil. Dit landschap met zijn eindeloze akkers biedt broedgelegenheid voor veldleeuweriken en in de winter foerageren er grote groepen ganzen. Het landschap van de Drentse monden lijkt vlak, maar zodra het gewas van de akkers is worden de zandkoppen en ruggen zichtbaar die in de ijs tijd zijn ontstaan.

6.5.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

Het overgrote deel van het deelgebied Drenste Monden bestaat uit het landschapstype Veenkoloniën. In het uiterste zuid westelijke deel van de Drentse Monden is een zeer klein areaal wat bestaat uit het Estdorpenlandschap. Dit areaal is zo klein dat we deze niet opnemen in de beschrijving bij dit deelgebied.

Veenkoloniën

Het gebied van de Drentse Monden is stelselmatig ontgonnen doormiddel van kanalen en wijken in de vorm van enkel- en dubbelkanaalsystemen. Bij een enkelkanaalsysteem loopt er één kanaal van A naar B, zoals bij Eerste Exloërmond. Nieuw Buinen in een goed voorbeeld van het dubbelkanaalsysteem. Hierbij lopen twee kanalen parallel aan elkaar van A naar B. De hele ontginningsstructuur is gericht op het Stadskanaal. De lengte van een lint beslaat de volledige breedte van het gebied, namelijk van de Hondsrug tot aan Stadskanaal. De langgerekte wegbegeleidende beplanting van opgaande bomen domineert in het vlakke open landschap. Op provinciaal niveau is de kenmerkende openheid een kernkwaliteit.

De stelselmatige ontginning van het gebied de Drentse Monden trok zich niets aan van de ondergrond zoals dat bij de randveenontginning wel het geval was. Bermen, akker-, sloot- en greppelranden bevatten natuur van lage kwaliteit. In en langs wijken en kanalen waar weinig onderhoud plaats vindt kan zich een soortenrijk biotoop ontwikkelen. Langs het Valtherdiep zijn kleine natuurgebiedjes ontwikkeld die een rol spelen in de migratie van de das. Voormalige vloeivelden liggen tussen Eerste Exloërmond en Nieuw-Buinen.

Samenvattend

Vanuit de Hondsrug richting het oosten kom je in de **Drentse Monden** (Veenkoloniën). Een open landschap met kenmerkende kavelstructuur en bijhorende wijken (watergangen) en vaarten, welke worden doorsneden door wegen en lintbebouwing. In de afgelopen decennia zijn voor de kwaliteiten van deze kenmerkende wijken afgenomen door het verdwijnen van ruigtebegroeiing en intensivering van het agrarisch gebruik. Vroeger waren er veel stroken met ruigte structuren naast en nabij deze wijken te vinden en was er ook meer ruimte voor gewassen zoals tarwe en andere graansoorten. Tegenwoordig worden de percelen zo optimaal mogelijk benut voor agrarische doeleinden en zijn veel van deze ruigtes en overhoekjes, die juist van groot belang zijn voor de kwaliteit van het landschap, verdwenen. Daarnaast zijn ook delen in de Veenkoloniën waar de wijken gedempt of vervuild zijn, wat ook van invloed is op de kwaliteit van het landschap. Wel is door grondverbetering de kwaliteit van de bodem in dit deelgebied verbeterd, waarbij er nog wel sprake is van een vrij traditioneel bouwplan en gewaswisseling.

6.5.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

De huidige Basiskwaliteit Natuur scoort in bepaalde delen relatief matig, voornamelijk in het zuidelijk deel. In het zuiden zijn zelf gebieden die relatief slecht scoren op de huidige Basiskwaliteit Natuur. Maar ter hoogte van Gieten, waar het Veenkoloniale landschap via het Wegdorpenlandschap over gaat naar het Estdorpenlandschap scoort de huidige Basiskwaliteit beter dan gemiddeld. Toch kan in relatie tot andere deelgebieden voor het deelgebied Drentse Monden gesteld worden dat de Basiskwaliteit Natuur iets minder goed scoort.

Juist in dit deelgebied heeft het huidige agrarische gebruik invloed op de kwaliteit van het landschap en daarmee ook invloed op de huidige Basiskwaliteit Natuur. Maar daar ligt ook gelijk de sleutel voor verbetering van de Basiskwaliteit Natuur. Door het terugbrengen van ruigtes en groene oeverzones lang de vele wijken in het gebied kan er in potentie

heel veel leefgebied gerealiseerd worden voor algemene soorten die nu juist voor het Veenkoloniale landschap zo kenmerkend zijn. Het zijn elementen die relatief simpel te realiseren zijn en die, zeker met oog op meer natuur inclusieve landbouw, agrarische natuurbeheer en de eco-regelingen in het kader van het nieuwe GLB, goed te combineren zijn met toekomstig agrarische grondgebruik.

De huidige Basiskwaliteit Natuur scoort in het deelgebied Drentse Monden relatief matig, met her en der een gebied die relatief beter of relatief slecht scoort. Ondanks een huidige matige Basiskwaliteit Natuur zijn er juist in dit deelgebied goede kansen om herstel van de Basiskwaliteit Natuur te bevorderen door het terugbrengen van kenmerkende elementen en structuren, ruigtes en groene oeverzones langs de vele wijken in het gebied. Waarbij de realisatie van deze elementen bij voorkeur gecombineerd wordt en ingepast wordt in het agrarisch grondgebruik.

6.6 BASISKWALITEIT HARTJE DRENTHE

Hartje Drenthe is het gebied van gevarieerde natuurgebieden en landbouw en gelegen op arme zandgrond op het Drents Plateau. In het Dwingelderveld vindt je de grote stille paarse heide, afwisseling van droge en natte heide, veentje en zandverstuivingen vindt je op het Leggelderveld. Deze natuurgebieden vormen een groot natuurhart. Vanuit de natuur zal je dan ook eerder spreken over het Hart van Drenthe. Het landschap van het Hartje van Drenthe bestaat voornamelijk uit het esdorpenlandschap en is mede door grootschalige ruilverkaveling nog moeilijk herkenbaar. Om zandverstuivingen tegen te gaan zijn in de jaren dertig in het kader van de werkverschaffing bossen aangeplant. Dit is nu een geroemde bosrijke omgeving. De A28 en de spoorweg doorsnijden het Hartje van Drenthe.

6.6.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

Het Hartje van Drenthe bestaat voor het overgrote deel uit het esdorpenlandschap. Alleen aan de oostzijde van het deelgebied is een klein areaal veenkoloniën behorende bij de Hoogeteense Venen en aan de noordwestzijde van het deelgebied tevens een klein areaal veenkoloniën behorende bij de Smilderveen. Deze kleine veenkoloniale arealen worden beschreven bij de betreffende deelgebieden.

Esdorpenlandschap

Esdorpen, beekdalen en grote heidevelden, Hartje van Drenthe heeft het allemaal. Het karakter van het authentieke esdorpenlandschap veranderde door aanpassing aan de eisen van de moderne tijd. De samenhang van dorp, es, veld, bos of woeste grond is onder andere te vinden bij Ansen, Lhee, Zwiggelte, Elp, Mantinge, Garminge en Balinge. Deze samenhang is onderbroken door moderne ingrepen bij dorpen als Beilen en Pesse.

De Elperstroom, Westerborkerstroom, Beilerstroom, Dwingelerstroom en de Oude Vaart vormen samen het langste beekdal van Drenthe. De Beilerstroom werd rond 1920 genormaliseerd in het kader van een werkverschaffingsproject. Van oorsprong was het een sterk meanderende beekloop met haaks op de beek liggende percelen. Er was een directe samenhang tussen de beek en de verkavelingsstructuur. De huidige kavels zijn ontstaan tijdens de ruilverkaveling en gebaseerd op schaalvergroting en ontsluiting ten behoeve van de bedrijfsvoering. Aan weersijden van de Beilerstroom liggen voornamelijk weidegronden, er is weinig tot geen beekdalbeplanting waardoor het een open landschap is. Het landschap van de Beilerstroom wijkt af van de andere beekdalen.

De velden behorende bij het esdorpenlandschap bestaan van oorsprong uit soortenrijke schrale en vochtige graslanden. Deze zijn grotendeels omgezet in goed ontwaterde grasakkers. In het deelgebied Hartje van Drenthe zijn op enkele plekken nog soortenrijke beekdalgraslanden en neemt het aantal beeksystemen gebonden soorten weer toe door natuurontwikkeling.

Samenvattend

Hartje Drenthe heeft een aantal delen waar nog houtwallen en singels aanwezig zijn in afwisseling met kleinschalige bospercelen en heide velden. Deze liggen echter wel versnipperd in het deelgebied en daar tussen in liggen vooral optimaal ingerichte grasland percelen voor agrarisch gebruik. Over het algemeen is de dichtheid van kenmerkende elementen en structuren laag in het deelgebied Hartje Drenthe. Langs de beekdalen, zoals de Beilerstroom, zie je nog wel de kleinschalige percelen, maar hier lijken de beek begeleidende houtwallen en singels te ontbreken in de huidige situatie. De percelen worden hier optimaal benut voor agrarisch grasland beheer. Ter hoogte van de Westerborkerstroom zijn de beek begeleidende elementen iets beter behouden gebleven maar ook hier zie je vooral optimaal ingerichte grasland percelen voor agrarisch gebruik. De meeste structuren zijn gekoppeld aan de essen en de nabij gelegen woonkernen.

6.6.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

De huidige Basiskwaliteit Natuur voor het deelgebied Hartje Drenthe scoort over het algemeen matig tot beter dan gemiddeld. Op de grens met het deelgebieden Mars- en Westerstroom en Hoogeteense Venen ligt een gebied wat relatief beter scoort op de huidige Basiskwaliteit Natuur. Dit ook het gebied, omgeving van Orvelte, waar een aantal kenmerkende elementen beter behouden zijn gebleven dan in andere delen van het gebied.

Daar waar de huidige Basiskwaliteit Natuur relatief matig scoort zijn ook de gebieden waar nog maar weinig kenmerkende elementen en structuren nog aanwezig zijn. Het gaat hierbij onder meer om de omgeving van de Beilerstroom.

In de basis is ook in dit deelgebied de structuur voor verder herstel aanwezig en is er nog steeds sprake van kleinere Esdorpen en omliggende landerijen in combinatie met oude beekdalen. Waarmee de sleutel voor verbetering van de Basiskwaliteit Natuur vooral ook gelegen is in herstellen van beekdal begeleidende elementen en kleinschalige elementen vanuit de Esdorpen naar de omliggende landerijen. De landschapskwaliteit wat in de omgeving van Orvelte nog aanwezig is en maakt dat in de nabijheid van Orvelte de huidige Basiskwaliteit Natuur juist nog relatief beter dan gemiddeld scoort.

In de huidige situatie is de Basiskwaliteit Natuur vooral matig tot beter dan gemiddeld, waarbij het gebied rondom Orvelte relatief beter scoort. Hierbij is deze relatief goede kwaliteit duidelijk te koppelen met de relatief goede kwaliteit van het landschap. De sleutel voor herstel ligt in het terugbrengen van beek begeleidende elementen en verbeteren van de verbinding tussen de goed bewaard gebleven Esdorpen en het omliggende landelijk gebied.

6.7 BASISKWALITEIT ODOORNERVEEN

Het deelgebied Odoornerveen ligt geklemd tussen de Hondsrug in het oosten en de hogere gronden van het Drents Plateau in het westen en is het kleinste deelgebied van Drenthe. Dat het gebied ook in de prehistorie bewoond werd is bekend dankzij archeologische vondsten. Door de aanleg van het Oranjekanaal kon het veen worden geëxploiteerd en zo ontstond het dorp Odoornerveen. Het ruwe en onregelmatige veenlandschap veranderde in een nu nog herkenbare heldere structuur van een veenontginningskolonie.

6.7.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

Kenmerkend voor het deelgebied Odoornerveen is het landschapstype veenkoloniën. Anders dan doet de kaart doet blijken bevat het deelgebied Odoornerveen geen Esdorpenlandschap.

Veenkoloniën

Net zoals in andere gebieden met dit landschapstype is de strakke verkaveling, de bebouwingslinten langs kanalen en monden en de grote weidse ruimtes met wijken karakteristiek. Het veenkoloniale landschap eindigt aan de westzijde met bosranden van de boswachterij Sleenerzand en in het oosten de bosranden van de boswachterij Odoorn. Dit maakt het deelgebied Odoornerveen relatief besloten voor het landschapstype veenkoloniën. Parallel aan het Oranjekanaal liggen aan weerszijden wegen met laanbeplanting voornamelijk bestaande uit zware eiken. Dit voegt een extra landschappelijke kwaliteit aan het landschap toe. Kwel komt in dit gebied niet voor.

Samenvattend

Het kleine deelgebied **Odoornerveen** ligt aan de zuidwest zijde van de Hondsrug maar heeft ook veelal een veenkoloniaal landschapstype. Hier zijn de wijken structuren grotendeels behouden maar is er nog weinig ruigte structuren aanwezig. Aan de westzijde van het deelgebied zie je wel dat de oorspronkelijke wijken zijn verdwenen en hier grotere agrarische percelen aanwezig zijn. Aan de noordzijde is nog deels de kenmerkende structuren van het esdorpenlandschap aanwezig in de overgang naar de Hondsrug.

6.7.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

De huidige Basiskwaliteit Natuur voor het deelgebied Odoornerveen scoort relatief matig, wat ook in lijn is met de huidige kwaliteit van het landschap. Zeker daar waar de kenmerkende wijken grotendeels verdwenen zijn, de westzijde van het gebied, scoort de huidige Basiskwaliteit Natuur ook minder goed.

Mogelijke verbetering van de Basiskwaliteit Natuur voor dit deelgebied kan gerealiseerd worden door nabij de resterende wijken weer meer ruigtes en groene oeverzones te realiseren. Dan wel door de overgangsgebieden naar de grotere bosgebieden aan de westzijde, onderdeel van het Esdorpenlandschap, te voorzien van meer opgaande elementen. Dat laatste is een optie wanneer het terugbrengen van het oorspronkelijke wijken patroon geen optie is. Maar het kan ook zeker aanvullend worden ingezet op herstel van het oude wijken patroon.

Een andere kans voor verbetering van de Basiskwaliteit Natuur is gelegen in het aanbrengen van een grotere mate van diversiteit in de laanbeplanting langs wegen. Die bestaat nu veelal uit zware eiken, die ook steeds vaker vatbaar worden voor plaagsoorten zoals de eikenprocessierups. Door het aanbrengen van meer diversiteit in soorten bomen in de huidige laanbeplanting kan een verbetering worden gerealiseerd in de Basiskwaliteit Natuur en kan ook beter ingezet worden op natuurlijke plaagbestrijding van bijvoorbeeld eikenprocessierups. Andere kansen zijn gelegen in het verder vergroenen van erven en randzones van de verschillende dorpen en woonkernen.

6.8 BASISKWALITEIT WAPSERVEENSCH E A A

Het deelgebied Wapserveensche Aa kent een gevarieerde, zeer lange en rijke archeologische-, middeleeuwse-, nieuwe- bestuurlijke- en militaire geschiedenis. Alle hebben sporen in het landschap achter gelaten. Er is hier heel veel natuur. Nationaal Park Drents-Friese Wold heeft uitgestrekte heidevelden en bossen, op de 19 meter hoge Havelterberg valt de bijzondere flora op die daar kan groeien door nergens anders in Drenthe voorkomende rode keileem. De bossen bij de Havelterberg werden rond de twintigste eeuw aangeplant om zandverstuivingen te voorkomen. Rond de Havelterberg ligt een esdorpenlandschap met zicht op wegdorpen van de laagveenontginning.

6.8.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

Esdorpenlandschap

Kenmerkende dorpen van het esdorpenlandschap in het deelgebied Wapserveensche Aa zijn Diever, Doldersum, Vledder en Uffelte. Rond Vledder is de typische esdorpen samenhang van dorp, essen, hooilanden en beek nog beleefbaar. De huidige zichtbare structuur van het landschap bestaat uit beeldbepalende landschapselementen zoals esrandbeplanting, esbosjes en dwars- en lengtewallen in en aan de rand van de beekdalen van de Vledderveensche Aa en de Wapserveensche Aa. Langs de wegen staat veelal eiken. Het esdorpenlandschap van het deelgebied Wapserveensche Aa is een halfbesloten landschap.

Landschap van de koloniën van Weldadigheid (UNESCO)

De koloniën in dit landschap zijn Frederiksoord, Wilhelminaoord, Boschoord en Zorgvlied. De woeste grond werd hier ontgonnen en bruikbaar gemaakt tot agrarisch gebied. Ze hebben allemaal hun eigen karakter en sfeer en toch zijn er een aantal overeenkomsten, namelijk samenhangend patroon van bomenlanen, kleine bosjes, open ruimten en monumentale bebouwing. Deze zorgen voor een besloten landschap met landgoedachtige sfeer.

Wegdorpenlandschap van de laagveenontginning

Wapserveen en Nijensleek zijn voorbeelden van het wegdorpenlandschap van de laagveenontginning in het deelgebied Wapserveensche Aa. Zoals passend is bij dit landschap is Wapserveen een lang lint met langs de wegen aangeplante eiken. Het veen werd ontgonnen tot rechthoekige en smalle kavels in de benedenloop van de Wapserveensche Aa. Kenmerkend voor het wegdorpenlandschap van de laagveenontginning in het deelgebied Wapserveensche Aa zijn de onginningssassen, de langgerekte lintdorpen, smalle langgerekte verkaveling en slotenpatroon welke haaks op de ontginningssas liggen. In de basis zijn deze in dit deelgebied nog aanwezig, maar de kwaliteit staat wel onder druk.

Samenvattend

In het deelgebied **Wapserveensche Aa** zijn een aantal grotere natuurgebieden (Holtingerveld en Dwingelderveld) gelegen in samenhang met een relatief goed behouden landschap. Her en der zijn wel gebieden waar de kwaliteit onder druk staat. Dat zijn veelal de gebieden waar het kleinschalige landschap is geoptimaliseerd voor agrarische gebruik. Zoals nabij Wittelte en Uffelte lijken veel kenmerkende structuren en elementen uit het landschap te zijn verdwenen. Maar dit deelgebied heeft over het algemeen nog veel kenmerkende structuren en elementen weten te behouden. Wel staat de kwaliteit van de structuren en elementen onderdruk.

6.8.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

De huidige Basiskwaliteit Natuur voor het deelgebied Wapserveense Aa scoort voornamelijk matig tot beter dan gemiddeld. Waarbij het gebied tussen het Dwingelderveld en het Drents Friese Wold relatief beter scoort. Dat zijn ook gebieden waar de kwaliteit van het landschap nog relatief goed scoort. De gebieden die minder scoren zijn ook de gebieden waar de kleinschaligheid van het landschap afgenomen is ten behoeve agrarische gebruik. Daarnaast scoren de randzone 's aan de westzijde van het gebied matig.

Herstel van de Basiskwaliteit Natuur zal in dit deelgebied vooral gerealiseerd kunnen worden door die kenmerkende kleinschaligheid weer terug te brengen in het landschap. Daarnaast zijn er in het gebied een aantal grotere natuurgebieden waarmee in potentie nog veel algemene soorten aanwezig zijn in het deelgebied. Daarnaast zijn er kansen gelegen in het agrarisch gebruik van tussen liggende kleinschalige agrarische percelen, vooral in het gebied tussen het Dwingelderveld en het Drents Friese Wold. Denk hierbij aan een verder ontwikkeling naar natuur inclusieve landbouw of verder vergroening van de agrarische sector via agrarisch natuurbeheer en de toekomstige eco-regelingen.

De huidige Basiskwaliteit Natuur is voornamelijk matig tot beter dan gemiddeld en er is in dit deelgebied veel potentie voor herstel, zeker in het gebied tussen het Dwingelderveld en het Drents Friese Wold, waar de huidige kwaliteit al beter dan gemiddeld scoort.

6.9 BASISKWALITEIT MARS EN WESTERSTROOM

Het gebied van de Mars- en Westerstroom maakt deel uit van het Drents plateau. De Mars- en Westerstroom bestaat uit een puntje van de Hondsrug, wat veengebiedjes, stuifzandcomplexen, de diepe pingoruïne het Mekelermeer én een grote variatie aan grondsoorten. Deze verschillende grondsoorten zorgen voor een rijke flora en fauna. De geschiedenis van dit gebied gaat terug tot aan de prehistorie. Uit deze tijd stammen de hunebedden, grafheuvels en celtic fields.

De Mars- en Westerstroom biedt een verscheidenheid aan landschappen en bestaat voornamelijk uit het esdorpenlandschap. Samen met de essen, esdorpen en (voormalige) heidevelden vormen de beekdalen het esdorpenlandschap. Mooie voorbeelden van dit esdorpenlandschap zijn de gebieden met de dorpen Aalden, Gees, Oosterhesselen, Sleen, Wachtum en Zweeloo. Een aantal wegen en kanalen lopen dwars door de hogere gronden en beekdalen en vertonen nauwelijks samenhang met de landschappelijke hoofdstructuur.

Het deelgebied Mars- en Westerstroom is een beekstelsel waarin Drostendiep, Sleenerstroom en Geesterstroom stromen met hun bovenlopen in de zuidelijke richting. De Mars- en Westerstroom wordt ook wel aangeduid als Loo- en Drostendiep. Ook voor vele van de talrijke lopen en zijloopjes zijn verschillende namen in gebruik. In de boven- en middenloop treedt kwel op wat de basis vormt voor bijzondere natuurwaarden.

6.9.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

Esdorpenlandschap

Het esdorpenlandschap wordt gevormd door de beekdalen, essen, esdorpen en (voormalige) heidevelden. De esdorpen nemen in dit landschapstype een centrale plaats in. Een of meerdere escomplexen, een strook met oude veldontginningen rond het dorp (goorns), een gedeelte van een beekdal en een (ontgonnen) heideveld behoren tot de invloedssfeer van elk esdorp. De ligging van de verschillende onderdelen wordt hoofdzakelijk bepaald door abiotische factoren, zoals reliëf, water en bodem. Daarnaast heeft de occupatiegeschiedenis een rol gespeeld. De oppervlakteverhouding tussen de essen, groenlanden en heidevelden werd mede bepaald door de bevolkingsgroei en de ligging van de markengrenzen.

Op de ontgonnen heidevelden zijn bossen aangelegd in het kader van de werkverschaffing. Deze bossen vormen nu een belangrijk onderdeel van de landschappelijke hoofdstructuur.

Het deelgebied Mars- en Westerstroom kent nog een uniek esdorpenlandschap namelijk havezate De Klencke. De Klencke ligt aan de rand van het beekdal van het Drostendiep, op de overgang van hoog naar laag. Het landhuis wordt omringd door oud loofbos, heide, graslanden, rechte lanen en boerderijen. Alle onderdelen van het esdorpenlandschap zijn in hun onderlinge samenhang aanwezig, namelijk de bebouwing van de havezate, de Klenckeresch, het Klencker-veld en de Klenckerlanden.

Veenkoloniën

Aan de westelijke randzone van het deelgebied Mars- en Westerstroom ligt een strook van het landschapstype Veenkoloniën. Dit maakt deel uit van de Hoogeveense Venen. Zie daarvoor het deelgebied Hoogeveense Venen.

Esgehuchtenlandschap

In het zuiden wordt het deelgebied Mars- en Westerstroom begrensd door het Schoonebekerdiep en geflankeerd door esgehuchten die zich hebben ontwikkeld op zandopduikingen. Zandopduikingen zijn zandruggen waar mensen zich op konden vestigen en dus droog genoeg was om te wonen. Esgehuchten zijn een weerspiegeling van esdorpen in het klein. Aan de oostkant van Coevorden liggen de gehuchten Vlieghuis, Padhuis en Pikveld. Dit zijn gehuchten die behoren tot het landschapstype Esgehuchtenlandschap.

Wegdorpenlandschap van de veenrandontginning

Steenwijkstraan ligt ten westen van Coevorden en deze omgeving behoort tot het landschapstype Wegdorpenlandschap van de veenrandontginning. Op het vroegere hoogveen is op industriële ontginningswijze een regelmatig wijkenpatroon ontstaan met blokvormige kavels en de langgerekte ontginningsdorpen.

Samenvattend

Het deelgebied **Mars- en Westerstroom** ligt in de uitlopers van de Hondsrug en heeft aan de zuidzijde nog een stukje Esgehuchtenlandschap, naast het overwegende esdorpenlandschap. Ook hier zijn in de basis de structuren van het esdorpenlandschap nog aanwezig, *maar* er zijn ook delen (nabij onder meer Zwinderen, Sleen / Noord-Sleen en Den Hool) waarin het kenmerkende kleinschalige landschap is verdwenen, mede als gevolg van schaalvergroting in de agrarische sector. Verder valt op dat de basisstructuur nog aanwezig is, wat je veelal ziet vanuit de aanwezigheid van wattergangen en de kleine kenmerkende percelen. Maar dat de tevens kenmerkende houtwallen en singels wel veelal afwezig zijn in het huidige landschap.

6.9.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

De huidige Basiskwaliteit Natuur in het deelgebied Mars- en Westerstroom scoort voornamelijk matig met enkele delen rondom Schoonloo en de omgeving Coevorden die beter dan gemiddeld scoren op de huidige Basiskwaliteit Natuur. Net als in de voorgaande deelgebieden zijn dit ook weer de gebieden die relatief goed scoren op de kwaliteit van het landschap. De delen waar de typerende opgaande elementen in het huidige landschap veelal verdwenen zijn betreft ook de gebieden die relatief matig scoren voor de huidige Basiskwaliteit natuur.

Het herstel van de Basiskwaliteit Natuur is in dit deelgebied vooral gelegen in het herstellen en terugbrengen van deze kenmerkende opgaande elementen. De kleinschalige graslandpercelen lijken nog in de basis aanwezig en daarmee is er veel potentie voor herstel van de Basiskwaliteit Natuur in die gebieden.

De Basiskwaliteit Natuur in het deelgebied Mars- en Westerstroom scoort veelal matig met bepaalde delen die beter scoren. Er is veel potentie om de kwaliteit te verbeteren in die delen waar de score relatief matig is. Waar de Basiskwaliteit Natuur nu nog relatief beter scoort zal in de eerste plaats ingezet moeten worden op het behouden en beschermen van de kenmerkende elementen en structuren.

6.10 BASISKWALITEIT EMMERVENEN

De Emmervenen kenmerken zich door het open landschap met lange bebouwingslinten met wisselend aan weerszijden van de linten laanbeplanting met voornamelijk eik en linde. In eerste oogopslag een sober landschap. Dit geordende sobere landschap biedt ook ruimte voor ecologische waarden. Zo groeit en bloeit er een keur natuurlijke vegetatie langs de randen van de akkers, wijken en kanalen.

Werklandschappen, de zogenaamde blokontginningen, uit de recente eeuwen dat is waar de zuidoosthoek van dit deelgebied zich door kenmerkt; grootschalige industrie, kassencomplexen en uitgestrekte aardappel- en bietenakkers.

6.10.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

Dit deelgebied kent twee typen landschappen, namelijk; Veenkoloniën en Wegdorpenlandschap van de veenrandontginning.

Veenkoloniën

De veenkoloniën is het meest voorkomende landschapstype in de Emmervenen en is te onderscheiden in twee soorten ontginningen, namelijk de enkel- en dubbelkanaalsystemen en de blokontginningen.

De enkel- en dubbelkanaalsystemen ontstonden na 1800 en is een zeer systematische ontginning. Het bebouwingspatroon en het achterliggend veengebied vertonen een hechte samenhang. Nieuw-Weerdinge, een wegdoorp gelegen aan het Weerdingerkanaal met opstreckende verkaveling, is een voorbeeld van het enkelkanaalsysteem. Een voorbeeld van het dubbelkanaalsysteem is te vinden in het Emmer-Erfscheidenveen. Hier concentreert de bebouwing zich van oudsher in de tussenliggende ruimtes, tussen de twee kanalen in.

De blokontginningen zijn daarentegen relatief jong en ontstonden na de Tweede wereldoorlog. Het veen werd vergraven vanuit drie hoofdrichtingen. Het resultaat is een zeer grootschalig landschap waar de ontwateringskanalen nauwelijks relatie hebben met de bebouwingspatroon. Openheid domineert hier. Emmer Compasuum is hier een goed voorbeeld van. In de hedendaagse grootschalige blokontginningen hebben ontwikkelingen als glastuinbouw, het Veenpark, lawaaisportcentrum Pottendijk en de aardoliewinning hun plek gevonden.

Wegdorpenlandschap van de veenrandontginning

In de Emmervenen is het wegdorpenlandschap van de veenrandontginning de oudste ontginningsvorm. Roswinkel en Schoonebeek zijn middeleeuwse veenrandontginningen. Deze ontginningen ontstonden door de ontginning van de randen van het toenmalige enorme hoogveenpakket van het Bourtangermoor. Het kleinschalige, meer onregelmatige beeld van de veenrandontginningen wordt bepaald door de langgerekte bebouwingslinten met hierop haaks liggend een smalle onregelmatig opstreckende verkaveling.

Samenvattend

Het deelgebied **Emmervenen** heeft zowel delen met goed behouden landschapskwaliteit als ook delen waarin de landschapskwaliteit sterk is afgenomen, veelal als gevolg van intensief landgebruik in de vorm van glastuinbouw en grootschalige akkerbouw. Het deel tussen Nieuw Amsterdam en Bargeres is nu te kenmerken als een woestijn waarin nog weinig kenmerkende structuren en elementen behouden zijn gebleven. Het dorp Emmen kent echter ook een sterke groene dooradering die vanuit het verleden beschermd en onderhouden is. Aan de randen zijn industriegebieden waar in de groene randzone 's nog soorten voorkomen die je in het agrarisch gebied niet meer zult aantreffen, zoals kleine marterachtigen, hazen en konijnen. Al hoe wel ook hier de kwaliteit steeds meer onder druk komt te staan door groenbeheer wat vooral gericht is op effectiviteit in plaats van kwaliteit. Verder zijn er in het deelgebied, net als in andere delen van Drenthe, veel essen in het landschap in de basis behouden gebleven. Dit kan ook voor dit deelgebied de basis zijn voor herstel van de landschapskwaliteit.

6.10.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

De huidige Basiskwaliteit Natuur in het deelgebied Emmervenen scoort matig en er zijn in de huidige situatie geen delen die beter dan gemiddeld scoren. In Emmen en directe omgeving zijn nog wel in de basis kenmerkende elementen en structuren aanwezig maar uit de analyse van de kwaliteit van het landschap blijkt dat de kwaliteit van deze elementen sterk onder druk staat. Daarnaast is de omgeving in kwaliteit van het landschap sterk achteruit gegaan. Het werd in de consultatiegesprekken zelfs omschreven als een “woestijn”. Dat verklaart mogelijk ook waarom dit deelgebied relatief slecht en matig scoort op de huidige Basiskwaliteit Natuur.

Het gebied ten zuiden van Emmen is vooral ook ingericht op agrarische gebruik en hier zijn bijvoorbeeld ook gebieden waar kassencomplexen aanwezig zijn. Dat maakt als snel dat de kwaliteit van het landschap relatief slecht scoort en het leefgebied voor algemene soorten relatief gering is.

De omgeving van het Bargerveen scoort ook relatief slecht, maar de laatste jaren zijn in het Bargerveen zelf natuurherstel maatregelen doorgevoerd die op termijn ook kansen bieden voor herstel van de Basiskwaliteit Natuur in de omgeving van het gebied. Zeker wanneer dit gecombineerd wordt met het realiseren van ruigtes en groene oeverzones nabij de wijken in het omliggende Veenkoloniale landschap. Andere kansen voor herstel zijn gelegen in het realiseren van betere (meer geleidelijke) overgangen van de nog aanwezige groenstructuren in Emmen en omgeving naar het omliggende landelijk gebied. Waarbij ook de kwaliteit van deze nog bestaande elementen een aandachtspunt en daarmee ook een kans is voor verder herstel van de Basiskwaliteit Natuur.

6.11 BASISKWALITEIT HOOGEVEENSE VENEN

Rondom Hoogeveen is nog weinig hoogveen te vinden, maar toch lag hier rond 1600 nog grote hoogveenvlaktes. De voormalige hoogveenvlakte waren ruig en nat en werden maar weinig tot niet bewoond. De eerdere bewoningssporen dateren van voor de tijd waarin het hoogveen het gebied overgroeide. Pas toen de behoefte aan brandstof (turf) toenam zijn de mensen begonnen met de ontginning van de grote hoogveen vlaktes. Waarna het huidige landschap zich vormde, veelal als gevolg van menselijk handelen. De wijze waarop het veen ontgonnen is (17de eeuw kleinschalig – 19de eeuw mechanisch) is mede bepalend voor de kenmerkende rechtlijnige ontginningspatronen. Op een aantal kleine delen langs de randen van het gebied na is in dit deelgebied dan ook het landschap van de Veenkoloniën beeldbepalend.

Het veen is nu vrijwel verdwenen op een paar kleine velden na, bij Dalerpeel en Nieuwlande. Wat resteert is het herkenbare rechtlijnige ontginningspatroon, veelal kenmerkend voor het veengebied. De wijken en rechtlijnige percelen zijn in dit deel van Drenthe wel iets kleinschaliger en hebben een meer besloten karakter dan in de Drents-Groningse Veenkoloniën. De regelmaat van de ontginningsstructuur wordt plaatselijk versterkt en op andere plaatsen onderbroken door bossen, bebouwingen en wegennet. Sommige wijken zijn na de ontginning gedempt en daarmee niet direct meer terug te vinden in het huidige landschap.

De hoofdstructuur van het landschap wordt gevormd door de Noord - Zuid lopende bebouwingslinten (tevens ontginningsassen) van Hollandscheveld-Zuideropgaande, Nieuwlande en de weg Hoogeveen-Alteveer. Dwars op deze assen ontspringen ongeveer op elke 150 meter evenwijdig aan elkaar gegraven wijken die een langgerekte oost-west georiënteerde verkavelingsrichting tot gevolg hebben.

6.11.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

Veenkoloniën (Hoogeveense Venen)

In het deelgebied Hoogeveense Venen is de kenmerkende verkavelingsstructuur van het landschap van de Veenkoloniën aanwezig. Maar is er na de ontginning op een heel aantal locaties een meer besloten landschap ontstaan door de aanplant van bos, dan wel door spontane opslag van bomen. Deze aanwezigheid van hoogveenbebouwing is vanuit landschappelijk oogpunt uniek te noemen.

De typische structuur van wijken en langwerpige percelen wordt soms plaatselijk versterkt en op andere plaatsen onderbroken door eiken - berkenbossen, bebouwingen en wegennet. Waarbij de Noord -Zuid georiënteerde wegen met hun laanbeplating, dwars gelegen zijn op de originele verkavelingsstructuur.

De hoogveenbebouwingen hebben een breedte van wijk tot wijk of de helft hiervan. Ook veel van de oudere bebouwing en erven beperkten zich tot deze maat. Het gebied aan de oostzijde van Hollandscheveld wordt gekenmerkt door enkele open enclaves landbouwgrond in het bosgebied. Ook ten noordoosten van Hoogeveen, nabij de Wijken van Eleveld is het landschap meer besloten als gevolg van de afwisseling van water en bos binnen de herkenbare verkavelingsstructuur. Terwijl bij Alteveer juist de openheid kenmerkend is, met weinig bebouwing. Ook de Middenraai, een jonge ontginning uit het begin van de twintigste eeuw, heeft een meer open en weids karakter.

Ter hoogte van Dalerveen zijn nog een aantal flinke veenrestanten gelegen. In 1964 kwam het beroemde Kroonbesluit dat het voortaan verbood om in Nederland woeste grond te ontginnen. Een deel van het turfland van Dalerpeel bleef om die reden gespaard.

Esdorpenlandschap

Op een heel klein oppervlak in het noordwesten van het deelgebied is ook het Esdorpenlandschap aanwezig. Voor het deelgebied Hoogeveense Venen werken we dit landschapstype echter niet verder uit, maar sluiten we aan bij de uitwerking van dit landschapstype in het deelgebied van de Rug van Zuidwolde, waar dit landschapstype veelvuldig voorkomt.

Wegdorpenlandschap van de veenrandontginning

Nabij de stad Coevorden komt nog een klein stukje van het Wedropenlandschap van de veenrandontginningen voor. Daar waar het veen overgaat in het beekdal van de Kleine Vecht bevindt zich een meer besloten landschap met een afwijkende structuur. Voor dit deelgebied werken we dit landschapstype echter niet verder uit, maar sluiten we aan bij de uitwerking van dit landschapstype voor het deelgebied Mars- en Westerstroom. In dat deelgebied komt dit landschapstype op meer locaties voor.

Samenvattend

In het overgrote deel van het Hoogeveense venen, vooral ten zuidoosten van Hoogeveen, zijn de kenmerkende wijken en verkavelingspatronen behouden gebleven. Wat wel opvalt is dat de typische ruigtes langs deze kenmerkende wijken en kleine overhoekjes hier grotendeels verdwenen zijn. Wel zijn er nog enkele bosgebiedjes behouden gebleven. Ten noordoosten van Hoogeveen zien we grotere kavels en is de kenmerkende structuren van de wijken minder nog aanwezig. Ook zijn hier veel minder kleine bospercelen nog aanwezig in het landschap. Ander aandachtspunt voor dit deelgebied is het beeld van oprukkend zonneparken in het verder goede behouden op landschap van de veenkoloniën.

6.11.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

De huidige Basiskwaliteit Natuur in het deelgebied Hoogeveense Venen is veelal matig. Aan de zuidzijde lijkt de huidige Basiskwaliteit Natuur relatief slecht maar dit komt veelal door het randeffect zoals eerder al omschreven. Ook hier kan de huidige Basiskwaliteit Natuur beschouwd worden als matig. Waarmee de huidige Basiskwaliteit Natuur voor dit deelgebied matig is met enkele gebieden die beter dan gemiddeld scoren. Deze gebieden zijn gelegen nabij Hollandsche veld – Dalerpeel en Nieuw Ballinge.

In potentie zijn er goede mogelijkheden voor verbetering van de Basiskwaliteit Natuur omdat er nog relatief veel delen zijn waar kenmerkende elementen en structuren in de basis aanwezig zijn. Daar kan met realiseren van ruigte begroeiing en groene oeverzones langs bestaande wijken ingezet worden op herstel van de Basiskwaliteit natuur.

Andere kansen zijn mogelijk ook aanwezig in vergroening van het stedelijk gebied van Hoogeveen en omgeving. In het stedelijk gebied in dit deelgebied, waaronder Hoogeveen, zijn relatief gezien minder groene elementen aanwezig dan in het stedelijk gebied van bijvoorbeeld Assen of Meppel. Terwijl ook het stedelijk gebied en de randzones een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van de Basiskwaliteit Natuur in dit deelgebied, maar ook andere delen van de provincie Drenthe.

Daar waar het kleinschalige karakter, met wijken en overhoekjes minder goed behouden is gebleven zijn wellicht kansen om het kleinschalige karakter terug te brengen of in te zetten op agrarische beheer wat de soortenrijkdom van de relatief grote grasland percelen verhoogt.

6.12 BASISKWALITEIT RUG VAN ZUIDWOLDE

Aan de zuidzijde stroomt de Reest en binnen het beekdal is een kleinschalige Esdorpenlandschap gelegen met de kenmerkende een- en tweemans-essen. De stuwwallen, ontstaan tijdens in de laatste ijstijd vormen de ruggen waarop de esdorpen Ten Arlo, Schottershuizen en Zuidwolde ontstonden. De stuwwal (rug) van Zuidwolde heeft een behoorlijk reliëf en is daarmee beeldbepalend voor het aanwezige esdorpenlandschap. Aan de zuidzijde van het gebied in directe nabijheid van de Reest gaat het Esdorpenlandschap over in het Esgehuchtenlandschap, kenmerkend voor de kop van Overijssel.

Aan weerszijden van de rug werd het veen ontgonnen, ten oosten van de rug lag het hoogveen en ten westen lag het laagveen. Beide veensoorten werden verschillend ontgonnen en verkaveld. Kenmerkend voor de oostkant zijn de smalle, lange bosstroken en elzensingels. Aan de oostzijde is nog een klein deel van het landschap van de Veenkoloniën gelegen.

6.12.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

Esdorpenlandschap

De stuwwal van Zuidwolde bepaalt in grote mate de structuur en het beeld van het aanwezige esdorpenlandschap. De dorpen Ten Arlo, Schottershuizen en Zuidwolde liggen op de flank van de rug. Het patroon van bosstroken en -singels die vanaf de rug het omliggende landschap insteken zijn karakteristiek. Deze slagen, wallen en singels markeren de flanken van de stuwwal en geven vooral de essen ten zuiden van Zuidwolde (Drogheresch, Bazuinresch en Schotteresch) een geheel eigen karakter.

Esgehuchtenlandschap

Het landschapstype Esgehuchtenlandschap concentreert zich langs de Reest. Het Reestdal is alom erkend als een bijzonder gaaf deel van het esgehuchten- of hoevenlandschap op de grens van Drenthe en Overijssel. Het kleinschalige gebied bestaat uit een aantal kleine nederzettingen. Deze nederzettingen bestaan veelal uit een- tot twee boerderijen met (eenmans)essen op zandopduikingen, langs de Reest. Op een aantal plaatsen gaat het beekdal via hei en bos prachtig over in het veld, het zijn zeer fraaie en waardevolle plekken!

Veenkoloniën

Aan de oostzijde, waar de zandruggen vroeger overgingen in het hoogveen is nog een klein deel van het landschap van de Veenkoloniën gelegen. Voor het deelgebied Rug van Zuidwolde werken we dit landschapstype echter niet verder uit, maar sluiten we aan bij de uitwerking van dit landschapstype in de deelgebieden Hoogeteense Venen. In dit deelgebied komt dit landschapstype veelvuldig voor en sluit ook geografisch mooi aan op het stukje Veenkoloniën binnen het deelgebied Rug van Zuidwolde.

Samenvattend

Het landschap aan de Drentse kant van het Reestdal, in het deelgebied **Rug van Zuidwolde**, heeft in de basis nog grotendeels de kenmerkende structuren en elementen weten te behouden. Het is ook dan ook veelal beschermd als NNN gebied. Al hoe wel ook hier wel aandachtspunten zijn voor verder herstel en verbetering van de kwaliteit van de kenmerkende structuren en elementen. Ten westen van Zuidwolde is het kleinschalige landschap, kenmerkend voor esdorpenlandschap tevens grotendeels behouden. Hier zijn wel delen waarin schaalvergroting invloed heeft gehad op de omvang van de graslandpercelen en de aanwezigheid van overige kenmerkende structuren en elementen. Dit beeld zie je tevens terug aan de oostzijde van de N48 waarin de percelen veelal lang gerekt zijn en kenmerkende structuren en elementen ontbreken. Meer naar het zuiden zie je wel weer de kenmerkende kleinschalige percelen, maar hier is de dichtheid van kenmerkende structuren en elementen laag.

6.12.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

De huidige Basiskwaliteit Natuur in het deelgebied Rug van Zuidwolde lijkt zeker aan de zuidzijde relatief slecht te scoren, maar zoals eerder al aangegeven komt dat hier omdat in de randzones de waarnemingen niet altijd goed kunnen worden meegenomen. Op basis van de analyse van de landschapskwaliteit mag verondersteld worden dat de huidige Basiskwaliteit Natuur in dit deelgebied voornamelijk matig tot beter dan gemiddeld scoort. Het gebied rondom Zuidwolde scoort ook relatief beter op de huidige Basiskwaliteit Natuur.

Het herstel van de Basiskwaliteit Natuur zal voor dit deelgebied dan ook vooral gelegen zijn in behouden en beschermen van bestaande elementen en structuren. Waarbij kansen vooral aanwezig zijn in het verbeteren van de kwaliteit van deze elementen. Daar waar schaalvergroting geresulteerd heeft in een mindere landschapskwaliteit, voornamelijk aan de oostzijde van Zuidwolde, blijkt dat ook uit de matige scores op de huidige Basiskwaliteit Natuur. Kansen voor herstel zijn hier gelegen in het herstel van de kleinschaligheid of vergroening van het agrarisch gebruik op de grotere percelen die nu in agrarisch gebruik zijn.

Daar waar schaalvergroting heeft opgetreden kan gekeken worden wat de mogelijkheden zijn om kleinschaligheid terug te brengen of het stimuleren van verder vergroening van het agrarisch gebruik van de relatief grote percelen. Maar kansen voor verdere verbetering van de Basiskwaliteit Natuur voor dit deelgebied zijn vooral gelegen in bescherming en behoud van de huidige landschapselementen en daarbij in te zetten op verbetering van de huidige kwaliteit van resterende elementen en structuren.

6.13 BASISKWALITEIT LAGE LANDEN

Het water heeft het landschap in het deelgebied Lage Landen gevormd. De oer-Vecht heeft hierin een bepalende rol gespeeld en de verschillende beken stroomden naar het laag gelegen gebied rondom de stad Meppel. Aan de noordzijde van de Reest bevindt zich een meer openlandschap met smalle percelen, welke zijn ontstaan door de middeleeuwse agrarische veenontginning. Binnen de waaier van beekdalen is het kenmerkende wegdorpenlandschap van de laagveenontginningen ontstaan. Veel van deze beekdalen zijn in de loop der eeuwen door menselijk gebruik sterk veranderd met uitzondering van het beekdal van de Reest.

Het Reestdal en de omgeving is alom erkend als een bijzonder gaafdeel van het Esgehuchten- of hoevenlandschap op de grens van Drenthe en Overijssel. In tegenstelling tot het beekdal van de Drentse Aa vindt het beekdal van de Reest zijn oorsprong (bron: <https://www.provincie.drenthe.nl/kernkwaliteiten/begrippen-definities/natuur-rug-zuidwolde/beekdal-reest/>) in een oud hoogveengebied nabij Dedemsvaart. Tegenwoordig begint het beekdal bij Tippe en is een deel van de bovenloop reeds verdwenen uit het landschap. Het beekdal heeft een meer besloten middenloop en de beneden loop kenmerkt zich door meer openheid. De oude bovenloop heeft in de huidige situatie ook een meer open karakter.

Het Esgehuchtenlandschap heeft veel overeenkomsten met het Esdorpenlandschap. Het Esgehuchtenlandschap is echter kleinschaliger en meer uitgesproken qua hoogteverschillen en steil-randen. Vooral de stuwwal van Zuidwolde is een kenmerkend element binnen dit deelgebied

6.13.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

Wegdorpenlandschap van de laagveenontginning

De smalle langgerekte ontginningspercelen zijn zeer kenmerkend voor het wegdorpenlandschap van de laagveenontginningen. In de huidige situatie er nog maar weinig veen aanwezig, op een aantal bijzonder locaties na, zoals het gebied rond Nijerveen. Het circa vijf kilometer lange bebouwingslint van de Dokter Larijweg is exemplarisch voor de laagveenontginning. Het perenlaantje tegenover de oude boerderijen langs deze Larijweg is een bijzonder landschapselement.

Esgehuchtenlandschap (incl. kenmerken van het Esdorpenlandschap)

Het kleinschalige gebied langs de Reest wordt gekenmerkt door een aantal kleine nederzettingen, gehuchten ontstaan op de flanken van het beekdal. Op zandruggeten en koppen liggen hier de boerderijen bij kleine (eenmans)essen. Op een aantal plaatsen gaat het beekdal via hei en bos prachtig over in het veld, het zijn zeer fraaie en waardevolle plekken. Overige kenmerken zijn de houtwallen en besloten agrarische percelen. Ook de Havezaten en voornamen boerderijen gelegen in het westelijke deel van het gebied met de daarbij behorende bossen en lanen zijn kenmerkende voor het Esgehuchten landschap.

Esdorpenlandschap

Naast de hierboven uitgewerkte landschapstypen komt er op twee locaties nog een klein deel van het Esdorpenlandschap voor. Voor het deelgebied Lage Landen werken we dit landschapstype echter niet verder uit, maar sluiten we aan bij de uitwerking van dit landschapstype in de deelgebieden Hartje Drenthe en Wapserveense Aa. In deze deelgebieden komt dit landschapstype veelvuldig voor en sluit ook geografisch mooi aan op het stukje Esdorpenlandschap binnen het deelgebied Lage Landen.

Samenvattend

In het deelgebied **Lage Landen** is de verkavelingsstructuur nog aanwezig en her en der zijn de kavel begeleidende structuren tevens nog aanwezig. We is de laatste decennia als gevolg van veranderend grondgebruik in de agrarische sector de kwaliteit van de grasland percelen sterk afgenomen. Zo ook de kwaliteit van de nog resterende elementen en structuren. Ook staat het kenmerkende slagenlandschap onder druk als gevolg van verder schaalvergroting van de agrarische sector. Dan wel verdergaande ruimtelijke ontwikkelingen. Aan de zuidzijde van het deelgebied, nabij de Reest is het Esgehuchtenlandschap in de basis nog aanwezig. Wel zijn er delen waarin de kleinschaligheid en de kenmerkende structuren van essen en es-randbeplantingen zijn verdwenen, zoals ten oosten van De Wijk. Hier zijn de percelen meer ingericht op effectieve agrarische bedrijfsvoering.

6.13.2 HUIDIGE KWALITEIT NATUUR

De huidige Basiskwaliteit Natuur in het deelgebied Lage Landen scoort veelal matig tot beter dan gemiddeld. De delen die relatief beter scoren zijn gelegen in de omgeving van de Schiphorst en aan de noordzijde nabij Ruinen. Maar ook nabij de Reest mag de huidige basiskwaliteit als relatief beter dan gemiddeld worden beschouwd met dik 90 soorten in de randzone. Al met al scoort dit gebied relatief beter, zowel op landschapskwaliteit als ook op huidige Basiskwaliteit Natuur.

Het overwegende landschapstype in dit deelgebied is Wegdorpenlandschap van de laagveenontginning. Veel van de kenmerkend elementen zijn hier nog aanwezig en verdere verbetering van de Basiskwaliteit Natuur in dit deelgebied zal ook vooral gezocht moeten worden in het behouden en herstellen van de kwaliteit van deze nog aanwezige elementen en structuren. Waarbij ook het extensiveren en vergoenen van het huidige agrarisch gebruik kansen biedt voor verbetering van de huidige Basiskwaliteit Natuur.

7. AANDACHTPUNTEN EN KANSEN

7.1 AANDACHTSPUNTEN

Op basis van de uitgevoerde analyses ten aanzien van de uitgevoerde analyses zijn hieronder een aantal aandachtspunten aangedragen die van belang zijn bij de verdere ontwikkeling van de Basiskwaliteit Natuur in de provincie Drenthe. Deze aandachtspunten vormen de basis voor het uiteindelijk op te stellen handelingsperspectief en het bijhorende vervolgproces.

7.1.1 HUIDIGE KWALITEIT LANDSCHAP

De provincie Drenthe heeft een aantal gebieden waarin de kenmerkende structuren en elementen nog in de basis aanwezig zijn. Soms zijn de elementen zelf verdwenen maar ligt er in het landschap nog wel de herinnering van de aanwezigheid van deze elementen doordat de landschappelijke structuren nog wel behouden zijn. Denk aan de essen die veelal nog aanwezig zijn maar waarbij de kleinschalige akkerpercelen met bijhorende randbegroeiing zijn vervangen door grotere aaneengesloten agrarische percelen. Denk ook aan de kenmerkende wijken structuur in het Veenkoloniale landschap, die veelal is behouden maar waarbij de bijhorende ruigte en oeverbegroeiing wel grotendeels is verdwenen. Het cultuurhistorisch geheugen is daarmee vaak nog wel aanwezig en kan voor herstel van landschappelijke waarden en belangrijk uitgangspunt vormen.

Wel staat overal in de provincie de kwaliteit van de resterende structuren en elementen onder druk. Daarnaast zijn er ook in Drenthe gebieden waar de laatste decennia het oppervlak aan kenmerkende structuren en elementen sterk is afgenomen. Veelal als gevolg van schaalvergroting in de agrarische sector, maar ook onder invloed van verdere verstedelijking en overige ruimtelijke ontwikkelingen. Deze afname is ook mogelijk gemaakt omdat juist deze landschappelijke elementen slechts in geringe mate beschermd worden en niet goed verankerd zijn in het huidige beleid en de bestaande wet- en regelgeving.

Bescherming van landschapselementen is verankerd in de Omgevingsverordening van de provincie en eventuele via gemeentelijke verordeningen. Hiermee heeft de provincie zelf het instrument in handen om de bescherming van deze belangrijke structuren en elementen beter te verankeren. Het werken aan herstel van biodiversiteit in het landelijk gebied zonder de bijhorende landschappelijke waarden adequaat te beschermen heeft het effect van dweilen met de kraan open.

Ondanks de afname van deze kenmerkende structuren en elementen en de afname van de kwaliteit ligt de essentiële basis voor herstel nog steeds verankerd in het huidige landschap.

Aan de huidige situatie van een sterk versnipperd landschap hebben een aantal ontwikkelingen ten grondslag gelegen, waaronder ruilverkaveling, schaalvergroting in de agrarische sector, uitbreiding stedelijk gebied en aangepast beheer en landgebruik.

De beoogde efficiëntie en schaalvergroting in de agrarische sector die halverwege de vorige eeuw werd ingezet heeft veel kleine landschapselementen en kenmerkende structuren weggenomen uit het landschap. Daarnaast resulteerde de gestimuleerde efficiëntie binnen de agrarische sector in een afname van biodiversiteit op en rondom agrarische percelen. Denk hierbij aan verandering van teeltvormen en graslandbeheer die hebben geresulteerd in gewassen en graslanden die voor veel algemene soorten minder geschikt zijn als leefgebied. Maar ook de uitbreiding van dorpen en steden en de aanleg van wegen heeft geresulteerd in een grotere mate van versnippering en een afname van leefgebied van verschillende algemene soorten.

Het effect is vooral waarneembaar voor soorten die nu juist van deze cultuurgronden afhankelijk zijn, zoals de akker- en weidevogels. Maar ook de boerenlandvlinders, overige insecten en kleine zoogdieren zoals hazen en kleine marterachtigen zijn in aantallen achteruit gegaan in de afgelopen decennia als gevolg van verlies en versnippering van geschikt leefgebied. Versnippering van leefgebieden blijft hiermee een belangrijk knelpunt bij de doelstelling op biodiversiteit

in het landelijk gebied te verbeteren. En daarmee ook een belangrijk aandachtspunt voor het bepalen van de basiskwaliteit natuur binnen de provincie Drenthe.

Bij de mate van versnippering speelt ook de afname van diversiteit in het landschap en het verdwijnen van landschapselementen een belangrijke rol. Maar juist omdat er in Drenthe nog relatief veel natuurgebieden en nationale landschappen aanwezig zijn waarin de bescherming beter op orde is zijn er in potentie ook mogelijkheden om die verbinding tussen natuurgebieden en het overige landelijke gebied weer te versterken.

7.1.2 HUIDIGE SITUATIE OVERIGE CRITERIA

Milieucondities

Voor de meeste milieucondities blijkt dat ze veelal niet voldoende aan de gestelde normwaarden (drinkwaternormen). Verzuring en vermisting lijkt hiermee in veel delen van Drenthe terecht een zorgpunt te zijn met het oog op herstel van de Basiskwaliteit Natuur. Hetzelfde geldt voor de ecologische en chemische waterkwaliteit in het kader van de KRW. Die normen worden in de huidige situatie niet gehaald en zijn zelfs verslechterd ten opzichte van eerdere Stroomgebiedsplannen.

Ten aanzien van verdroging is dit een aspect wat ook deels hoort bij gebieden waar zandgronden voorkomen in afwisseling met beekdalen en veengronden. Maar vooral het effect van verdroging op de veengronden met als gevolg veenoxidatie en een afname van bufferend vermogen is een aandachtspunt voor herstel van de Basiskwaliteit Natuur in de provincie Drenthe. Maar het is tegelijkertijd ook een kans wanneer de toenemende behoefte om water in gebieden vast te houden te combineren is met verhogen van de Basiskwaliteit natuur.

Agrarische grondgebruik

Uit de analyse van het huidige agrarisch grondgebruik komen een aantal aandachtspunten naar voren die hieronder kort wordt benoemd en toegelicht.

Voornaamste aandachtspunt ten aanzien van het agrarisch grondgebruik is toch vooral het intensieve grondgebruik van de laatste decennia gericht op een zo hoog mogelijke opbrengst per hectare.

Hierdoor zijn veel elementen en structuren verdwenen en is de kwaliteit van de overige elementen onder druk komen te staan. Dit heeft ook een relatie met de wijze waarop betalingsrechten vanuit het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) nog voornamelijk uitgekeerd worden per hectare en nog maar een klein deel hiervan gekoppeld is aan zogenaamde vergroeningsmaatregelen. Waarbij de vergroeningsmaatregelen vaak niet directe positieve bijdrage leveren aan de kwaliteit van het landschap maar vooral gericht zijn op vermindering van de milieu impact van het agrarisch grondgebruik. In veel gevallen worden groenbemesters ingezet als vergroeningsmaatregelen en die dragen niet tot nauwelijks bij aan de kwaliteit van het landschap.

Juist in die gebieden waar vanuit historie graslanden werden afgewisseld met houtsingels, ruigte structuren en watergangen zijn deze elementen aan het verdwijnen ten behoeve van efficiënter grondgebruik en meer opbrengsten per hectare. Daarnaast zijn de graslanden zelf ook steeds meer een monocultuur geworden met een lagere diversiteit aan kruiden en grasoorten. De resterende landschapselementen zijn daarnaast ook verder in kwaliteit achteruit gegaan omdat beheer vooral gericht is op effectief beheer, ondersteunend aan een andere hoofdfunctie (verkeer – waterafvoer – agrarische gebruik – recreatiefgebruik). Waardoor er in mindere mate aandacht is voor een goede structuur en opbouw van deze landschapselementen.

Met een nieuw GLB wat er aan zit te komen waarin vergroening een belangrijke rol gaat krijgen zullen zich wellicht kansen voordoen om vergroening zo in te zetten dat deze een bijdrage leveren aan de verbetering van de kwaliteit van het landschap en daarmee een bijdrage leveren aan herstel van de Basiskwaliteit Natuur.

Naast de intensivering is ook de toename van de bollen- en uienteelt in Drenthe een aandachtspunt ten aanzien van agrarisch grondgebruik. De afgelopen jaren is de bollenteelt in de provincie Drenthe sterk toegenomen, voornamelijk op de hoger gelegen zandgronden (website CBS Areaal bloembollen blijft groeien (cbs.nl)). Maar ook de uienteelt neemt sterk toe (Zaaiui veroverde Drenthe in tien jaar - Nieuwe Oogst) Beiden teeltvormen zijn een vrij intensieve vorm

van akkerbouw met een relatief grote impact op de milieuocondities. Deze toename aan intensievere vormen van akkerbouw in een toch al kwetsbaar landschap wordt vanuit de consultatieve gesprekken in het kader van de Landschapskwaliteit als belangrijk aandachtspunt aangedragen voor behoud en herstel van de Basiskwaliteit Natuur. Er worden momenteel pilotprojecten opgezet voor een meer duurzame bollenteelt, onder meer in de provincie Drenthe (website provincie Drenthe). Mogelijk dat uit deze pilotprojecten kansen naar voren komen om de negatieve impact van deze intensieve teeltvormen te verminderen.

In het Veenkoloniale deel wordt veelal akkerbouw bedreven en hebben veel bedrijven een zogenaamd nauw bouwplan waarin voornamelijk aardappelen geteeld worden in roulatie met suikerbieten, mais en granen. Door deze nauwe rotatie van gewassen staat de bodemkwaliteit in de Veenkoloniën al vele jaren onder druk. Het organisch stofgehalte is moeilijk op peil te krijgen en te houden en ook verdroging is een knelpunt in deze gebieden. Daarnaast heeft hier, mede door de relatief lagere opbrengsten per hectare, de afgelopen jaren een schaalvergroting plaats gevonden (Rapport Landbouwkundige ontwikkelingen en trends in de Veenkoloniën, DLG 2007). Daarbij zijn de kenmerkende structuren zoals wijken met ruigte structuren veelal verdwenen of zijn wijken volledig gedempt. Juist de afname van deze kenmerkende wijken structuur met aangrenzende ruigtes en oeverzones is een belangrijk aandachtspunt voor behoud en herstel van Natuur- en Landschapskwaliteit in dit deel van Drenthe.

7.1.3 HUIDIGE BASISKWALITEIT NATUUR

Op basis van de huidige analyse blijkt dat BKN Drenthe over het algemeen relatief matig tot beter dan gemiddeld scoort. De gebieden die relatief beter scoren zijn ook de gebieden die nog relatief goed scoren op de Basiskwaliteit Landschap. Dit zijn onder meer het Drentse Aa gebied, de Kop van Drenthe, noordelijk deel van de Hondsrug en het Zuidwestelijk deel van de provincie. Daarnaast zijn er nog een aantal andere gebieden die relatief beter scoren waaronder de omgeving rondom Veenhuizen, Meppel en ten noorden van Coevorden. Ook hier is de kwaliteit van het landschap in de huidige situatie nog relatief goed. De gebieden die er uit springen met een relatief matige tot soms zelf een slechte huidige kwaliteit zijn de Veenkoloniën, omgeving Emmen en een deel van Hartje Drenthe. Dit zijn ook gebieden die minder slechter scoren op de huidige kwaliteit van het landschap.

Maar in geen van de gebieden worden 100% van de kenmerkende soorten waargenomen die je mag verwachten voor de BKN Drenthe. Dat betekent dat ook al gaat het in bepaalde delen van Drenthe beter dan gemiddeld er op basis van de huidige analyse nergens een goede Basiskwaliteit Natuur in de provincie Drenthe aanwezig is in de huidige situatie.

Waarmee er duidelijke noodzaak is voor verdere verbetering van de huidige Basiskwaliteit Natuur om te komen tot een goede Basiskwaliteit Natuur. Als de huidige ontwikkelingen zich voortzetten zullen de nu nog algemene soorten verder in aantal afnemen. Bedenk daarbij dat veel tot voor kort algemene soorten zoals de argusvlinder al sterk in aantal zijn afgenomen of zelfs verdwenen. We kijken dus naar een al sterk verarmde situatie die bij voortgaande ontwikkelingen verder kan verarmen.

Aandachtspunten t.a.v. verbetering Basiskwaliteit Natuur

Op basis van de uitgevoerde analyses zijn hieronder een aantal aandachtspunten aangedragen die van belang zijn bij de verdere ontwikkeling van de Basiskwaliteit Natuur in de provincie Drenthe. Deze aandachtspunten vormen de basis voor het uiteindelijk op te stellen handelingsperspectief en het bijhorende vervolgproces.

- Het is duidelijk dat basiskwaliteit van de natuur verweven is met de basiskwaliteit van het landschap.
- Gebieden met een goede bescherming en beheer van landschapselementen scoren beter dan gebieden waarvoor dat niet geldt.
- Waarmee betere, ruimtelijke bescherming van landschapselementen essentieel is voor het behoud en het verbetering van de basiskwaliteit natuur. Ook toezicht en handhaving spelen hierbij een belangrijke rol.
- Een ambitieus actieplan voor beheer, behoud en ontwikkeling van landschapselementen is dringend noodzakelijk om ervoor te zorgen dat enerzijds de landschappelijke basiskwaliteit niet verder achteruitgaat en anderzijds dat ook de natuur niet verder door het ijs zakt.
- De Omgevingsvisies spelen hierin een belangrijke rol; neem Basiskwaliteit Natuur als uitgangspunt in de (gemeentelijke) omgevingsvisies en kies voor herstel als centrale doelstelling.

- Herstel van landschapskwaliteit dient gericht te zijn op toename van oppervlakte aan elementen, verbetering van de ruimtelijke samenhang tussen elementen en verbeteringen van de ecologische en cultuurhistorische kwaliteit van deze landschapselementen.
- Op natuur gericht beheer van landschapselementen zoals bermen en openbaar groen heeft lokaal al winst opgeleverd. Dit biedt een basis voor verdere uitwerking van natuur gericht beheer in de provincie.
- Verbetering van milieuocondities is noodzakelijk. Dat pakt goed voor behoud en verdere ontwikkeling van de basiskwaliteit natuur.
- Concrete uitwerking van de BKN Drenthe wordt gebiedsgericht opgepakt in gezamenlijkheid met gebiedspartijen en bij voorkeur sector overstijgend. Zie ook figuur 29.
- Deze gebiedsgerichte uitwerking sluit bij voorkeur aan bij bestaande programma's en ontwikkelingen in het landelijkgebied.
- Monitoring van de basiskwaliteit natuur (monitoring landschapskwaliteit in combinatie met gerichte soorten monitoring) is noodzakelijk om huidige en toekomstige ontwikkeling van zowel natuur als milieuocondities in de peiling te houden. Gezien de vele ontwikkelingen en opgaven in het landelijk gebied strekt het de aanbeveling om monitoringsinspanningen op elkaar aan te laten sluiten en elkaar te laten versterken.
- Basiskwaliteit Natuur dient regelmatig geactualiseerd te worden om uitgangspunten, doelen en handelingsperspectief aan te kunnen scherpen of bij te kunnen stellen.

7.2 KANSSEN EN BELEMMERINGEN

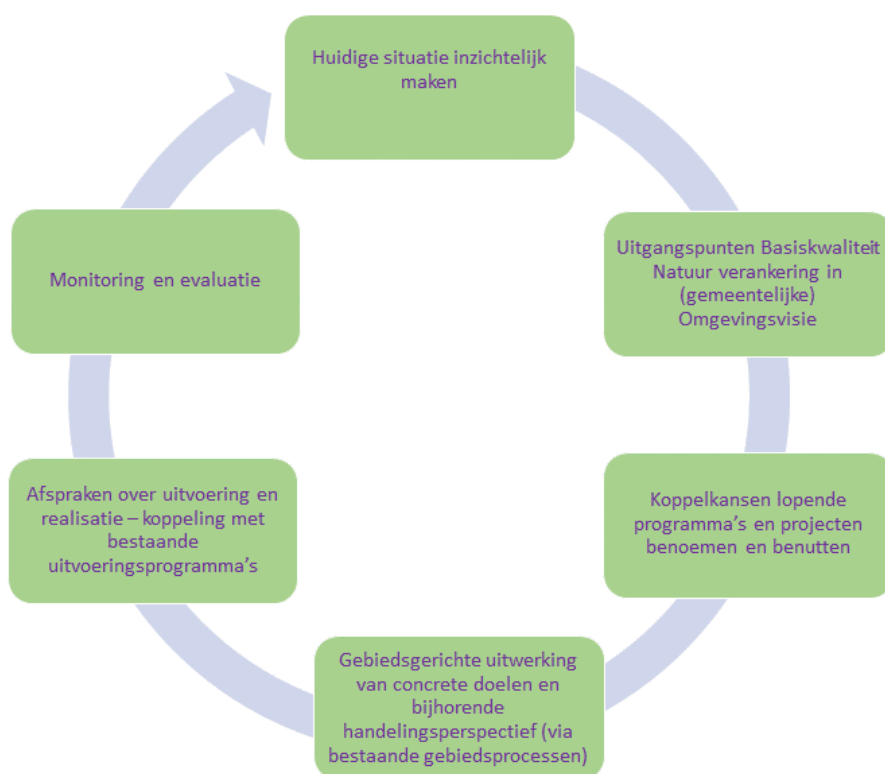
De benoemde aandachtspunten bieden een belangrijke basis voor het op te stellen handelingsperspectief om concreet met verbetering van de BKN Drenthe aan de slag te gaan. Voor deze verdere uitwerking zijn meerdere kansen aanwezig binnen bestaande programma's of toekomstige ontwikkelingen in het landelijkgebied. Hieronder zijn enkele koppelkansen benoemd. Daarnaast zijn ook mogelijke belemmeringen benoemd waar in de verdere uitwerking rekening mee dient te worden gehouden.

Koppelkansen

- Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit
- Streekbeheer
- Programma Vitaal Platteland
- Gebiedsbenadering vanuit nieuwe Omgevingswet – NVOI gebieden (landelijk)
- Programma Natuur – Agenda Natuur inclusief (landelijk)
- Nieuwe GLB – vergroeningsmaatregelen en ANLb (landelijk)

Belemmeringen

- Huidige analyse mogelijkheden zijn beperkt als gevolg van onvoldoende bruikbare data en informatie.
- Bescherming van het landschap is essentieel voor herstel Basiskwaliteit maar huidige beleidskaders en regelgeving bieden op dit moment onvoldoende mogelijkheden.
- Investeren in verankering van de Basiskwaliteit in bestaande programma's en projecten is cruciaal, maar mogelijk zijn financiële middelen hiervoor beperkt.

Figuur 28 Procescyclus voor verder uitwerking en implementatie van de Basiskwaliteit Natuur

8. BRONNEN EN LITERATUUR

Provincie Drenthe (2007) Bodemkaart. URL https://geo.drenthe.nl/geoserver/wms? OGC:WMS EXT.SC_BODEMKAART2006_V

Provincie Drenthe (2011) Bodemkwaliteit 2010 (historie). URL https://geo.drenthe.nl/geoserver/wms? OGC:WMS GBI_MILIEU_BODEM_KWALITEIT2010_V

Provincie Drenthe (2015) Agrarisch Landgebruik. URL https://geo.drenthe.nl/geoserver/wms? OGC:WMS GBI.BODEM_AGRARISCH_LANDGEBRUIK_V

Provincie Drenthe (2020) Bermenkaart. Dataset ontvangen op 21-12-2020 van B. Zwiggelaar.

RIVM (2017) Bijendiversiteit in Nederland. URL http://geodata.rivm.nl/geoserver/wms? OGC:WMS dank:rivm_090_20170620_gm_bee_species_naturalis.

Siemonsma, M. (2017, 20 september) A1 Waterkwaliteit in Drenthe [Brief Statencommissie Omgevingsbeleid].

Waterkwaliteitsportaal (2016a) Oppervlaktewater Definitief SGBP1 2009-12 - Chemische kwaliteit. URL http://data.waterkwaliteitsportaal.nl/vs/oppervlaktewater/sgbp1/2009? OGC:WMS CHEMT_lijn

Waterkwaliteitsportaal (2016b) Oppervlaktewater Definitief SGBP1 2009-12 - Ecologische kwaliteit. URL http://data.waterkwaliteitsportaal.nl/vs/oppervlaktewater/sgbp1/2009? OGC:WMS ECOLT_lijn

Waterkwaliteitsportaal (2016c) Oppervlaktewater Definitief SGBP2 2015-12 - Chemische kwaliteit. URL http://data.waterkwaliteitsportaal.nl/vs/oppervlaktewater/sgbp2/2015? OGC:WMS CHEMT_lijn

Waterkwaliteitsportaal (2016d) Oppervlaktewater Definitief SGBP2 2015-12 - Ecologische kwaliteit. URL http://data.waterkwaliteitsportaal.nl/vs/oppervlaktewater/sgbp2/2015? OGC:WMS ECOLT_lijn

Provincie Drenthe Kernkwaliteiten. URL <https://www.provincie.drenthe.nl/kernkwaliteiten/begrippen-definities/natuur-rug-zuidwolde/beekdal-reest/>

Bijlage 1: Soortenlijst geselecteerde algemene soorten Basiskwaliteit Natuur Drenthe

Soort-groep	Soort	Akker	beek	boomgaard	gemengd bos	grasland	hakhout	heg	heide	houtwal	knotboom	laan	loofbos	moeras	naaldbos	plas	poel	singel	sloot	struweel	ven	zandweg		<i>Esdorpenlandschap</i>	<i>Esegehuchtenlandschap</i>	<i>Landschap van de kolonien van Weldadigheid</i>	<i>Veenkolonien</i>	<i>Weedorpenlandschap van de Laagveenontginning</i>	<i>Weedorpenlandschap van de Veenrandontginning</i>
Dag-vlin-ders	Bont zand-oogje								x			x					x							x	x	x	x	x	
Dag-vlin-ders	Klein kool-witje				x																			x	x	x	x	x	
Dag-vlin-ders	Gehakkelde aurelia								x															x	x	x	x	x	
Dag-vlin-ders	Kleine vos				x																			x	x	x	x	x	
Dag-vlin-ders	Groot kool-witje				x				x															x	x	x	x	x	
Dag-vlin-ders	Klein gea-derd witje				x																			x	x	x	x	x	
Dag-vlin-ders	Icarusblauw-tje				x																			x	x	x	x	x	
Dag-vlin-ders	Groot dik-kopje								x															x	x		x	x	
Dag-vlin-ders	Oranje zand-oogje				x			x																x	x	x		x	
Dag-vlin-ders	Bruin zand-oogje				x																x		x	x					
Dag-vlin-ders	Zwartspriet-dikkopje				x																x		x	x					
Dag-vlin-ders	Landkaartje								x		x													x	x	x			

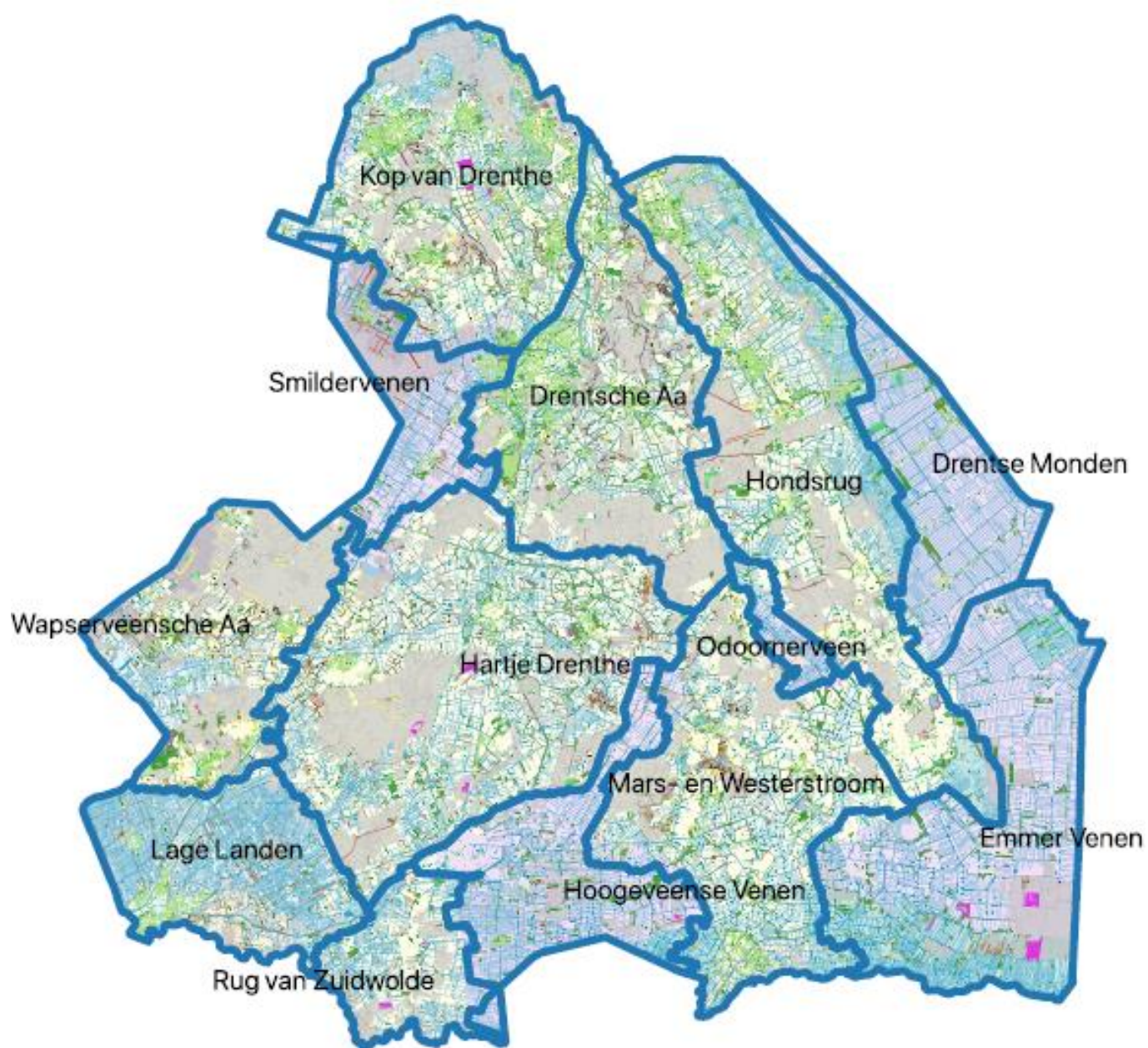
[illegible]

[illegible]

[illegible]

Bijlage 2; Overzicht aantal waarnemingen per uur-hok ten behoeve van analyses BKN Drenthe

Bijlage 3; Overzicht landschapselementen en structuren o.b.v. de BGT

Landschapselementen

	beek
	boomgaard
	gemengd bos
	grasland
	hakhout
	heg
	heide
	houtwal
	knotboom
	laan
	loofbos
	moeras
	naaldbos
	plas
	poel
	singel
	sloot
	struweel
	ven
	zandweg
	KernKwaliteit_gebieden
	NNN

Landschapstypen

	Esdorpenlandschap
	Esgehuchtenlandschap
	Landschap van de koloniën van Weldadigheid (UNESCO)
	Veenkoloniën
	Wegdorpenlandschap van de laagveenontginning
	Wegdorpenlandschap van de veenrandontginning

voor natuur
en leefomgeving